

«TK MEGANOM»

ISSN 2520-7474

PARADIGM OF KNOWLEDGE

Multidisciplinary
Scientific Journal

№ 1(59)

Frankfurt 2024

ISSN 2520-7474

DOI 10.26886/Paradigm.2520-7474.1(59)2024

**SCIENTIFIC JOURNAL
PARADIGM OF KNOWLEDGE**

**No. 1(59), 2024
February, 15**

FOUNDER: CENTER FOR
INTERNATIONAL COOPERATION
TK MEGANOM, LLC

WAS FOUNDED IN 2014

IT IS ISSUED SIX TIMES A YEAR

<http://naukajournal.org/index.php/Paradigm/>

Edition address: Zeil 12,
60313 Frankfurt, Germany

Edition e-mail: paradred@gmail.com

Phone: + 496921246293

© Center for international scientific
cooperation TK Meganom, LLC

Reprint of materials without the written permission of edition forbidden

Editorial Board:

The Editor-in-chief Nataliia Tytova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine, Kyiv

Economic Sciences

- Doctor of Economical Sciences, Professor, Barsky Y. M., Lutsk National Technical University;
- Doctor of Economical Sciences, Professor, Shvets N. R., Director of Institute of Banking Technologies and Business "University of Banking";
- Doctor of Economical Sciences, Professor, Shevchuk A. V., Novovolynsk Research-Education Institute of Economics and Management Ternopil National Economic University;
- Doctor of Economical Sciences, Associate Professor, Vdovenko N. M., National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine;
- Doctor of Economical Sciences, Professor, Zahorna T. O.;

Historical Sciences

- Doctor of Historical Sciences, Professor, Orehovskiy V., Chernivtsi Institute of Trade and Economics, Kyiv National University of Trade and Economics;
- Doctor of Historical Sciences, Professor, Yuriy M., Chernivtsi Institute of Trade and Economics, Kyiv National University of Trade and Economics;
- Doctor of Historical Sciences, Bezarov O., Chernivtsi Institute of Trade and Economics, Kyiv National University of Trade and Economics;
- Doctor of Historical Sciences, Professor, Tsyganenko L., Izmail State Humanitarian University

- Doctor of Historical Sciences, Professor, Roebuck Igor Y., Kharkiv National Medical University;
- Doctor of Historical Sciences, Nikitenko K. V., Lviv National Academy of Arts;
- Doctor of Historical Sciences, Professor, I.B. Datskiv, Ternopil National Economic University;
- Doctor of Historical Sciences, Professor, Cotsur Nadiya, Gregory Skovoroda Pereyaslav-Khmelnitsky State Pedagogical University;

Philosophical sciences

- Doctor of Philosophy, Alatoom Mohammad Fayiz Ahmad;
- Ramadan Emhemad Jweli Kanan, Doctor of Philosophy (PhD), Elmergib University, Libya;
- Doctor of Philosophy, Professor, Chikarkova M., Chernivtsi Institute of Trade and Economics, Kyiv National University of Trade and Economics;
- Doctor of Philosophy, Professor, Andriyenko O. V. Donetsk National University;
- Doctor of Philosophy, Dulyan P. G., Mikolaiv National University;

Political Sciences

- Doctor of Political Science, Professor, Kornienko V., Academician of the Ukrainian Academy of Political Science, Vinnytsia National Technical University, President of the Association "Analitikum"
- Doctor of Political Sciences, Professor, Tkach O. I., Taras Shevchenko National University of Kyiv;
- Doctor of Political Sciences, Associate Professor, Denysyuk Svetlana G., Vinnytsia National Technical University;

Pedagogical Sciences

- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Belmaz Y. Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy;
- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vlasenko K. V., Doctor of Pedagogical Sciences, Donbass State Engineering Academy;
- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Prima R. M., Lesya Ukrainka Eastern European National University;
- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kozhevnikov V. M.;
- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Tarnopolskyi O. B., Doctor of Pedagogical Sciences, Alfred Nobel University;
- Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Poluboiaryna I. I., Kharkiv National Kotlyarevsky University of Arts;

Psychological Sciences

- Doctor of Psychology, Professor, Academician of the Ukrainian Academy of Technology, Iryna Volzhentseva; Hryhoriy Skovoroda Pereyaslav-Khmelnitsky State Pedagogical University;
- Doctor of Psychology, Professor, Simonenko S., K.D. Ushynsky South Ukrainian National Pedagogical University;
- Associate Professor, Murat Eliaz, Ondokuz Mayıs University, Yasar Dogu Faculty Of Sport Sciences, Samsun, Turkey;

Medical Sciences

- Doctor of Medical Sciences, Professor, Mikhail Lebedyuk, Head of the Department of Dermatology and Venereology, Odessa National Medical University;
- Doctor of Medical Sciences, Professor, Bocharov Vasily Andreevich, Head of the Department of Pharmaceutical and Cosmetology Technologies, Odessa Medical Institute of the International Humanities University;

- PhD in Medical Sciences, Bocharova Veronika Vladimirovna, Odessa National Medical University;
- Doctor of Medical Sciences, Associate Professor, Kuts Larissa Viktorovna, Head of the course of dermatovenerology, clinical immunology, allergology, Medical Institute of the Sumy State University;
- Doctor of Medical Sciences, Zubkova L., Medical center "ORTO DENT" (Odessa, Ukraine);
- Doctor of Medical Sciences, Gladchuk V., «Hladchuk Medical Aesthetic Center» (Kiev, Ukraine)
- Doctor of Medicine, Professor, Peklina G. P., Odessa Medical Institute International Humanitarian University;

Technical Sciences

- Doctor of Technical Sciences, Professor, Waldemar Wójcik, Lublin University of Technology;
- Doctor of Technical Sciences, Professor, Baranowski V. M., Ternopil National Technical University;
- Doctor of Technical Sciences, Professor, Gogo V. B., Donetsk National Technical University;
- PHD in Engineering Sciences, Alatoom Mohammad Fayiz Ahmad

Juridical sciences

- Doctor of Law, Professor, Krinitsky I. E., Professor, Research Laboratory number 1, Research Institute of Finance;
- Doctor of Law, Professor, Gumin A. M., Training and Research Institute of Law and Psychology, National University "Lviv Polytechnic"

Art

- Doctor of Art, Professor, Crul P. F. V.Stefanik Prikarpatsky University;
- Doctor of Art, Professor, Olena Sizova, P. Tchaikovsky South Ural State Institute of Arts;
- Doctor of Art, Professor, Katerina Stanislavska, National Academy of Leaders Culture and Arts;
- Doctor of Cultural Studies, Associate Professor, Prokopova Natalia Leonidovna, Dean of the Faculty of Directing and Actor Art, Kemerovo State Institute of Culture;
- Doctor of Art, Rusudan Kvaratskhelia, Caucasus International University;
- Doctor of Art, Professor, Andriy Puchkov, Boris Grnchenko Kyiv University;
- PhD in Art, Evhen Kushch, National Academy of Leaders Culture and Arts;

Geographical Sciences

- Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ilyin L. V., Head of the Department of Tourism and Hospitality Lesya Ukrainka East-European National University;

Ulrichsweb™ Global Serials Directory

DOI (Digital object identifier)

Publishing house is a member of CrossRef

Indexing:

CORE

WORLDCAT

BIELEFELD ACADEMIC SEARCH
ENGINE

RESEARCHBIB

CITEFACTOR

GOOGLE SCHOLAR

I. AGRICULTURE

DOI 10.26886/2520-7474.1(59)2024.1

UDC: 630.2434: 502/114.351

**FALL OF PINE PHYTOMASS AFTER LARGE-SCALE FOREST FIRES IN
THE CONDITIONS NATURE PROTECTION SCIENTIFIC RESEARCH
DEPARTMENTS POLISKY NATURE RESERVE**

Valery Levchenko Ph.D. Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor

<https://orcid.org/0000-0002-3638-1015>

e-mail: waleriy07@ukr.net

Igor Shulga, Ph.D. Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor

<https://orcid.org/0000-0003-1886-6868>

e-mail: shoolda64@ukr.net

Yaroslav Fuchylo, Doctor of Agricultural Sciences, Professor

<https://orcid.org/0000-0002-2669-5176>

e-mail: fuchylo_yar@ukr.net

Roman Gurzhii, Doctor of Philosophy

<https://orcid.org/0000-0003-3777-749X>

e-mail: hurhii@i.ua

Alla Romanyuk, teacher of the highest category, teacher-methodologist

<https://orcid.org/0000-0002-4497-5972>

e-mail: allaromaniuk1960@gmail.com

Olga Belska, senior researcher at the scientific department

<https://orcid.org/0000-0002-1745-344X>

e-mail: olucky@i.ua

Malyn Vocational College, Ukraine, Malin.

National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine, Ukraine, Kyiv.

Zhytomyr Agrotechnical Vocational College, Ukraine, Zhytomyr.

Polissky Nature Reserve, village Selezivka.

The natural and ecological significance of the forest floor of forests in the post-pyrogenic period in the forest vegetation conditions of the nature protection research departments (PNDV) of the Polissky Nature Reserve is substantiated. The results of stationary studies of the annual amount of natural phyto-waste of Scots pine in the post-pyrogenic period in the conditions of the Pergansk, Kopyshchan PNDV of the Polisky Nature Reserve were analyzed.

The subject of the work is the determination of the biological waste of Scots pine phytomass in post-pyrolysis conditions after the large-scale forest fires of 2020 in the territories of the Pergansk, Kopyshchan PNDV of the Polissky Nature Reserve. A practical assessment of the amount of phytomass waste of Scots pine after the passage of large-scale forest fires, as well as its comparison with the already existing recommendations for determining the permissible quantities of phytomass waste of pine stands, in the context of the accumulation of forest combustible materials and the forecast of the risks of the re-occurrence and spread of forest fires as in conditions of the natural reserve fund of the Polissia Nature Reserve, as well as the nature reserve fund of the Central Polissia zone as a whole. Approbation and representation of methodological principles regarding the determination of the accumulation of biological waste of Scots pine in the conditions of the Pergansky, Kopyshchansky PNDV of the Polisky Nature Reserve in the post-pyrogenic period, the assessment of the actual discrepancy of the total annual intake of phytomass waste in the pine forests

of the nature reserve three years after the fires is 2,5 times smaller, than in forests without pyrogenesis.

The purpose of the work is to determine the waste and accumulation of Scots pine phytomass in the forest vegetation conditions of the Pergansk, Kopyshchan PNDV of the Polisky Nature Reserve after the large-scale forest fires of 2020. Evaluation of the accumulation of forest combustible materials in the process of passing through the waste of Scots pine phytomass in the post-pyrogenic period, comparing their amount with the forests of the nature reserve fund of the Central Polissia zone of Ukraine, where pyrogenesis has not been noted, and providing practical recommendations to prevent repeated risks of forest fires occurring in these territories.

The main methods of conducting research on the study of natural waste phytomass of Scots pine on fires in the post-pyrogenic period of the Polissky Nature Reserve were:

- 1. Computational and analytical for the collection and processing of the results of research on the waste of phytomass and the accumulation of forest combustible materials in the conditions of forest vegetation of the Pergansk, Kopyshchan PNDV of the Polissky Nature Reserve as well as their comparison with forests without signs of pyrogenesis.*
- 2. Implementation of general and regional post-pyrogenic monitoring and statistical analysis of the obtained results using already existing methodologies of post-pyrogenesis research and the accumulation of forest combustible materials.*
- 3. Determination of the representativeness and objectivity of the obtained research results in relation to all objects of the nature reserve fund of the Central Polissia zone of Ukraine, where pine stands dominate.*
- 4. Provision of practical recommendations regarding the control and accounting of the accumulation of forest combustible materials as a result of the loss of Scots pine phytomass in the post-pyrogenic period, and forecasts*

of the risks of the occurrence and spread of forest fires in the forest vegetation conditions of the Nature Reserve Fund of Ukraine.

According to the results of the work, it was established that the total annual intake of vegetation waste in pine forests of the post-pyrogenic period three years after the fire is 2,5 times less than in forests without signs of pyrogenesis. It was determined that the qualitative composition of waste significantly changes in the conditions of fires. It has been proven that in the conditions of wildfires, the total input of carbon with pine waste in the control forest is 164 g/m²/year, and in the wildfire - 76 g/m²/year, nitrogen – 1,7 and 2,4 g/m²/year in accordance. It was found that the waste of a pine plantation after a forest fire is dominated by nitrogen-enriched organic residues. The results of the pyrological studies indicate a significant change in the processes of the intensity of waste arrival in the post-pyrogenic pine nature reserve forests.

The field of application of the results of the conducted research is the objects of the nature reserve fund on the example of the Polissky Nature Reserve, forestry enterprises and forestry farms geographically located in the Central Polissia zone, with the aim of determining the accumulation of the amount of forest combustible materials due to post-pyrogenic waste and forecasting the occurrence and spread of risks new foci of forest fires. The data obtained as a result of research can also be used during the development of mathematical models of the carbon balance in the conditions of post-pyrogenic boreal forests of the nature reserve fund of the Central Polissia zone of Ukraine.

The conclusions of the researches are that forest fires as a result of weather-climatic features in the spring-autumn period annually destroy significant areas of forests of the nature reserve fund. Pine stands of the boreal type of the Pergansky and Kopyshchansky PNDV of the Polisky Nature Reserve are the most affected by pyrogenesis. For three years after

the large-scale forest fires of 2020, in the pine forests of the Polissky Nature Reserve, there was no rapid natural forest regeneration and the return of the forest natural ecosystem to the state in which it was before. We have determined that the total intake of above-ground phytomass waste of a pine stand of a non-pyrogenic forest is 2 times higher than the similar indicators of a post-pyrogenic forest. The entry of Scots pine waste into a stable process with subsequent accumulation and formation of forest combustible materials proceeds very heterogeneously. It was established that the composition of waste in the conditions of pine fires is significantly different from those previously described in the recommendations. It was determined that it is dominated by the remains of herbaceous plants and other waste fractions, which are quite insignificant in the composition of non-pyrogenic forest waste. The annual dynamics of the intensity of waste in the pine forest did not change with a significant decrease in the mass of waste received in the autumn months. It was investigated that in a pine forest disturbed by a fire, a higher concentration of N is observed in most fractions of the forest fallout, and a steady trend towards greater accumulation of C in its separate fractions is observed. The degree of enrichment of organic material with nitrogen in the conditions of the fires of the Polisky Nature Reserve is quite high compared to the control areas, where pyrogenesis did not occur at all. This, in turn, determines faster rates of biological destruction of dry post-pyrogenic forest combustible materials and their subsequent natural preparation for possible re-ignition in the presence of appropriate weather and climate conditions. The practical use of the obtained research results consists in determining the accumulation of waste in the conditions of pine stands in post-pyrogenic territories, as well as forecasting the risks of forest fires of various types and intensities due to accumulation, natural preparation and possible repeated pyrogenesis in the boreal forest conditions of the Polissky Nature Reserve. Determining the loss of Scots pine phytomass as a result of large-scale forest

fires in 2020 in the territories of the Pergansk, Kopyshchansk PNDV of the Polissky Nature Reserve will in the future make it possible to practically determine the quantitative and qualitative composition of the fallen phytomass, evaluate its fractional composition, and determine the degree of its readiness for pyrogenesis and forecast the probable risks of the occurrence and spread of forest fires in the conditions of the Polissky Nature Reserve.

Key words: *forest, waste, Scots pine, forest fires, forest combustible materials, forecast, risk.*

Кандидат сільськогосподарських наук, доцент Левченко Валерій Борисович, кандидат сільськогосподарських наук, доцент Шульга Ігор Володимирович, доктор сільськогосподарських наук, професор Фучило Ярослав Дмитрович, доктор філософії Гуржій Роман Віталійович, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Романюк Алла Андріївна, старший науковий співробітник Бельська Ольга Валерівна. Відпад фітомаси сосни звичайної після масштабних лісових пожеж в умовах природоохоронних науково-дослідних відділень Поліського природного заповідника / Малинський фаховий коледж. Україна. Малин; Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна. Київ; Житомирський агротехнічний фаховий коледж, Україна, Житомир; Поліський природний заповідник, Україна. Село Селезівка.

Обгрунтовано природно-екологічне значення лісової підстилки постпірогенного періоду в лісорослинних умовах природоохоронних науково-дослідних відділеннях (ПНДВ) Поліського природного заповідника. Проаналізовано результати стаціонарних досліджень річної кількості природного відпаду фітомаси сосни звичайної постпірогенного періоду в умовах Перганського, Копищанського ПНДВ Поліського природного заповідника.

Предметом роботи є визначення біологічного відпаду фітомаси сосни звичайної в умовах постпірогенезу після масштабних лісових пожеж 2020 року на територіях Перганського, Копищанського ПНДВ Поліського природного заповідника та практична оцінка надходження кількості відпаду фітомаси сосни звичайної після проходження масштабних лісових пожеж, а також її порівняння з вже існуючими рекомендаціями щодо визначення допустимих кількостей відпаду фітомаси соснових деревостанів, в контексті накопичення лісових горючих матеріалів та прогнозу ризиків повторного виникнення і поширення лісових пожеж як в умовах природозаповідного фонду Поліського природного заповідника, так і природозаповідного фонду зони Центрального Полісся в цілому. Апробація та репрезентація методологічних засад щодо визначення накопичення біологічного відпаду сосни звичайної в умовах Перганського, Копищанського ПНДВ Поліського природного заповідника в постпірогенній період, оцінка фактичної розбіжності сумарного річного надходження відпаду фіто маси в сосняках природозаповідного фонду через три роки після пожеж, що в 2,5 рази менша, ніж в лісах без впливу пірогенезу.

Метою роботи є визначення відпаду та накопичення фітомаси сосни звичайної в лісорослинних умовах Перганського, Копищанського ПНДВ Поліського природного заповідника після масштабних лісових пожеж 2020 року; оцінка накопичення лісових горючих матеріалів в процесі проходження відпаду фітомаси сосни звичайної в постпірогенній період, порівняння їх кількості з лісами природно-заповідного фонду зони Центрального Полісся України де не відмічено впливу пірогенезу; надання практичних рекомендацій щодо унеможливлення повторного виникнення на цих територіях лісових пожеж.

Основними методами проведення досліджень по вивченню природного відпаду фітомаси сосни звичайної на згарищах у постпірогенний період Поліського природного заповідника були:

1. Розрахунково-аналітичний по збору і обробці результатів проведення досліджень відпаду фітомаси та накопичення лісових горючих матеріалів в лісорослинних умовах Перганського, Копищанського ПНДВ Поліського природного заповідника, а також їх порівняння з лісами без ознак впливу пірогенезу.
2. Здійснення загального і поділяночного постпірогенного моніторингу та статистичного аналізу отриманих результатів з використанням вже існуючих методологій досліджень постпірогенезу та накопичення лісових горючих матеріалів.
3. Визначення репрезентативності та об'єктивності отриманих результатів досліджень по відношенню до всіх об'єктів природно-заповідного фонду зони Центрального Полісся України, де домінують соснові деревостани.
4. Надання практичних рекомендацій щодо контролю та обліку накопичення лісових горючих матеріалів внаслідок відпаду фітомаси сосни звичайної в постпірогенний період, та прогноз ризиків виникнення, поширення лісових пожеж в лісорослинних умовах природно-заповідного фонду України.

За результатами роботи було встановлено, що сумарне річне надходження відпаду рослинності у сосняках постпірогенного періоду через три роки після пожежі в 2,5 менше, ніж у лісах без ознак пірогенезу. Визначено, що в умовах згарищ суттєво змінюється якісний склад відпаду. Доведено, що в умовах згарищ сумарне надходження вуглецю з сосновим відпадом на контрольних пробних площах складає – $164 \text{ г/м}^2/\text{рік}$, а на згарищі - $76 \text{ г/м}^2/\text{рік}$, азоту - 1,7 і $2,4 \text{ г/м}^2/\text{рік}$ відповідно. Виявлено, що у відпаді соснового насадження

після лісової пожежі переважають органічні залишки, що збагачені азотом. Результати проведених пірологічних досліджень свідчать про суттєву зміну процесів інтенсивності надходження відпаду в постпірогенних соснових природно-заповідних лісах.

Сферою застосування результатів проведених досліджень є об'єкти природо-заповідного фонду на прикладі Поліського природного заповідника, лісогосподарські підприємства та лісомисливські господарства, що географічно знаходяться в зоні Центрального Полісся, з метою визначення накопичення кількості лісових горючих матеріалів внаслідок постпірогенного відпаду і прогнозування ризиків виникнення та поширення нових осередків лісових пожеж. Дані, що були отримані в результаті досліджень, можуть бути також використані під час складання математичних моделей вуглецевого балансу в умовах постпірогенних бореальних лісів природно-заповідного фонду зони Центрального Полісся України.

Висновки досліджень полягають в тому, що лісові пожежі в наслідок погодно-кліматичних особливостей у весняно-осінній період щорічно знищують значні площі лісів природно-заповідного фонду. Найбільш страждають від пірогенезу соснові деревостани бореального типу Перганського та Копищанського ПНДВ Поліського природного заповідника. За три роки після масштабних лісових пожеж 2020 року в соснових лісах Поліського природного заповідника не відбулось стрімкого природного лісовідновлення і повернення лісової природної екосистеми до стану, у якому вона перебувала раніше. Нами визначено, що сумарне надходження надземного відпаду фітомаси соснового деревостану не пірогенного лісу в 2 рази перевищує аналогічні показники постпірогенного лісу. Вступ відпаду сосни звичайної у стійкий процес з подальшим накопиченням і формуванням лісових горючих матеріалів протікає дуже неоднорідно. Встановлено,

що склад відпаду в умовах соснових згарищ значно відрізняється від раніше описаних в рекомендаціях. Визначено, що в ньому переважають залишки трав'янистих рослин та інших фракцій відпаду, що є досить незначними у складі відпаду не пірогенного лісу. Річна динаміка інтенсивності відпаду у сосновому лісі не змінилась при суттєвому зниженні маси відпаду, що надходить у осінні місяці. Досліджено, що у порушеному пожежею сосновому лісі, спостерігається вища концентрація N у більшості фракцій лісового віпаду, і прослідковується стійка тенденція до більшого накопичення C в окремих його фракціях. Ступінь збагачення органічного матеріалу азотом в умовах згарищ Поліського природного заповідника досить висока у порівнянні з контрольними ділянками, де пірогенез не відбувався взагалі. Це в свою чергу обумовлює більш швидкі темпи біологічної деструкції сухих постпірогенних лісових горючих матеріалів і їх подальшої природної підготовки до можливого повторного загоряння при наявності відповідних погодно-кліматичних умов. Практичне використання отриманих результатів досліджень полягає у визначенні накопичення відпаду в умовах соснових деревостанів на постпірогенних територіях, а також проведення прогнозування ризиків виникнення лісових пожеж різного виду та інтенсивності внаслідок накопичення, природної підготовки та можливого повторного пірогенезу в лісорослинних бореальних умовах Поліського природного заповідника. Визначення відпаду фітомаси сосни звичайної внаслідок проходження масштабних лісових пожеж 2020 року на територіях Перганського, Копищанського ПНДВ Поліського природного заповідника в подальшому дасть змогу практично проводити визначення кількісного та якісного складу фітомаси, що відпала, оцінювати її фракційний склад, визначати ступінь її готовності до пірогенезу і прогнозувати ймовірні

ризиків виникнення і поширення лісових пожеж в умовах Поліського природного заповідника.

Ключові слова: ліс, відпад, сосна звичайна, лісові пожежі, лісові горючі матеріали, прогноз, ризик.

Вступ. На сьогоднішній день численні дослідження у галузі практичної лісової пірології та процесів пірогенезу в лісових екосистемах як українських, так і закордонних вчених показали, що основною причиною виникнення лісових пожеж у соснових лісах є як антропогенний, так і акумулятивний фактор. Так, саме відпад і подальше накопичення (акумуляція) рослинної фіто- маси у хвойних деревостанах зони Центрального Полісся України, її придатність до умов практичного пірогенезу, визначають сучасні ризики щодо можливого виникнення та поширення лісових пожеж. За даними Регіонального Східноєвропейського Центру моніторингу пожеж (REEFMC), загальна площа суттєво пошкоджених лісовими пожежами територій лісокористувань в Житомирській області у 2020 році, що була обчислена за індексом ΔNBR , складала 38,6 тис. га.

Через масштабні лісові пожежі 2020 року, в результаті яких лише на території лісокористувань Поліського природного заповідника вогнем було знищено 732,4 га. природоохоронних бореальних соснових лісів, гостро постало питання щодо проведення досліджень по вивченню відпаду фітомаси на згарищах, а також проведення моніторингу накопичення лісових горючих матеріалів. В свій час результатами багаторічних досліджень було встановлено, що на підвищення ймовірності виникнення лісових пожеж в бореальних лісах зони Центрального Полісся України впливає збільшення тривалості теплого періоду та зростання грозової активності. За багаторічними результатами наукових спостережень було встановлено, що найбільше

потерпають від лісових пожеж соснові ліси Житомирщини, про що свідчать сильні лісові пожежі на півночі Житомирської області у 2020 році, зокрема в лісорослинних умовах лісогосподарських філій - Овруцьке, Олевське, Коростенське та Народицьке лісові господарства. Лісові екосистеми в цих регіонах мають підвищену схильність до загорання через наявності смолистих речовин та низький вологовміст. На Поліссі найбільш вразливими до лісових пожеж є північні райони, де зосереджена основна маса штучно створених лісів. Очікується, що до кінця 2030 року на території Центральної та Східної Європи ризик пожежної небезпеки збільшиться, особливо в Центральних, Південних та Східних регіонах, зросте і ризик виникнення лісових і торф'яних пожеж, що зумовлено не лише підвищенням температури повітря, зростанням посушливості, а й збільшенням тривалості теплого періоду. Всі ці фактори пірогенезу підтверджують актуальність досліджень і консолідацію зусиль вчених у створенні та апробації методології визначення і прогнозів ризиків виникнення і поширення лісових пожеж.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Загальновідомо, що процес всихання соснових і сосново-мішаних деревостанів, що досліджувались в умовах Поліського природного заповідника протікає дуже повільно і може бути інтенсифікований лише весняно-літньою посухою [1, с. 21-34]. В осередках масштабного всихання соснових деревостанів, як це відбулось в умовах Перганського, Копищанського природоохоронних науково-дослідних відділень Поліського природного заповідника, складаються надзвичайно сприятливі умови для розмноження як хвоегризучих, так і стовбурових шкідників, кількість яких значно збільшується в просторі і часі [2, с. 69-71]. Всі ці фактори з часом призводять до накопичення великої кількості лісових горючих матеріалів які при певних умовах, здатності до горіння, можуть викликати лісові

пожежі, в тому числі і верхові та масштабні [3, с. 100-107]. Соснові ліси займають близько 73,3% площ природно-заповідного фонду Поліського природного заповідника і є основним резервуаром вуглецю в зоні Полісся України [4, с. 173-182]. Для лісових, природних, природоохоронних екосистем Поліського природного заповідника в силу своїх природно-кліматичних особливостей зони Центрального Полісся, характерне більш динамічне, швидке, акумулятивне накопичення органічної речовини, ніж у будь-яких інших наземних природних екосистем [5, с. 77-89]. Основним і тривалим джерелом вуглецю у соснових лісах Центрального Полісся є ґрунтовий покрив [6, с. 84-98]. За даними R. K. Dixon, щодо накопичення вуглецю у різних компонентах лісових природних екосистем Півночі України і зони Центрального Полісся зокрема, рослинність бореальних лісів містить 88, а їх ґрунти - 145 Гт органічного вуглецю, що в свою чергу становить значну частину глобальних світових запасів цього елемента [7, с. 185-190]. По оцінкам L. Mukhortova et al. вміст ґрунтового органічного вуглецю в лісах України складає 471 Гт. Основними джерелами органічної речовини ґрунтів у лісових екосистемах є відпад надземної частини, лісова підстилка, кореневий відпад і легкорозкладений гумус [8, с. 3-13]. Відпад деревних порід відіграє величезну роль у житті лісових біогеоценозів, будучи важливою ланкою біологічного кругообігу, основним постачальником органічної речовини та енергії від рослини до ґрунту [9, с. 33-38]. Крім органічної маси, листя деревних порід, гілок та залишків кори, необхідно враховувати біомасу ґрунтового покриву, який також є досить важливим акумулюючим компонентом лісових природних екосистем. Відпад є джерелом вуглецю та азоту для процесів гумусоутворення, а також одним з ключових компонентів у кругообігу вуглецю та поживних речовин у лісових природних екосистемах, а особливо в соснових деревостанах природно-заповідного фонду, де природні процеси не порушені

господарською діяльністю людини [10, с. 34-76]. Порушення природних екологічних умов змінює інтенсивність і спрямованість джерел речовини та енергії в лісових екосистемах. Основним фактором, що порушує природний цикл вуглецю в соснових лісах зони Центрального Полісся України є лісові пожежі різного виду та інтенсивності [11, с. 78-84]. В глобальному масштабі, на території бореальних лісів зони Центрального Полісся України щорічно прогоряє 1200 га лісів. Тому майже всі лісові екосистемі, у тому числі і ті, які належать до природно-заповідного фонду Поліського природного заповідника, являють собою стадії після пожежних сукцесій, або мають ознаки впливу вогню [12, с. 27-53]. Основним глобальним наслідком лісових пожеж в умовах Перганського та Копищанського ПНДВ Поліського природного заповідника є викиди вуглецю в атмосферу [13, с. 242-258]. Ґрунти та ґрунтові органічні речовина у вигляді відпаду та лісової підстилки є першочерговими об'єктами впливу вогню. На сьогоднішній день відомо, що низові пожежі призводять до знищення надґрунтового покриву, рослинної органічної біомаси, внаслідок чого повне її відновлення та поширення видового розмаїття у постпірогенній період розтягується на 10-25 років [14, с. 56-87]. Згоряння підстилки викликає вогневі або теплові пошкодження камбію стовбура і коренів дерев, що є особливо вразливим для соснових деревостанів. Це є причиною постпірогенного відпаду соснових дерев [15, с. 64-72]. В лісових екосистемах природно-заповідного фонду з високою періодичністю пожеж лісова підстилка не накопичується. Це призводить до еродованості поверхневих горизонтів ґрунтів [16, с. 161-173]. Пожежі високої інтенсивності сприяють значному знищенню фітомаси надґрунтового покриву [17, с. 134-248]. Відновлення її відбувається дуже повільно, або на зміну знищеним вогнем лісовим природним екосистемам приходять інші рослинні угруповання [18, с. 61-75].

Формулювання мети та завдань досліджень. Предметом наших досліджень були згарища соснових деревостанів в умовах Перганського та Копищанського ПНДВ Поліського природного заповідника. При цьому проводився детальний аналіз відпаду фітомаси внаслідок лісових пожеж різної інтенсивності, а також вивчалось накопичення лісових горючих матеріалів та аналізувалась їх здатність до горіння. Завданням досліджень було визначення масового та фракційного складу відпаду фітомаси сосни звичайної в умовах згарищ Перганського та Копищанського ПНДВ, дослідження накопичення кількості лісових горючих матеріалів в умовах згарищ 2020 року, оцінка ймовірності повторного загоряння накопичених лісових горючих матеріалів і їх можливість викликати повторну лісову пожежу, а також складання прогнозу щодо можливих ризиків виникнення та поширення лісових пожеж в об'єктах природно-заповідного фонду Перганського, Копищанського природоохоронних науково-дослідних відділень Поліського природного заповідника. Завданням досліджень був аналіз надходження кількості відпаду фітомаси сосни звичайної після проходження масштабних лісових пожеж, а також її порівняння з вже існуючими рекомендаціями щодо визначення допустимих кількостей відпаду фітомаси соснових деревостанів в контексті накопичення лісових горючих матеріалів та прогнозу ризиків повторного виникнення і поширення лісових пожеж як в умовах природозаповідного фонду Поліського природного заповідника, так і природозаповідного фонду зони Центрального Полісся в цілому. Доцільно було провести комплексну апробацію та репрезентацію методологічних засад щодо визначення накопичення біологічного відпаду сосни звичайної в умовах Перганського, Копищанського ПНДВ Поліського природного заповідника в постпірогенній період, провести оцінку фактичної розбіжності сумарного річного надходження відпаду фітомаси в сосняках

природозаповідного фонду через три роки після пожеж, яка виявилася у 2,5 рази менша, ніж в лісах без ознак пірогенезу. Під час проведення досліджень нами було обстежено постійні пробні площі в умовах згарищ 2020 року Перганського, Копищанського ПНДВ Поліського природного заповідника. Дослідження проводили в період з 2020-2023 роки в умовах постійних пробних площ, кожна з яких була по 0,25 га: перша – контрольна (1 П), друга – згарище 2020 року (2 П). Пробні площі розташовані в лісорослинних умовах

A₁₋₂, B₁₋₂. Опис пробних площ в умовах досліджуваних згарищ наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Таксаційні характеристики досліджуваних деревостанів в умовах постійних пробних площ Поліського природного заповідника

№ пробної площі	Склад	Деревна порода	Вік, років	Висота, м	Діаметр, см	Густота, шт./га
1 П	8 Сз2Бп	сосна	120	19	28	124
		береза	80	18	26	64
2 П	6 Бп4Сз	сосна	100	19	26	436
		береза	90	21	24	484

Для оцінки загального річного надходження відпаду надземної частини фітомаси та сезонної динаміки відпаду на обох пробних площах встановили 10 відпадовловлювачів. Площа кожного відпадовловлювача становила 0,98 м². Збір матеріалу проводили щомісяця в період з травня по жовтень та одноразово з листопада по квітень. На кожній пробній площі із майданчиків по 1 м² у 10-кратній повторності проводили зрізання всіх рослин надґрунтового покриву. Зібраний матеріал трав'янисто-чагарникового ярусу поділяли на однорічні рослини, які включали у фракцію відпаду ґрунтового покриву, і багаторічні (мохи та брусничники), що входили до складу укосів і їх враховували окремо, за виключенням відмерлих частин, які також включали у відпад надґрунтового покриву.

Відібраний рослинний матеріал при необхідності підсушували до повітряно-сухого стану і розподіляли за фракціями: «листя», «хвоя», «гілки», «трава» (відпад однолітніх рослин ґрунтового покриву), «інші» (мох, лусочки, вугілля, комахи, гриби, насіння, кора тощо). Отримані зразки висушували до постійної маси при $t=60^{\circ}\text{C}$ і зважували. Для визначення вмісту органічного вуглецю та азоту у відпаді кожної фракції, рослинні рештки подрібнювали в повному обсязі до стану пудри, потім відбирали середній зразок. З відібраного середнього зразка відбирали зразок для аналізу. Вміст органічного вуглецю та азоту визначали методом каталітичного окислення на приладі TOC-L Shimadzu (Японія). Статистичну обробку отриманих даних проводили з використанням пакету математичного аналізу в Microsoft Excel 2022.

Виклад основного матеріалу статті. Лісові пожежі в бореальних лісах Поліського природного заповідника порушують структуру надземної частини екосистеми, суттєво змінюючи її функціонування. Внаслідок інтенсивних низових пожеж, а також у після пожежний період відбувається відпад деревостану, що призводить до зниження сумарного щорічного надходження відпаду в лісових екосистемах. В результаті проведених досліджень в лісорослинних умовах A_{1-2} , B_{1-2} Перганського, Копищанського ПНДВ Поліського природного заповідника встановлено, що основна частина відпаду формується з відмираючих органів надземної фітомаси деревостану. Листовому відпаду належить найбільш роль формуванні лісової підстилки. За оцінками Л. Є. Родіна та М. І. Базілевич (2020), кількість листяного відпаду в лісах зони Центрального Полісся України складає 30-66% повного відпаду цих лісів.

За результатами проведеного математичного аналізу отриманих результатів ми встановили, що частка листової фракції у загальній масі відпаду непорушених бореальних лісів Поліського природного заповідника складає 71%, тобто на частку відпаду трави, чагарників та

інших фракцій припадає <30% загальної кількості відпаду. В наших дослідженнях стійка низова пожежа 2020 року призвела до повного відпаду берези повислої і значної частини сосни звичайної на пробній площі 1 П. При проведенні детальних досліджень було встановлено, що життєздатність зберегли тільки пристигаючі та стиглі дерева сосни звичайної. Тому після пожежі через 3 роки спостерігаються суттєві відмінності загального надходження відпаду на згарищі та в умовах контрольної пробної площі 2 П. Сумарне надземне надходження відпаду в досліджуваних лісових екосистемах становить 363 г/м²/рік на пробній площі 2П, і 159 г/м²/рік на пробній площі 1П відповідно (рис. 1 а).

Внаслідок стійкої низової пожежі та подальшої зміни у складі деревостану і ґрунтового покриву, відбулося зниження загального надходження органічної речовини від надземної частини природної лісової екосистеми більше ніж в 2 рази. Кількість відпаду деревного ярусу в умовах згарища було нижче в 2,8 рази в порівнянні з контрольною пробною площею за рахунок повного відпаду берези і значної частини сосни звичайної. В умовах лісового згарища Перганського ПНДВ спостерігається суттєва зміна природних співвідношень фракцій відпаду, що обумовлена характером постпірогенного відновлення рослинності (рис. 1 б).

На пробній площі П1 відпад деревного ярусу становить понад 80% від загальної кількості відпаду з домінуванням листя берези повислої. На пробній площі П2 частка відпаду деревного ярусу дуже незначна і становить менше половини сумарного річного відпаду або фракційність берези і хвої сосни відрізняються незначною кількістю. Щорічно відмираючі залишки трав'янистої рослинності та інші рослинні залишки роблять найбільший внесок у надходження органічної речовини у біоценоз згарища. Фракція гілок у складі відпаду у лісі без ознак пірогенезу становить близько 20%, а в згарищах цей показник не

перевищує 7%. Сумарний щорічний відпад надземної фітомаси на досліджуваних пробних площах має подібний фракційний склад, при цьому частка участі фракцій значно відрізняється. Так, відпад в умовах П 1 характеризується поступовим зменшенням частки фракцій у складі загальної кількості відпаду в ряду: листя-хвоя-гілки-трава-інші фракції (33, 26, 21, 11, 9% відповідно). Однак у відпаді лісу, що зазнав дії лісової пожежі, ці пропорції істотно змінені. Тут переважає відпад трави, а також відзначається зменшення частки фракцій у зворотному порядку: трава-інші фракції-хвоя-листя-гілки (28, 23, 22, 20, 7% відповідно).

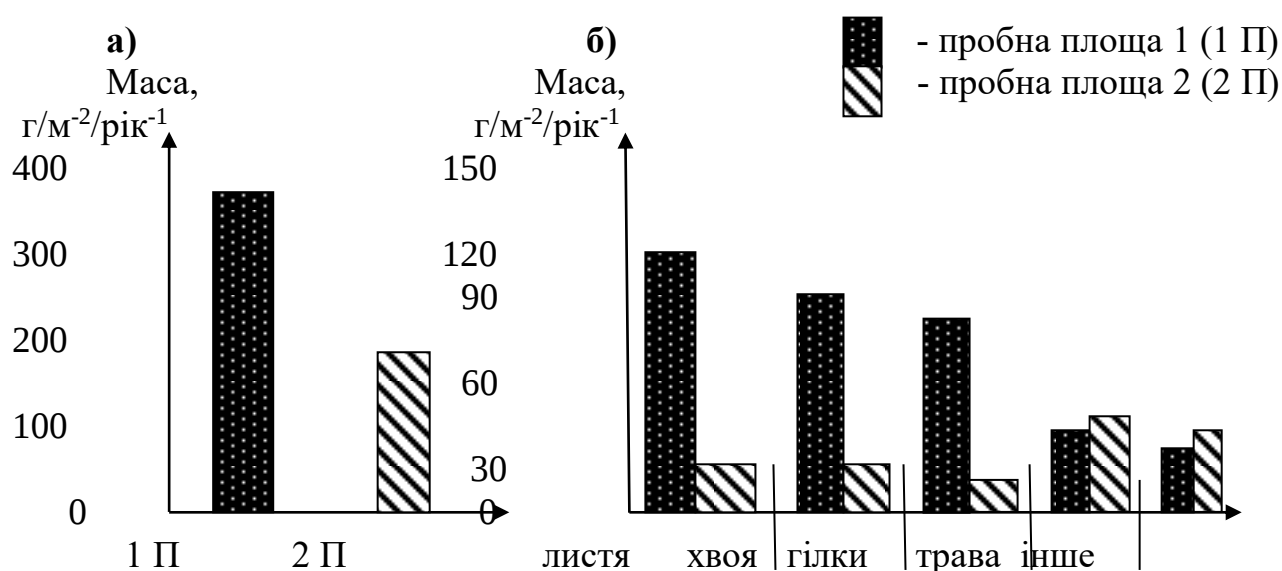

Рис. 1. Сумарна кількість (а) та фракційний склад (б) відпаду на досліджуваних площах в умовах ПНДВ Поліського природного заповідника (середнє за 2020 – 2023 рр.).

Нижні яруси рослинності відіграють важливу роль в циркуляції поживних речовин у лісових екосистемах. Їхня частка в загальному відпаді велика, особливо на ранніх етапах постпірогенних сукцесій, коли кількість світла, що потрапляє на поверхню ґрунту згарища найбільша, та рослинний покрив нижніх ярусів розвивається найбільш інтенсивно. У наших дослідженнях, біомаса трав'янистого ярусу на обох пробних площах відрізняється несуттєво. При цьому кущовий ярус згарища з

домінуванням брусничника *Vaccinium vitis-idaea* L. представляє основну частину ґрунтового покриву. Біомаса брусниці перевищує масу трав'яного покриву в 2,6 рази і становить 117 г/м^2 , а на контрольній пробній площі біомаса цього ярусу не перевищує 25 г/м^2 при біомасі трав'янистого покриву близько 40 г/м^2 . Відновлення брусничника разом з трав'янистими видами після пожеж середньої інтенсивності в Перганському та Копищанському ПНДВ середньої інтенсивності, характерно для згарищ у сосняках зони Центрального Полісся України, що відзначено у роботах Е. Ф. Ведрової (2010, 2020) та Н. М. Ковальнової (2022). Брусниця як вічнозелена рослина характеризується незначним надземним відпадом, який не вносить суттєвий внесок у загальне щорічне надходження надземної фітомаси, що опадає в досліджуваних нами лісових природних угрупованнях.

Максимальне надходження органічної речовини як в умовах згарищ, так і на контрольних пробних площах спостерігається у жовтні, проте абсолютні значення різняться у 3,7 рази (43 та 157 г/м^2 відповідно в розрізі пробних площ). На липень припадає мінімальне надходження органічної речовини, тим часом різниця зареєстрованих показників на досліджуваних пробних площах значно менша ($3,23$ та $6,27 \text{ г/м}^2$ відповідно). Кількість відпаду, що надходить від деревини в період з липня по вересень на досліджуваних пробних площах відрізняється несуттєво – різниця не перевищує 2 г/м^2 . В осінньо-зимовий період на контрольній пробній площі спостерігається значне збільшення надходження органічного матеріалу, що пов'язано з сезонним опаданням листя та хвої деревних порід. Подібна сезонна динаміка надходження відпаду характерна для лісів Поліського природного заповідника і зон Центрального Полісся зокрема, що відзначена в ряді українських і закордонних робіт (Xu, Shibata, 2017; Watanabe et al., 2019). Істотна

різниця в масі відпаду в осінній період свідчить про зміну продуктивності досліджуваних соснових деревостанів під впливом лісової пожежі.

Склад хімічних елементів у фракціях відпаду багато в чому впливає на склад та якість органічної речовини ґрунтів. Так, вуглець і азот, що є основою органічної речовини в різних фракціях відпаду досліджуваних пробних площ накопичуються по-різному (таблиця 2).

Максимальна концентрація вуглецю на обох пробних площах відзначається у здерев'янілих фракціях (гілки та інші залишки). Це зумовлено підвищеним вмістом у них целюлози. Мінімальний вміст вуглецю відрізняються у залишках трави. В умовах згарища 2020 року Перганського ПНДВ, спостерігається стійка тенденція до збільшення концентрації вуглецю в окремих фракціях відпаду, крім листя та трави. Вміст азоту у фракціях відпаду змінюється в досить широких межах (мінімальний вміст відмічено у хвої – 0,29%, а максимальний – у фракціях «інше» та «трава» – 1,36 та 1,55 %).

Таблиця 2

**Концентрація вуглецю та азоту у різних фракціях відпаду
в умовах досліджуваних постійних пробних площ
Перганського та Копищанського ПНДВ
Поліського природного заповідника (середнє за 2021-2023 рр.).**

Фракція відпаду	Вуглець, %		Азот, %		Вуглець/Азот (C/N)	
	П 1	П 2	П 1	П 2	П 1	П 2
трава	41,03	39,91	1,55	1,36	26	29
листя	48,92	48,65	0,46	0,50	106	97
хвоя	48,13	50,43	0,29	0,46	166	110
гілки	49,45	53,58	0,61	0,92	81	58
інше	51,56	52,13	1,36	1,89	38	28
Hip ₀₀₅	1,24	1,27	1,29	1,34	1,28	1,36

Фракції відпаду в умовах згарища за ступенем забезпечення азотом розташовуються в аналогічному ряду при вищих абсолютних концентраціях. В середньому концентрація азоту у відпаді вища, порівняно з контролем. Відношення вуглецю / азоту, що характеризує

якість органічного матеріалу у відпаді обох пробних площ, варіює у дуже широких межах. Найбільш високими співвідношеннями характеризуються листя і хвоя деревних порід. У хвої сосни звичайної на контрольній пробній площі співвідношення C/N наближається до 170, у насадженні після пірогенного впливу, цей показник не перевищує 110. Гілки та інші рослинні залишки характеризуються більшим збагаченням азоту, а залишки трав'янистих рослин мають найменше співвідношення C/N серед фракцій відпаду, що нами вивчалися. Значні співвідношення між C/N характерні для відпаду в бореальних лісах і відзначені в багатьох дослідженнях. Так, у відпаді хвойних лісів Канади відзначається співвідношення відносини

C/N в хвої до 157, у листовому відпаді та травах – близько 60 та 20 відповідно (Preston et al., 2016). У дослідженнях складу лісового відпаду на Півночі Китаю встановлено співвідношення C / N для хвої, що дорівнює 118 (Wang et al., 2019). Як показав метаналіз С. Е. Prescott (2020), що був проведений за результатами 70 опублікованих досліджень, співвідношення C/N поряд з загальною концентрацією елементів живлення у вихідному відпаді має більший вплив на швидкість розкладання органічної речовини, ніж температура і вологість, які раніше вважалися визначальними у цьому процесі. Отримані в ході наших досліджень результати свідчать про високе збагачення азотом залишків трави та фракції «інше». Враховуючи визначальну роль цих фракцій у формуванні відпаду в умовах згарища, можна припустити, що процеси біодеструкції органічної речовини у ґрунтах постпірогенезу сосняків Перганського та Копищанського ПНДВ проходять інтенсивніше.

Загальна кількість вуглецю, що надходить з відпадом на контрольній площі, дорівнює 174 г/м²/рік; кількість вуглецю, що надходить з відпадом після пожежі знижується в 2,2 рази і складає 76 г/м²/рік. Сумарне річне надходження азоту з надземним відпадом у

сосновому згарищі та контрольній пробній площі розрізняються в 1,4 рази на користь останньої: 1,7 та 2,4 г/м²/рік відповідно. Це зумовлено тим, що за менших сумарних показників біомаси віпаду в умовах згарища, воно характеризується більш високими концентраціями азоту. На контрольній пробній площі 85% вуглецю поступає з фракціями деревного відпаду, а в умовах згарища Перганського ПНДВ з відпадом деревних видів надходить менше половини всього вуглецю.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямку.

1. Встановлено, що лісові пожежі на територіях Перганського та Копищанського ПНДВ Поліського природного заповідника в силу погодно-кліматичних особливостей весняно-осіннього періоду щорічно піддають пірогенному впливу 35-45% лісів даного природно-заповідного фонду.

2. Визначено, що в окремі роки в результаті активної пірогенної діяльності, вогневому впливу піддаються соснові деревостани різних вікових груп на площах від 75-240 га.

3. Досліджено, що тривалий постпірогенний період в умовах Перганського та Копищанського ПНДВ не сприяв інтенсивному природному відновленню соснового деревостану після масштабної лісової пожежі 2020 року.

4. Досліджено, що сумарне надходження надземного відпаду в умовах постійних закладених пробних площ в 2 рази перевищує аналогічні показники постпірогенного лісу.

5. Визначено, що за фракційним складом відпад фітомаси в умовах соснового згарища значно відмінний, так як в його фракційному складі переважають залишки трав'янистих рослин.

6. Досліджено, що в умовах соснового згарища спостерігається більша концентрація азоту у трав'янистій фракції. Прослідковується

стійка тенденція до більшого накопичення вуглецю у листяному та брусничниковому відпаді.

7. Доведено, що ступінь збагачення органічного матеріалу азотом в умовах згарища набагато вищий, тому це передбачає більш високі темпи біологічної деструкції органічного матеріалу.

Література:

1. Базилевич Н. І., Титлянова А. А. (2020). *Методи вивчення біологічного кругообігу в різних природних зонах*. Київ, Либідь, 185 с.
2. Бобкова К. С., Ситник В. В. (2022). *Вміст вуглецю і калорійність органічної речовини в лісових екосистемах зони Центрального Полісся України*. Екологія. № 1. С. 69–71.
3. Брянський С. В., Прокопчук В. Ф. (2021). *Формування лісових підстилок в суборових лісах Полісся України*. Збірник наукових праць УкрНДІЛГА України. № 2. С. 100–107.
4. Ведрова О. Ф. (2018). *Інтенсивність деструкції органічної речовини лісових ґрунтів в природних лісових екосистемах Центрального Полісся України*. Ґрунтознавство. № 8. С. 173–182.
5. Ведрова О. Ф. (2022). *Біогенні шляхи вуглецю в бореальних лісах природно-заповідного фонду України*. Біологічний журнал. № 1. С. 77–89.
6. Волокітіна А. В. (2020). *Методичні аспекти характеристики лісових ділянок після пожеж*. Агроекологія. № 3 (31). С. 84–98.
7. Dixon R. K., Brown S., Houghton R. A., Solomon A. M., Trexler M. C., Wisniewski J. (2019). *Carbon pools and flux of global forest ecosystems*. Science. V. 263. P. 185–190.
8. Евдокіменко М. Д. (2021). *Запаси вуглецю в органічній речовині постпірогенних сосняків Полісся України*. Збірник наукових праць УкрНДІЛГА України. Вип. №5. С. 3–13.

9. Жила С. В., Іванова Г. А., Кукавська Е. А. (2019). *Трансформація біомаси надґрунтового покриву під впливом пожеж в соснових лісах Полісся України*. Вісник ДБУ. № 3. С. 33–38.
10. Конард С. Г. (2020). *Оцінка та моніторинг впливу пожеж на емісію вуглецю та компоненти лісових екосистем природно-заповідного фонду України*. Нак. прац. УкрНДІЛГА України. 687 с.
11. Куделя Г. А., Заварзін С. А., Благодатський В. Н. (2021). *Шляхи вуглецю в надземних екосистемах України*. Київ. Наука, 315 с.
12. Levchenko V. B., Shulga I. V., Zalevsky R. A., Bezverkha L. M. (2018). *Influence of climatic conditions on the state of fire hazard in forest edatopas of Zhytomyr Oblast Department of Forestry and Hunting and forecast of changes in climatic conditions for the period up to 2050*. Innovative solutions in modern science. № 8 (27). Dubai-2018. p. 27 – 53.
13. Lai R. (2020). *Forest soils and carbon sequestration*. Biological. V. 220. P. 242–258.
14. Пачаури Р. К., Райзінгер А. (2007). *Вивчення клімату. Узагальнююча доповідь. Внесок робочої групи I, II, III в Четверту доповідь про оцінку Міжурядової групи експертів по вивченню клімату*. Київ. Нукова думка, 104 с.
15. Родін Л. Е., Ремезов Н. П., Базілевич Н. И. (2022). *Методичні вказівки щодо проведення досліджень динаміки та біологічного кругообігу азоту у фітоценозах*. Київ. Наука, 143 с.
16. Santin C., Doerr S. H., Preston C. M., Gonzalez-Rodriguez G. (2022). *Pyrogenic organic matter production from wildfires: A missing sink in the global carbon cycle*. Glob. Ch. Biol. V. 21. P. 161–173.
17. Wang W., Zhang X., Tao N., Ao D., Zeng W., Qian Y., Zeng H. (2020). *Effects of litter types, microsite and root diameters on litter decomposition in Pinus sylvestris plantations of northern China*. Plant Soil. V. 374. P. 677–688.

18. Zibtsev S. (2010). *Ukraine forest fire report*. International Forest Fire News (IFFN), 40, P. 61–75.

References:

1. Bazylevych N. I., Tytlianova A. A. (2020). *Metody vyvchennia biolohichnoho kruhoobihu v riznykh pryrodnykh zonakh*. Kyiv, Lybid, 185 s. [in Ukrainian].
2. Bobkova K. S., Sytnyk V. V. (2022). *Vmist vuhletsu i kaloriinost orhanichnoi rehovyny v lisovykh ekosystemakh zony Tsentralnoho Polissia Ukrainy*. *Ekolohiya*. № 1. S. 69–71. [in Ukrainian].
3. Brianskyi S. V., Prokopchuk V. F. (2021). *Formuvannia lisovykh pidstylok v suborovykh lisakh Polissia Ukrainy*. *Zbirnyk naukovykh prats UkrNDILHA Ukrainy*. № 2. S. 100–107. [in Ukrainian].
4. Vedrova O. F. (2018). *Intensyvnist destrukttsii orhanichnoi rehovyny lisovykh hruntiv v pryrodnykh lisovykh ekosystemakh Tsentralnoho Polissia Ukrainy*. *Hruntoznavstvo*. № 8. S. 973–982. [in Ukrainian].
5. Vedrova O. F. (2022). *Biohenni shliakhy vuhletsu v borealnykh lisakh pryrodno-zapovidnoho fondu Ukrainy*. *Biolohichni zhurnal*. № 1. S. 77–89. [in Ukrainian].
6. Volokitina A. V. (2020). *Metodychni aspekty kharakterystyky lisovykh dilianok pislia pozhezh*. *Ahroekolohiia*. № 3 (31). S. 84–98. [in Ukrainian].
7. Dixon R. K., Brown S., Houghton R. A., Solomon A. M., Trexler M. C., Wisniewski J. (2019). *Carbon pools and flux of global forest ecosystems*. *Science*. V. 263. P. 185–190. [in English].
8. Evdokimenko M. D. (2021). *Zapasy vuhletsu v orhanichnii rehovyni postpirohennykh sosniakiv Polissia Ukrainy*. *Zbirnyk naukovykh prats UkrNDILHA Ukrainy*. Vyp. №5. S. 3–13. [in Ukrainian].

9. Zhyla S. V., Ivanova H. A., Kukavska E. A. (2019). Transformatsiia biomasy nadgruntovoho pokryvu pid vplyvom pozhezh v sosnovykh lisakh Polissia Ukrainy. Visnyk DBU. № 3. S. 33–38. [in Ukrainian].
10. Konard S. H. (2020). Otsinka ta monitorynh vplyvu pozhezh na emisiu vuhletsiu ta komponenty lisovykh ekosystem pryrodno-zapovidnoho fondu Ukrainy. Nak. prats. UkrNDILHA Ukrainy. 687 s. [in Ukrainian].
11. Kudelia H. A., Zavarzin S. A., Blahodatskyi V. N. (2021). Shliakhy vuhletsiu v nadzemnykh ekosystemakh Ukrainy. Kyiv. Nauka, 315 s. [in Ukrainian].
12. Levchenko V. B., Shulga I. V., Zalevsky R. A., Bezverkha L. M. (2018). Influence of climatic conditions on the state of fire hazard in forest edatopas of Zhytomyr Oblast Department of Forestry and Hunting and forecast of changes in climatic conditions for the period up to 2050. Innovative solutions in modern science. № 8 (27). Dubai-2018. r. 27 – 53. [in English].
- Lai R. (2020). Forest soils and carbon sequestration. Biological. V. 220. P. 242–258. [in English].
13. Pachaury R. K., Raizinher A. (2007). Vyvchennia klimatu. Uzahaliuniuiucha dopovid. Vnesok robochoi hrupy I, II, III v Chetvertu dopovid pro otsinku Mizhuriadovoi hrupy ekspertiv po vyvchenniu klimatu. Kyiv. Nukova dumka, 104 s. [in Ukrainian].
14. Rodin L. E., Remezov N. P., Bazilevych N. Y. (2022). Metodychni vkazivky shchodo provedennia doslidzhen dynamiky ta biolohichnoho kruhoobihu azotu u fitotsenozakh. Kyiv. Nauka, 143 s. [in Ukrainian].
15. Santin C., Doerr S. H., Preston C. M., Gonzalez-Rodriguez G. (2022). Pyrogenic organic matter production from wildfires: A missing sink in the global carbon cycle. Glob. Ch. Biol. V. 21. P. 142–1633. [in English].

16. Wang W., Zhang X., Tao N., Ao D., Zeng W., Qian Y., Zeng H. (2020). Effects of litter types, microsite and root diameters on litter decomposition in *Pinus sylvestris* plantations of northern China. *Plant Soil*. V. 374. P. 134–248. [in English].
17. Zibtsev S. (2010). Ukraine forest fire report. *International Forest Fire News (IFFN)*, 40, 61–75. [in English].

Citation: Valery Levchenko, Igor Shulga, Yaroslav Fuchylo, Roman Gurzhii, Alla Romanyuk, Olga Belska (2024). FALL OF PINE PHYTOMASS AFTER LARGE-SCALE FOREST FIRES IN THE CONDITIONS NATURE PROTECTION SCIENTIFIC RESEARCH DEPARTMENTS POLISKY NATURE RESERVE . Frankfurt. TK Meganom LLC. *Paradigm of knowledge*. 1(59). doi: 10.26886/2520-7474.1(59)2024.1

Copyright Valery Levchenko, Igor Shulga, Yaroslav Fuchylo, Roman Gurzhii, Alla Romanyuk, Olga Belska ©. 2024. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

II. ART AND ART CRITICISM

DOI 10.26886/2520-7474.1(59)2024.2

UDC 75.052

EVOLUTION OF THE COMPOSITION CANON OF THE LAST SUPPER IN THE ART OF THE MIDDLE AGES AND RENAISSANCE

**Semen Abramovych, Ph. D. hab. (filologia), Professor, Academician of
the National Academy of Higher Education of Ukraine**

<https://orcid: 0000-0002-7307-9106>

e-mail: dummuzi@ukr.net

Ivan Ohienko National University, Ukraine, Kamyanets-Podilsky

The article states that the plot of the Last Supper, at which the Sacrament of the Eucharist was initiated, acts as a certain watershed between Orthodoxy and Catholicism, since the evangelical event is interpreted here in different ways. In the first case, it is usually interpreted as an ordinary meal, and in the second, it is considered as the celebration of the Jewish Passover by Christ and the apostles, which turns the situation into a connecting the Old and New Testaments link. It is proven that the Byzantine tradition increasingly focused attention on the moment of spiritual ecstasy, which led to a demonstrative violation of the logic of the physical world in favor of the symbol. Instead, the Western tradition cultivated, starting from the time of the establishment of the Romanesque style, an ever greater naturalism and freedom of individual creative interpretation of the Gospel event, which in the era of the late Gothic and especially the Renaissance sometimes leads to an open neglect of both the spiritual content of the plot and those crumbs of historical realities that were kept from ancient times in the art of the early Middle Ages. This opened up space for an extensive "dialogue with nature" and for the psychologization of the characters and the active modernization of the canonical basis. The main idea of the article is the

need to apply a comparative analysis of the stable functioning of the Byzantine canon and the creative initiative of Western masters in interpreting this plot. As a result of highlighting the problem in the aspect of a broad comparative analysis, the conclusion emerges that, in this way, we get the key to the proper analysis of such a difficult phenomenon as the process of transplantation of the theological postulates of Christianity to the sphere of church art in the East and West of the Christian world. This helps to understand in more detail the historical focus and ways of evolution of the sacred art of Europe.

Key words: *Last Supper, Byzantine canon, Middle Ages, Renaissance, composition, naturalism, stylistic systems.*

Семен Абрамович, доктор філологічних наук, професор, академік НАН ВО України, Еволюція композиційного канону таємної вечері в мистецтві середньовіччя та ренесансу / Національний університет імені Івана Огієнка, Україна, Кам'янець-Подільський

У статті йдеться про те, що сюжет Таємної Вечері, на якій було започатковано Таїнство Євхаристії, виступає в якості певного водорозділу між Православ'ям і Католицизмом, позаяк тут по-різному потрактовано євангельську подію: в першому випадку вона зазвичай трактується як звичайна трапеза, а в другому розглядається як святкування Христом і апостолами юдейського Песаху, що перетворює ситуацію на ланку, що сполучає Старий і Новий Завіти. Доводиться, що візантійська традиція все більш інтенсивно зосереджувала увагу на моменті духовного екстазу, що призводило до демонстративного порушення логіки буття фізичного світу на користь символу. Натомість західна традиція культивувала, починаючи з часів утвердження романського стилю, дедалі більшу натуралістичність та свободу індивідуальної творчої інтерпретації євангельської події, що в епоху пізньої готики і особливо Ренесансу

часом призводить до відвертого нехтування як духовним змістом сюжету, так і тими крихтами історичних реалій, які утримувалися від античних часів у мистецтві раннього Середньовіччя. Це відкрило простір для розгорнутого «діалогу з природою» та до психологізації персонажів й активної модернізації канонічної першооснови. Основна ідея статті – необхідність застосування порівняльного аналізу стабільного функціонування візантійського канону й творчої ініціативності західних майстрів у потрактуванні цього сюжету. В результаті висвітлення проблеми в аспекті широкого порівняльного аналізу постає висновок, що таким чином, ми отримуємо ключ до належного аналізу такого непростого явища, як процес трансплантації теологічних постулатів християнства до сфери церковного мистецтва на Сході й Заході християнської ойкумени. Це допомагає більш детально зрозуміти історичну спрямованість та шляхи еволюції сакрального мистецтва Європи.

Ключові слова: Таємна Вечеря, візантійський канон, Середньовіччя, Ренесанс, композиція, натуралістичність, стильові системи.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

Сюжет Таємної Вечері належить до основоположних у церковному мистецтві, позаяк у Новому Заповіті він виступає в якості певного водорозділу. Адже тут започатковано Таїнство Євхаристії, що чітко розділяє юдаїзм і нову релігію. Але при цьому в Православ'ї залишається дискусійним положення св. Івана Золотустого, який трактував Вечерю як звичайну трапезу (звідси уживання в східній літургії квасного хліба). А в католицизмі Вечеря розглядається як ключова ланка містичного зв'язку Старозавітної Церкви з християнством, оскільки тут вважається, що Христос з учнями святкували юдейський Песах (тому в

латинській літургії уживається опріснок, аналог маці, хліба свободи, що його уживали євреї в годину Виходу з Єгипту).

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою дослідження є аналіз мистецької інтерпретації сюжету Таємної Вечері православними іконописцями та західними майстрами пензля, що здається нами надзвичайно важливим для усвідомлення цих двох типів художнього мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

Це тим більш цікаво, якщо взяти до уваги, що ця теологічна проблема, як нам видається, усе ще залишається поза увагою мистецтвознавців, які віддають основну увагу суто художнім вирішенням. Так, наприклад, Р. Веллес (Wallace), співставляючи трактовку цього сюжету в Леонардо та Тінторетто, зосереджується виключно на моменті зорового сприйняття реципієнтом композиційних вирішень, підкреслюючи появи у Тінторетто групи янголів, тобто – містичного плану, відсутнього в Леонардо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

До того ж порівняльний аналіз стабільного функціонування візантійського канону й творчої ініціативності західних майстрів у визначеній нами для дослідження сфері досі, здається, не проводився.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

В елліністичному світі, найчастіше під впливом греко-римської побутової традиції, їли, лежачи навколо низького центрального стола; в Юдеї часів римського панування, подібно, теж трималися такого звичаю. Однак Таємна Вечеря, як стихійне відбиття сучасного художникові елліністичного побуту, від початку зображувалася у християнському

мистецтві як «застілля», сидіння Христа й апостолів за столом. Менш за все в найдавніших варіаціях даного сюжету спостерігається «побутовість», зокрема фіксація уваги на «меню» трапези, що входить врозріз з юдейською традицією пасхального седеру, страви якого були регламентовані й освячені та, при всьому тому, стверджували установку на насолоду їжею як неодмінну умову ритуалу: у євреїв трапеза дорівнюється до богослужіння. Та на зміну старозавітному гедонізму прийшов дух аскези: осмислення події як запровадження Таїнства Євхаристії «за замовчуванням» автоматично виключало традиційний дискурс насолоди їжею.

При цьому сакральний характер зображення визначив умовну фронтальність композиції, покликаної представити глядачеві всю низку апостолів навколо Христа з обличчями, намальованими в ракурсах анфас або три чверті; рухам персонажів від початку була властива певна статичність; вони сповнені значущості; це підкреслювало євхаристичний момент ситуації.

Рис. 1. Зображення трапези на фресці в катакомбах

Без сумніву, ця урочистість навіяна атмосферою ранньохристиянських трапез любові, αγάπη, і зображення цих (або зовні подібних до них язичницьких) трапез у римських катакомбах дуже близько нагадують найдавніші композиції євангельського сюжету.

На ранньовізантійській мозаїці (Равенна) спостерігається граничне загострення цієї умовності: Христос композиційно й колористично (темний тон одягу) відділений від групи апостолів, що начебто збилися в купу – це слухачі слів Господа, котрі мало зацікавлені їжею; остання набуває суто символічного характеру: дві великі рибини й п'ять хлібин – алюзія на чудо Умноження хлібів (риба – найдавніший символ Христа; в юдейському седері мало б бути ягня). Можливо, це відгомін теологічних суперечок епохи: чи була єрусалимська трапеза святкуванням Песаху, чи просто вечерею (деякі невідповідності євангельської Вечері юдейському пасхальному ритуалу пояснюються тим, що у Середньовіччі ще не були відомі Кумранські знахідки, які засвідчили певні відмінності святкування Песаху в єсеїв, котрим, подібно, таки

Рис. 2. Мозаїка з Равенни

Розвинена візантійська традиція зосереджувала увагу реципієнта на моменті духовного екстазу, що призводило до сміливого порушення логіки фізичного світу на користь символу. Так, на мозаїці Софійського собору в Києві (XI ст.) Христос, якому прислужує янгол, несе чашу водночас одесную й ошую, тобто на всі кінці світу.

Рис. 3. Мозаїка Софійського собору

Західна ж традиція культивувала, зокрема в рамках романського стилю, більшу натуралістичність. Так, в Наумбурзькому соборі (Німеччина, XIII ст.) фігурує експресивний барельєф, спрямований на відтворення події в деталях – один з апостолів навіть облизує пальці.

Рис. 4. Барельєф у Наумбурзькому соборі

Рис. 5. Фреска Джотто

Установка на натуралістичність характерна й для Джотто, радикального реформатора канону: тут схоплено ракурс кругового сидіння навколо столу; половину персонажів навіть узято зі спини, що ґрунтовно локалізує подію, але не менш ґрунтовно нівелює ракурс Вічності.

Готичний стиль, при всій своїй одухотвореності, також не уникав побутового ракурсу, особливо ж на межі зіткнення з ренесансним світоглядом. Як не дивно, саме в рамках готичного стилю, який зазвичай сприймається як граничне одухотворення матеріального, спостерігається виразне тяжіння до змалювання земних *realia*. Так, на знаменитому вітварному образі Д. Боутса (Нідерланди, XV ст.) фактично відтворено інтер'єр епохи, ще й чомусь освітлений денним сонцем (нагадуємо: євангельська подія відбувалася вночі); митця фактично більше займає зображення побутових реалій, ніж духовний смисл події. Це типове «проростання» ренесансного бачення світу.

Рис. 6. Картина Д. Боутса

Ренесанс у цілому надав сюжетові психологізований формат, ускладнивши середньовічну симетричну застиглість центральною проекцією [1]. Такий славетний твір Леонардо да Вінчі (1495–1497).

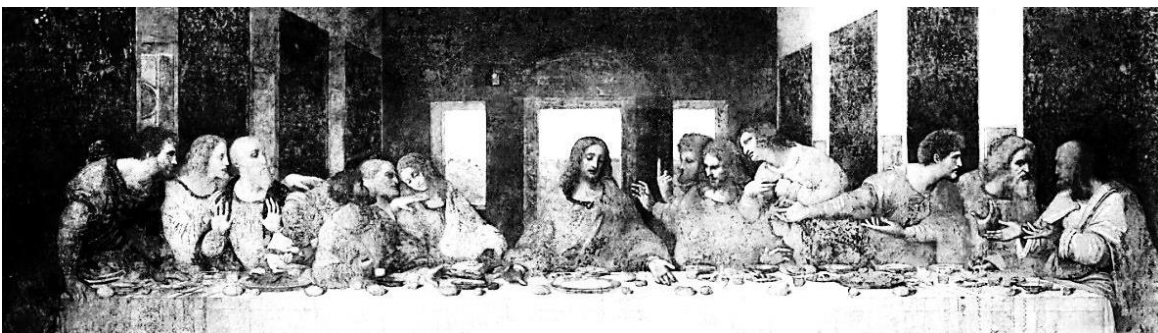

Рис. 7. «Таємна Вечеря» Леонардо

Та Леонардо виявляється не єдиним, хто прийшов до такого вирішення. Так, Йос ван Клеве (Нідерланди, XV–XVI ст.), який подорожував по Європі на поч. 30-х рр., ймовірно був у Італії, але тоді фрески Леонардо ще не існувало, отож можливість впливу тут нульова, що робить твір північного майстра значним кроком в натуралізації та «олюдненні» персонажів.

Рис. 8. «Темна Вечеря» Й. ван Клеве

Натомість у східно-православній іконі прагнуть до «розрідження реальності». На афонській іконі XII ст. на столі всього три посудини, причому на центральній вміщено одну-єдину рибину. У цьому гранично спіритуалізованому просторі навіть матеріальні елементи сакральної трапези не мусять привертати уваги глядача. Що ж до персонажів, то зовнішні риси їхні індивідуалізовано у відповідності до канону – від самого початку деякі зображення мали портретний характер [1, с. 65], але в цілому про психологічну індивідуалізацію людини на візантійському ґрунті не йдеться.

Рис. 9. Афонська ікона Таємної Вечері (XII ст.)

Натомість у західному мистецтві, при всій наївності «модернізації» одягу, інтер'єру та зовнішності євангельських персонажів, міцніла тенденція до «свідчення» про подію, спроби якби ото «побачити її на власні очі», що, в поєднанні зі зростанням інтересу до натури, й зумовило підвищення ролі натуралістичного елементу. що з часом реалізувалося в ті пишноти, які ми знайдемо, скажімо, у Веронезе. Це «Бенкет у домі Левія» (1573), картина, що спочатку мала відобразити саме Таємну Вечерю).

Рис. 10. Фрагмент картини Веронезе «Бенкет у домі Левія»

Справа в тому, що на Сході й Заході спостерігається дещо відмінне розуміння часу і простору. В «латинській» сфері церковної культури речі сприймалися у логічній дихотомії *Tempus / Aeternitas* (Час / Вічність), тоді як у «грецькій» встановилося екстатичне розуміння «справжнього існування» як моменту злиття з Богом, що ґрунтувалося на переосмисленні язичницького *Kaîrós* (божество «щасливої миті», «вдачі») [див.: 3, с. 307]. Власне, таке розуміння «щасливої миті» в чомусь ближче до старозавітної свідомості, де чіткий хронологічний підхід відсутній. Наприклад, там Бог відкрився Авраамові, коли останньому було вже цілих 75 років (невідомо, втім, по якій календарній системі відліку), та всі оті «темні» роки не мають жодної цінності в очах біблійного наратора; Авраам і його вчинки, події його життя, варті на увагу лише після того, як він пізнав Бога й стає учасником Священної Історії. Тут важливий не точний рік, місяць, година тощо, а закрита для логічної, «земної» свідомості, невловима для буденного погляду мить. У старозавітного пророка це розмивання реального часу підкреслюється демонстративним зрівнянням семантики «року» й «дня»: «проголосити рік Господнього благовоління, день відплати нашого Бога» (Іс. 61:2; пер. о. І. Хоменка). Саме тому східна ікона байдужа до деталізації, яку так полюбляли на Заході; все земне тут є підкреслено тимчасовим, як оті неприродно хиткі й наче готові в будь-яку мить впасти поодинокі гори чи дерева пейзажного тла.

Цікаво, що коли Високе Відродження відчує явну скутість змісту цієї трагічної сцени натурними конкретностями, то Тінторетто спробує потрактувати Таємну Вечерю (1592) в підкреслено містичному дусі, начебто, за виразом Р. Веллеса (Wallace), «втягуючи у вихор чудесного» купу апостолів, слуг, янголів та глядачів [4], що є виразом імпліцитного тяжіння до східного сприйняття моменту як гідного реалізуватися в іконі.

Рис. 11. «Таємна Вечеря» Я. Тінторетто

Висновки

Таким чином, еволюція композиції Таємної Вечері в європейському мистецтві свідчить про формування двох різних ідейно-естетичних векторів, взаємодія між якими була доволі спорадичною. Візантійський (православний) пошук набрав характеру поглиблення містичної насиченості канонічної композиції й, відповідно, загострення схематизму та символічних засобів художнього узагальнення. Західноєвропейський же (католицький) підхід вплив в формування протореалістичних тенденцій, підвищення уваги до натурного плану й психологічних мотивувань у потрактуванні персонажа.

Література:

1. Абрамович С. Д. Біблія та формування сакрального простору європейської мистецької культури. К. : ВД Д. Бураго, 2011. 152 с.
2. Bouleau Ch. The Painter's Secret Geometry. A Study of Composition in Art. NY: Allegro Editions, 1963. 270 p.

3. Saeculum Christianum: pismo historyczno-społeczne. 2002. № 9/2. S. 306–309.
4. Wallace R. The World of Leonardo. 1452–1519. NY: Time-Life Books, 1972. 192 p.

References:

1. Abramovich S. D. Biblia ta formuvannya sakralnogo prostoru evropejskoi misteckoi kultury. K.: Vidavnichiy dim D. Burago, 2013. 152s.
2. Bouleau Ch. The Painter's Secret Geometry. A Study of Composition in Art. NY: Allegro Editions, 1963. 270 p.
3. Saeculum Christianum: pismo historyczno-społeczne. 2002. № 9/2. S. 306-309.
4. Wallace R. The World of Leonardo. 1452–1519. NY: Time-Life Books, 1972. 192 p.

Citation: Semen Abramovych (2024). EVOLUTION OF THE COMPOSITION CANON OF THE LAST SUPPER IN THE ART OF THE MIDDLE AGES AND RENAISSANCE. Frankfurt. TK Meganom LLC. Paradigm of knowledge. 1(59). doi: 10.26886/2520-7474.1(59)2024.2

Copyright Semen Abramovych ©. 2024. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

III. PEDAGOGICAL SCIENCES

DOI 10.26886/2520-7474.1(59)2024.3

UDC: 378.091.3:35-057.34]:001.81

MODEL OF PROFESSIONAL TRAINING OF CIVIL SERVANTS IN THE CONTEXT OF ACADEMIC ETHICS AND INTEGRITY

Tetyana Kopyl-Filatova, Applicant

<https://orcid.org/0009-0001-6819-5487>

e-mail: kopyl-filatova@ukr.net

Dragomanov Ukrainian State University, Ukraine, Kyiv

The article analyzes the model of professional training of future managers of education in the educational space of academic ethics and integrity, which is based on honesty, trust, justice, mutual respect, responsibility and courage of its participants. The following components of pedagogical and management personnel training models are distinguished: theoretical-methodological, substantive (educational-qualification, informational, substantive-procedural, organizational), goal-motivational (target, motivational-activity), effective-creative-practical (activity-creative, effective-practical, creative-research, practical), reflective (reflexive-diagnostic, cognitive-reflexive), control-resultative (evaluative-resultative, control-evaluative), moral-axiological or emotional-valuable, etc. It is emphasized that all the above-mentioned components or their separate elements are appropriate for building a model of professional education of future civil servants in the educational space of academic ethics and integrity of management of educational institutions, because each of them can contribute to the formation of readiness for the activities of the future state manager of education – readiness scientific-theoretical and practical, personal and moral. It is emphasized that the goal-motivational and moral-

axiological components of the proposed model play a special role in the formation of the educational space of academic ethics and the integrity of the management of educational institutions.

Key words: *civil servant, professional education model, academic ethics, formation of educational space, components of civil servant training model, integrity, management of educational institutions.*

здобувачка, Копил-Філатова Т. В. Модель професійної підготовки державних службовців в контексті академічної етики та доброчесності/ Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна, Київ

У статті аналізується модель професійної підготовки майбутніх управлінців освітою у освітньому просторі академічної етики та доброчесності, що ґрунтується на чесності, довірі, справедливості, взаємній повазі, відповідальності та мужності його учасників. Виокремлюються наступні компоненти моделей підготовки педагогічних та управлінських кадрів: теоретико-методологічний, змістовий (освітньо-кваліфікаційний, інформаційний, змістовно-процесуальний, організаційний), ціле-мотиваційний (цільовий, мотиваційно-діяльнісний), дієво-творчо-практичний (діяльнісно-творчий, дієво-практичний, творчо-пошуковий, практичний), рефлексивний (рефлексивно-діагностичний, когнітивно-рефлексивний), контрольно-результативний (оцінно-результативний, контрольно-оцінний), морально-аксіологічний або емоційно-ціннісний тощо. Підкреслюється, що для побудови моделі професійної освіти майбутніх державних службовців у освітньому просторі академічної етики та доброчесності управління закладами освіти доречні усі означені вище компоненти або їхні окремі елементи, адже кожен з них може вносити свій внесок у формування готовності до діяльності майбутнього державного управлінця освітою – готовності науково-

теоретичної та практичної, особистісної та моральної. Наголошується, що для формування освітнього простору академічної етики та доброчесності управління закладами освіти особливу роль відіграють ціле-мотиваційний та морально-аксіологічний компоненти пропонованої моделі.

Ключові слова: державний службовець, модель професійної освіти, академічна етика, формування освітнього простору, компоненти моделі підготовки держслужбовців, доброчесність, управління закладами освіти.

Постановка проблеми. Суспільне замовлення забезпечення якості вітчизняної освіти відповідно до світових стандартів через дотримання академічної доброчесності зумовлює необхідність моделювання професійної підготовки майбутніх управлінців освітою у освітньому просторі академічної етики та доброчесності управління закладами освіти. Йдеться про простір взаємодії усіх учасників освітнього процесу, що вільний від академічної нечесності, надмірної комерціалізації та бюрократизації, корупції та зловживання повноважень, що руйнують спроможність закладів освіти виконати свою соціальну місію та імідж вітчизняної освіти у світі. Натомість цей освітній простір базується на фундаментальних чеснотах академічної доброчесності (з англ. – *academic integrity*) – чесності, довірі, справедливості, поваги, відповідальності та мужності або відвазі відстоювати окреслені вище цінності та боротися за них [20, с.11; 6, с.199]. Окрім того, варто пам'ятати, що академічна доброчесність є проявом доброчесності як позитивної моральної якості, що зумовлена свідомістю і волею людини. У зв'язку з цим вона є послідовною, узагальненою ознакою людини, її способу життя, вчинків; якість, яка характеризується готовністю та

здатністю зосереджуватися на принципах добра та справедливості під час виконання повсякденної діяльності [18, с. 387].

Аналіз публікацій з проблеми дослідження. Проблематика професійної підготовки майбутніх державних службовців знайшла своє відображення у дослідженнях вітчизняних діячів науки та культури, які сформулювали базові положення моделювання професійної підготовки майбутніх управлінців освітою у освітньому просторі академічної етики та доброчесності управління закладами освіти. Це, зокрема, Я. Бачинський, С. Вітвицька, Л. Гасюк, Ю. Гаруст, І. Дегтярьов, М. Дойчик, Н. Колеснік, О. Кондур, Г. Михайлишин, О. Мірошніченко, Н. Сас, В. Томашевський, О. Усата, Т. Фініков та ін. В той же час, необхідно, з нашої точки зору, актуалізувати проблему підготовки державного службовця з огляду на проектування та верифікацію моделі професійної освіти майбутніх державних службовців в контексті етики та управління.

Мета статті – обґрунтувати модель професійної освіти майбутніх державних службовців у освітньому просторі академічної етики та доброчесності управління закладами освіти, проаналізувати компоненти запропонованої моделі.

Виклад основного матеріалу. Передусім зазначимо, що моделювання (з англ. – Scientific modelling, simulation) – це метод дослідження будь-якого явища, процесу або об'єкта шляхом створення та аналізу його моделі. Це вважається однією з основних категорій теорії пізнання і майже єдиним науково обґрунтованим методом дослідження систем і процесів у багатьох різних сферах людської діяльності [17]. Відомо, що основна перевага методів моделювання полягає в тому, що вони беруть наявні знання з теми та визначають найважливіші аспекти, які ще не досліджені. Модель підготовки спеціалістів – це система, яка нагадує або повторює структуру, організацію та зміст профільного навчання та організацію навчального процесу, що полегшує його

реалізацію [2]. У нашому випадку модель відтворює структуру та технологію професійної підготовки майбутніх держаних службовців до виконання ним управлінських функцій у освітньому просторі академічної етики та доброчесності закладів освіти.

Модель професійної підготовки майбутнього управлінця у галузі освіти визначає зміст та обсяг освітньо-професійних програм навчання, передбачає визначення цілей, завдань, форм, методів і засобів, які формують необхідний рівень знань, умінь, навичок, компетенцій та професійної компетентності, готовність до практичної діяльності та якість процесу професіоналізації. Професійна модель підготовки державного службовця є органічною єдністю універсальності, професіоналізму та індивідуальності. Загальне є складовою професійної освіти державних службовців за напрямом підготовки «Державне управління»; особливе – має специфічний характер, що впливає з особливостей професійної діяльності в окремій галузі – галузі освіти; «індивідуальне – відображає той факт, згідно з яким ефективність підготовки до служби залежить від морально-вольової поведінки особистості, її фізичних, психологічних і виховних властивостей, а також організаційної, комунікативної, правової та психологічної природи [3, с. 89].

У випадку моделювання професійної освіти майбутніх менеджерів освіти специфіка моделі впливає з особливостей функціонування освітньої галузі в контексті формування академічної культури на засадах академічної доброчесності, що протидіє надмірній комерціалізації та бюрократизації університетів, порушенню принципів академічної взаємодії, підриву корпоративної солідарності та довіри, зниженню професійної участі, незацікавленості в активній діяльності академічної спільноти, недотриманню вимог до підготовки [5, с. 6], а також вимогами до особистісних якостей майбутніх фахівців, які необхідні для формування та відтворення освітнього простору академічної етики та

добросовісності управління закладами освіти. Саме вони відіграють ключову роль у забезпеченні готовності до діяльності майбутніх державних службовців в умовах розвинутої академічної культури. Цю готовність ми вважаємо особливим особистісним станом, який сприяє наявності у державного службовця мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, цей стан визначає наявність ефективних методів і засобів досягнення цілей, пов'язаних з вихованням, управлінням, соціальною та моральною діяльністю та академічною доброчесністю. Причини готовності до управлінської діяльності є похідними від розвитку особистості, професійної етики та моралі, професійної освіти, виховання та самовиховання [19, с. 38].

Крім того, модель підготовки фахівця в результаті педагогічного моделювання є проектом, який використовує ефективну технологію організації освітнього процесу, що включає відображення його складу, складових частин (блоків, компонентів), специфічних атрибутів (властивостей) і функції, а також процесів і взаємодій системи. Крім того, зміст навчання має відповідати цілям організації управління системою. Процедура навчання та її впровадження передбачає теоретичну та практичну підготовку, наукові дослідження та організацію стажування в (різних типах) професійних середовищ, які, як форма освітнього дослідження, представляють соціально-культурні аспекти освітньої моделі та мають на меті розробку багатогранної, безпечної системи планового навчання [10, с. 99].

Моделювання завжди передбачає мислене розчленування (аналіз) реальної системи, тобто оригінального джерела, елементів, які певним чином пов'язані між собою. У літературі, присвяченій професійній підготовці педагогічних та управлінських кадрів виокремлюються різноманітні компоненти моделей підготовки, що поєднуються між собою у різних комбінаціях. Узагальнюючи низку таких моделей [19, с. 33; 8, с.

57-62; 15, с. 64; 10, с. 99; 3, с. 90-91], варто виокремити наступні групи компонентів: теоретико-методологічний, змістовий (освітньо-кваліфікаційний, інформаційний, змістовно-процесуальний, організаційний), ціле-мотиваційний (цільовий, мотиваційно-діяльнісний), дієво-творчо-практичний (діяльнісно-творчий, дієво-практичний, творчо-пошуковий, практичний), рефлексивний (рефлексивно-діагностичний, когнітивно-рефлексивний), контрольно-результативний (оцінно-результативний, контрольно-оцінний), морально-аксіологічний або емоційно-ціннісний тощо.

Для побудови моделі професійної освіти майбутніх державних службовців у освітньому просторі академічної етики та доброчесності управління закладами освіти у тій чи іншій мірі доречні усі означені вище компоненти або їхні окремі елементи, адже кожен з них може вносити свій внесок у формування готовності до діяльності майбутнього державного управлінця освітою – готовності науково-теоретичної та практичної, особистісної та моральної.

При цьому наукова-теоретична готовність передбачає наявність соціально-політичних, психолого-педагогічних, фундаментальних і методичних знань щодо академічної етики та доброчесності, а також усвідомлення цілей і вимог до суспільства і держави. Особливу увагу слід приділити знанням методології менеджменту, освітнього менеджменту та політики, складових академічного простору освіти і науки, стратегічного менеджменту, маркетингу, технологічного менеджменту, педагогічного моделювання, контролю та інновацій, менеджменту та проектування соціальних та освітніх систем, організації процесів системного управління в навчальних закладах [12, с. 98-99].

Практична підготовка означає, що відповідний рівень сформованих професійних навичок доступний для формування та перманентного відтворення освітнього простору академічної етики та доброчесності. У

цьому зв'язку варто відзначити сформованість таких професійно-практичних компетентностей як уміння ефективно здійснювати професійну, педагогічну, просвітницьку, соціально-економічну та управлінську діяльності відповідно до вимог академічної етики та доброчесності.

Особистісна готовність передбачає сукупність власних якостей та здатностей особисті, спрямованих у майбутньому на ефективну та одночасно ціннісно-орієнтовану управлінську діяльність. До них відносяться системно-управлінські здібності (організаційне управління, психологічне навчання, науково-дослідницькі, інтелектуальні, комунікативні), важливі професійно-значущі якості (самостійність, ініціативність, цілеспрямованість, інтуїтивна передбачуваність, рішучість, стратегічне мислення) [12, с. 98]. Нарешті моральна готовність вимагає формування морального ідеалу майбутнього управлінця освітою та орієнтації на порядну управлінську діяльність на засадах правди, толерантності й честі. Вона призначена для «дотримання правил поведінки, які включають як моральні норми, загальновизнані в суспільстві, так і формальні правила, які регулюють службову діяльність [9].

Зупинимось більш детально на змістовому наповненні компонентів моделі з точки зору забезпечення окреслених вище складових готовності майбутніх державних службовців до діяльності у освітньому просторі академічної етики та доброчесності закладів освіти.

Теоретико-методологічний компонент відповідає за науково-методичне забезпечення організації професійної підготовки майбутніх управлінців закладами освіти та містить згадувані вище ключові принципи організації процесу підготовки державних службовців: принципи єдності теорії та практики, системності, державності принципи, структурності, поліаспектності та функціональної доцільності та ін., а також

побудований на засадах системного, програмно-цільового, структурно-функціонального, синергетичного та системно-діяльнісного підходів.

Ціле-мотиваційний компонент визначає стратегічну мету професійної підготовки та конструктивні тактичні завдання, а також утворює рушійно-реалізаційне підґрунтя успішної професійної діяльності. Він характеризується потребою формування та відтворення освітнього простору академічної етики та доброчесності у закладах освіти; в досягненні високих результатів у майбутній професіональній діяльності, у пануванні культури доброчесності у закладах освіти.

Змістовий компонент включає систематичне набуття особистісних, базових, психолого-педагогічних та методичних знань, включає систематичне набуття особистісних, базових, психолого-педагогічних та методичних знань в умовах освітнього простору академічної етики та доброчесності управління закладами освіти, охоплює організаційно-управлінську складову структури та змісту підготовки, змістове наповнення підготовки, що уможливить готовність майбутніх державних службовців для діяльності у освітньому просторі академічної етики та доброчесності.

Дієво-практичний компонент охоплює організацію освітнього та науково-дослідницького процесів в освітньому просторі академічної етики та доброчесності. Цей компонент передбачає участь аспірантів та студентів у наукових дослідженнях, розробках та випробуваннях. Технічний регламент щодо цієї складової створюється організацією, а також керівництвом організації. Компонент передбачає координацію діяльності ЗВО з майбутніми роботодавцями [12, с. 100], тобто цілеспрямовані дії практичної спрямованості, що націлені на забезпечення готовності майбутніх державних службовців для діяльності у освітньому просторі академічної етики та доброчесності.

Рефлексивно-діагностичний компонент передбачає виявлення та вдосконалення важливих для успішної управлінської діяльності у освітньому просторі академічної етики та доброчесності характеристик психофізичного розвитку індивіда (здатність осягати великі обсяги інформації, здатність зосереджуватися протягом тривалого часу, пам'ять і лінгвістичні здібності, володіння логічними методами мислення, здатність вирішувати проблеми, розвинена інтуїція та уява [3, с. 91]), оволодіння методами, прийомами, засобами, формами внутрішньої самоорганізації, психогігієнічної роботи, формування уміння свідомо контролювати й аналізувати результати своєї діяльності для подальшого самоствердження, професійного самовдосконалення і самореалізації [19, с. 36].

Контрольно-оцінний компонент включає контроль оцінювання за рівнями підготовки у визначених критеріях, у тому числі самоконтроль та самооцінку виконаної діяльності, яка дозволить зафіксувати результати та подальшу оцінку цих результатів [8, с. 62]. У нашому випадку оцінюється готовність майбутніх державних службовців до діяльності у освітньому просторі академічної етики та доброчесності та розробляються відповідні критерії оцінювання.

Морально-аксіологічний компонент передбачає розвиток вагомих рис та якостей особистості для виконання професійних обов'язків державного службовця у галузі освіти таких як порядність, вимогливість, принциповість, толерантність, відповідальність, чесність тощо. Важливим в цьому контексті також є вміння формулювати життєві цінності, які мають ґрунтуватись на основі поваги до життя, особистої честі та гідності, християнських чеснот, гуманізму та справедливості, першочергової важливості суспільних інтересів над приватними, верховенства права тощо [3, с. 91].

Для формування освітнього простору академічної етики та доброчесності управління закладами освіти особливу роль відіграють ціле-мотиваційний та морально-аксіологічний компоненти пропонованої моделі, адже саме відповідна мотивація і моральні ідеали особистості державного службовця відіграють провідну роль у реалізації доброчесності як провідного принципу та стандарту етичної поведінки при виконання службових повноважень. Мотивація – це процес, що спонукає до поведінки або дії, що виявляється в мотивах, потребах, інтересах, прагненнях, цілях, емоційно-вольовій поведінці. Він виражається як складна комбінація соціальної, психологічної, інтелектуальної, емоційної та вольової поведінки, необхідних для аналізу та оцінки альтернатив, вибору між ними та прийняття рішень. Під впливом мотивації змінюються світоглядні та ціннісні орієнтації людини, виникають поведінкові реакції та створюється внутрішній емоційний стан, який впливає як на навколишню ситуацію, так і на неї саму, результатом чого є неправильне сприйняття ситуації та неправильне оцінювання її. це, обидва з яких призводять до неправильного сприйняття ситуації та неправильного її оцінювання [16, с. 178–180].

Наявність стійкої позитивної мотивації через усвідомлення своєї місії служіння державні і суспільству лежить в основі забезпечення позитивного та перспективного ставлення майбутнього державного службовця до професійної діяльності загалом, зокрема сприяє якісному та гідному виконанню посадових обов'язків [3, с. 91]. Лише стійка мотивація державного службовця є необхідним підґрунтям для цілеспрямованих дій із формування середовища у навчальному закладі, яке б не сприймало органічно корупційних і неетичних дій. Вона є запорукою послідовності, морального лідерства, готовності до присвячення себе слідуванню високим академічним стандартам,

забезпечення високої конкурентоспроможності навчального закладу та підготовки майбутньої інтелектуальної еліти.

Морально-аксіологічний компонент, який відповідає за розвиток особистих моральних якостей, сприйняття та передачу цінностей, відтворення стандартів і традицій, який створює етос в інституційній спільноті, який базується на концепції поваги особистості гідність, його фізичне та психічне здоров'я, освіта протягом життя, підвищення знань і представницька демократії [20, с. 14]. Професійний розвиток неможливий без загальної перспективи, яка не тільки спеціалізує особистість, але й надихає її стати активними та відповідальними громадянами, лідерами, які можуть покращити світ [7, с. 97–98]. З дитинства майбутній державний службовець під впливом різних агентів соціалізації сприймає універсальні, загальнолюдські цінності моралі, що виробило людство протягом історії – істину, добро, красу, свободу, справедливість тощо. Через інтуїтивні міркування або емоційний досвід майбутній менеджер створює образ морального ідеалу, який пов'язаний з явищами суспільного життя, що відповідають його загальному і абстрактному характеру. Абстрактне уявлення про мораль – це форма моралі, яка виступає як основа для бажаної моральної поведінки професіонала Розуміння – це когнітивний процес, який полегшує відкриття майбутнім фахівцям ширшого погляду на можливий особистий і соціальний розвиток порівняно з конкретним соціальним життям, яке зараз є звичним. Сам механізм розуміння базується на це не просто акт особистої рефлексії над «змістом» моральних понять, але також і вираження бажання досягти інтерналізованої моделі людських стосунків, яка є моральною. У результаті розуміння включає весь спектр емоційно-чуттєвих переживань, які складають образ ідеальної моральності майбутнього менеджера. Ідеали не просто осягаються, а пронизують весь спектр емоційних і чуттєвих станів людини [13, с. 70].

Як наслідок цих процесів поняття «добročесність» операціоналізується у свідомості майбутнього державного службовця й постає у вигляді конкретних ланцюгів дій, що забезпечують сумлінне дотримання усіх аспектів доброчесної поведінки, що визначені правилами етичної поведінки державних службовців в цілому та окремих органів державного апарату, у тому числі: спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів, важливість загального блага над особистими, приватними інтересами; недопущення використання державного майна в особистих цілях; недопущення конфлікту особистих і колективних інтересів; нерозголошення та невикористання інформації, пов'язаної з виконанням службових обов'язків; у тому числі після завершення діяльності; запобігання наданню переваг або переваг окремим особам або групам людей; правового, політичного, релігійного чи будь-якого іншого характеру [14].

Запорукою реалізації згадуваних вище та інших моральних вимог у майбутній професійній діяльності є виховання академічної доброчесності, основою якої є дотримання гідної поведінки під час навчання, не допускаючи ніяких форм обману, брехні, шахрайства або інших форм нечесної поведінки, починаючи від елементарного списування в навчальному закладі. Формування освітнього простору академічної етики та доброчесності управління закладами освіти здійснюється не лише управлінським апаратом. Вагомий внесок в його формування здійснюють усі особи та інститути, що причетні до освітнього простору – науково-педагогічний персонал закладів освіти, аспірати, студенти, абітурієнти та їх батьки (у закладах професійної та середньої освіти педагогічний персонал, учні та їхні батьки), а також інститути громадянського суспільства.

Формування відповідного простору науково-педагогічними кадрами освітніх закладів відбувається через їх особисте дотримання академічної

етики в цілому та принципу академічної доброчесності зокрема, виховання академічної культури у студентів та аспірантів, роз'яснення небезпек, пов'язаних з академічною недоброчесністю, культивування цінностей індивідуального успіху й пріоритету особистих інтересів [4, с. 88]. Адже Я. Бачинський зазначає, що академічна доброчесність – це комплексне поняття, яке представляє собою тип соціальної угоди між академічною спільнотою та її членами (студентами, викладачами та адміністрацією). Воно базується на припущенні, що коли молоді люди вступають до коледжу, розширюють свій освітній простір у своєму alma mater, і коли випускники отримують дипломи і вступають у суспільство, вони не просто виходять із дверей коледжу. Здатність займатися чесною та відповідальною працею, розвивати критичне мислення, бути толерантним до думки інших, а дотримуватись моральності у своїй поведінці входить до переліку атрибутів компетентних працівників та активних громадян і не входить до повного переліку компонентів, які становлять поняття академічної доброчесності [1, с. 219].

Окрім того принциповість науково-педагогічних кадрів у питаннях академічної етики, неприйняття корупції є додатковим джерелом громадського контролю над виконанням керівними кадрами своїх повноважень. До останнього також залучені студенти, абітурієнти та їхні батьки, адже питання корупції пов'язане зі ступенем доброчесності обраних посадових осіб та державних службовців [11, с. 110], а як відомо корупція не можлива без осіб, що погоджуються давати хабарі або навіть пропонують їх. Втім функції громадського контролю більшою мірою притаманні інститутам громадянського суспільства, чия діяльність спрямована на захист наукової інтелектуальної власності та боротьбу з плагіатом.

Висновки. Модель професійної підготовки майбутніх управлінців освітою у освітньому просторі академічної етики та доброчесності

визначається особливостями даного простору, що вільний від академічної нечесності, надмірної бюрократизації, корупції та зловживання повноважень, й ґрунтується на чесності, довірі, справедливості, взаємній повазі, відповідальності та мужності його учасників. Розроблена модель складається з теоретико-методологічного, ціле-мотиваційного, змістового, дієво-практичного, рефлексивно-діагностичного, контрольно-оцінного та морально-аксіологічного компонентів, що забезпечують науково-теоретичну, практичну, особистісну та моральну готовність майбутніх державних службовців діяти у освітньому просторі академічної етики та доброчесності. Ціле-мотиваційний та морально-аксіологічний компоненти даної моделі відіграють провідну роль у формуванні освітнього простору академічної етики та доброчесності управління закладами освіти. Формування відповідного простору відбувається також під впливом відповідного правового поля та діючих у ньому суб'єктів – науково-педагогічного персоналу закладів освіти, аспірантів, студентів, учнів та їх батьків, а також інститутів громадянського суспільства, чия діяльність спрямована на захист наукової інтелектуальної власності та боротьбу з плагіатом.

Література:

1. Бачинський Я. (2016) Післямова. В кн. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету/ за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 219–223.
2. Вітвицька С. С. (2009) Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти: теоретико-методологічний аспект: монографія. Житомир: Видавництво: ЖДУ імені І. Франка, 436.
3. Гасюк Л. І. (2011) Професійна модель державного службовця в галузі фізичної культури і спорту. *Інвестиції практика і досвід*. №15, 88–91.

4. Гаруст Ю. В., Павленко Б.О. (2017) Академічна доброчесність – шлях до захисту інтелектуальної власності українських науковців. *Правові горизонти*, 4, 88– 95.
5. Губерський Л. (2016) Передмова. В кн. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету/за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 5–7.
6. Дегтярьов І. (2016) Вплив академічної доброчесності на інституційну практику української вищої школи. В кн. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету/за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 197–218.
7. Дойчик М. (2016) Академічна чесність: данина моді чи життєва необхідність. В кн. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету/за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 93–106.
8. Колеснік Н. Є. (2019) Моделювання підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дизайн-діяльності учнів. В кн. *Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів*/за ред. С. С. Вітвицької. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 50–64.
9. Коментар до Кодексу суддівської етики, затверджений рішенням суддів України від 04 лютого 2016 року № 1. <<http://rsu.gov.ua/ua/events/komentar-do-kodeksu-suddivskoi-etiki>> (2023, грудень, 24).
10. Кондур О. (2017) Педагогічне модулювання професійної підготовки управлінців з якості освіти. *Ukrainian professional education*, 1, 96–104.
11. Мешковський К. Е. (2017) Корупція як системоутворюючий принцип державного управління: уроки Платона і Аристотеля. *Інвестиції: практика і досвід*, 23, 109–112.

12. Михайлишин Г., Кондур О. (2017) Педагогічне модулювання професійної підготовки управлінців з якості освіти. *Ukrainian professional education*, 1, 96–104.
13. Мірошніченко О. А. (2019) Модель формування соціально значущих якостей майбутнього вчителя. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів: монографія /за ред. С.С.Вітвицької. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 65–83.
14. Правила етичної поведінки працівників апарату Міністерства юстиції України та його територіальних органів, затверджені наказом Міністерства юстиції України 21.09.2017 р. № 2952/5.
15. Сас Н. (2017) Модель професійної підготовки майбутніх керівників навчальних закладів до інноваційного управління. *Ukrainian professional education*, 1, 62–73.
16. Скорік Т. (2020) Позитивна мотивація освітньо-професійної діяльності майбутніх учителів як чинник розвитку емоційного інтелекту. В кн.: Здоров'я-збережувальний контент життєдіяльного середовища особистості: колективна монографія. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 176–204.
17. Томашевський В. М. (2005) Моделювання систем. Київ: Видавнича група BVH, 352.
18. Тофтул М.Г. (2014) Сучасний словник з етики: Словник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 416.
19. Усата О.Ю. (2019) Модель підготовки майбутніх учителів інформатики до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів: монографія /за ред. С. С. Вітвицької. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 29–50.
20. Фініков Т. (2016) Академічна доброчесність: глобальний контекст та національна потреба. В кн. Академічна чесність як основа

сталого розвитку університету/ за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 9–36.

References:

1. Bachynskyi Ya. (2016) Pisliamova. V kn. Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu [Afterword. In the book Academic honesty as the basis of the sustainable development of the university] /za zah. red. T. V. Finikova, A. Ye. Artiukhova. Kyiv: Takson, 219–223. [in Ukrainian].
2. Vitvytska S. S. (2009) Pedagogichna pidhotovka mahistriv v umovakh stupenevoi osvity: teoretyko-metodolohichni aspekt [Pedagogical training of masters in the conditions of graduate education: theoretical and methodological aspect]: monohrafiia. Zhytomyr: Vydavnytstvo: ZhDU imeni I. Franka, 436. [in Ukrainian].
3. Hasiuk L. I. (2011) Profesiina model derzhavnoho sluzhbovtsia v haluzi fizychnoi kultury i sportu [Professional model of a civil servant in the field of physical culture and sports]. *Investytsii praktyka i dosvid*. №15, 88–91. [in Ukrainian].
4. Harust Yu. V., Pavlenko B.O. (2017) Akademichna dobrochesnist – shliakh do zakhystu intelektualnoi vlasnosti ukrainskykh naukovtsiv [Academic integrity – a way to protect the intellectual property of Ukrainian scientists]. *Pravovi horyzonty*, 4, 88– 95. [in Ukrainian].
5. Huberskyi L. (2016) Peredmov. V kn. Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu [Foreword. In the book Academic honesty as the basis of sustainable development of the university] /za zah. red. T. V. Finikova, A. Ye. Artiukhova. Kyiv: Takson, 5–7. [in Ukrainian].
6. Dehtiarov I. (2016) Vplyv akademichnoi dobrochesnosti na instytutsiinu praktyku ukrainskoi vyshchoi shkoly. V kn. Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu [The influence of academic integrity on the institutional practice of Ukrainian higher education. In the book

Academic honesty as the basis of sustainable development of the university]/za zah. red. T. V. Finikova, A. Ye. Artiukhova. Kyiv: Takson, 197–218. [in Ukrainian].

7. Doichyk M. (2016) Akademichna chesnist: danyina modi chy zhyttieva neobkhdnist. V kn. Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu [Academic honesty: fashion tribute or vital necessity. In the book Academic honesty as the basis of sustainable development of the university]/za zah. red. T. V. Finikova, A. Ye. Artiukhova. Kyiv: Takson, 93–106. [in Ukrainian].

8. Kolesnik N. Ye. (2019) Modeliuvannia pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly do orhanizatsii dyzain-diialnosti uchniv. V kn. Modeliuvannia profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv [Modeling the training of future primary school teachers for the organization of students' design activities. In the book Modeling professional training of specialists in the conditions of European integration processes]/za red. S. S. Vitvytskoi. Zhytomyr: Vyd. O.O. Yevenok, 50–64. [in Ukrainian].

9. Komentar do Kodeksu suddivskoi etyky, zatverdzhenyi rishenniam suddiv Ukrainy vid 04 liutoho 2016 roku № 1. <<http://rsu.gov.ua/ua/events/komentar-do-kodeksu-suddivskoi-etiki>> (2023, hruden, 24).

10. Kondur O. (2017) Pedahohichne moduliuvannia profesiinoi pidhotovky upravlintsiv z yakosti osvity [Pedagogical modulation of professional training of education quality managers]. *Ukrainian professional education*, 1, 96–104. [in Ukrainian].

11. Meshkovskyi K. E. (2017) Koruptsiia yak systemoutvoriuiuchyï pryntsyp derzhavnoho upravlinnia: uroky Platona i Arystotelïa [Corruption as a system-forming principle of public administration: lessons from Plato and Aristotle]. *Investytsii: praktyka i dosvid*, 23, 109–112. [in Ukrainian].

12. Mykhailyshyn H., Kondur O. (2017) Pedahohichne moduliuvannia profesiinoi pidhotovky upravlintsiv z yakosti osvity [Pedagogical modulation of professional training of managers on the quality of education]. *Ukrainian professional education*, 1, 96–104. [in Ukrainian].
13. Miroshnichenko O. A. (2019) Model formuvannia sotsialno znachushchykh yakostei maibutnoho vchytelia. Modeliuvannia profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv [Model of formation of socially significant qualities of the future teacher. Modeling professional training of specialists in the conditions of European integration processes]: monohrafiia /za red. S. S. Vitvytskoi. Zhytomyr: Vyd. O.O. Yevenok, 65–83. [in Ukrainian].
14. Pravyla etychnoi povedinky pratsivnykiv aparatu Ministerstva yustytsii Ukrainy ta yoho terytorialnykh orhaniv, zatverdzeni nakazom Ministerstva yustytsii Ukrainy 21.09.2017 r. № 2952/5. [in Ukrainian].
15. Sas N. (2017) Model profesiinoi pidhotovky maibutnikh kerivnykiv navchalnykh zakladiv do innovatsiinoho upravlinnia [Model of professional training of future heads of educational institutions for innovative management]. *Ukrainian professional education*, 1, 62–73. [in Ukrainian].
16. Skorik T. (2020) Pozytyvna motyvatsiia osvitno-profesiinoi diialnosti maibutnikh uchyteliv yak chynnyk rozvytku emotsiinoho intelektu. V kn.: Zdorovia-zberezhuvalnyi kontent zhyttiediialnoho seredovyscha osobystosti [Positive motivation of the educational and professional activity of future teachers as a factor in the development of emotional intelligence. In the book: Health-preserving content of the vital environment of the individual]: kolektyvna monohrafiia. Cherkasy: Vydavets Chabanenko Yu.A., 176–204. [in Ukrainian].
17. Tomashevskyi V. M. (2005) Modeliuvannia system [Modeling of systems]. Kyiv: Vydavnycha hrupa VNV, 352.

18. Toftul M.H. (2014) Suchasnyi slovnyk z etyky [Modern dictionary of ethics]: Slovnyk. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 416. [in Ukrainian].
19. Usata O.Iu. (2019) Model pidhotovky maibutnikh uchyteliv informatyky do vprovadzhennia osobystisno oriientovanykh tekhnolohii navchannia. Modeliuvannia profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv [A model of training future computer science teachers for the implementation of personally oriented learning technologies. Modeling professional training of specialists in the conditions of European integration processes]: monohrafiia /za red. S. S. Vitvytskoi. Zhytomyr: Vyd. O.O. Yevenok, 29–50. [in Ukrainian].
20. Finikov T. (2016) Akademichna dobrochesnist: hlobalnyi kontekst ta natsionalna potreba. V kn. Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu [Academic Integrity: Global Context and National Need. In the book Academic honesty as the basis of sustainable development of the university]/ za zah. red. T. V. Finikova, A. Ye. Artiukhova. Kyiv: Takson, 9–36. [in Ukrainian].

Citation: Tetyana Kopyl-Filatova (2024). MODEL OF PROFESSIONAL TRAINING OF CIVIL SERVANTS IN THE CONTEXT OF ACADEMIC ETHICS AND INTEGRITY. Frankfurt. TK Meganom LLC. Paradigm of knowledge. 1(59). doi: 10.26886/2520-7474.1(59)2024.3

Copyright Tetyana Kopyl-Filatova ©. 2024. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

DOI 10.26886/2520-7474.1(59)2024.4

UDC: 378.147: 811

**FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE IN THE PROCESS OF
IMPLEMENTING THE MULTILINGUAL EDUCATION MODEL**

Olha Demianenko, PhD in Pedagogy, Associate Professor

<https://orcid.org/0000-0002-8937-3676>

e-mail: olgademyanenko@ gmail.com

V.O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University, Ukraine, Mykolaiv

Tetiana Moroz, PhD in Pedagogy, Associate Professor

<https://orcid.org/0000-0002-2839-0739>

e-mail: tatmoroz17@gmail.com

V.O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University, Ukraine, Mykolaiv

The article deals with intercultural competence, which is relevant in the era of globalization, and the ways of its formation in the process of implementing the model of multilingual education. Intercultural communicative competence is considered as the ability to communicate effectively in different cultural contexts, which has numerous components, including motivation, knowledge of oneself and others, tolerance to the unfamiliar, etc. The purpose of the article is to clarify the content of intercultural competence as a meta-competence that is formed in the process of implementing a model of multilingual education and is important for a multilingual personality. The authors define intercultural competence as an integral quality of a linguistic personality that develops during foreign language learning, emphasizing the inextricable link between a foreign language and the culture of another country. Special attention is paid to the essential characteristics of multilingual education as a pedagogical phenomenon, and the main tasks of the multilingual education model and the practical purposes of its implementation are defined.

Key words: *intercultural communication, intercultural competence, dialogue of cultures, model of multilingual education, multilingual personality.*

Доктор філософії в галузі освіти, доцент, Дем'яненко О.Є.; доктор філософії в галузі освіти, доцент, Мороз Т.О. Формування міжкультурної компетентності у процесі реалізації моделі багатомовної освіти / Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, Україна, Миколаїв.

У статті розглядається питання актуальної в епоху глобалізації міжкультурної компетентності та шляхи її формування у процесі реалізації моделі багатомовної освіти. Міжкультурна комунікативна компетентність розглядається як здатність ефективно спілкуватися в різних культурних контекстах, яка має численні компоненти, що включають мотивацію, знання про себе та інших, толерантність до незнайомого тощо. Метою статті є з'ясування змісту міжкультурної компетентності як метакомпетентності, що формується у процесі реалізації моделі багатомовної освіти і є важливою для багатомовної особистості. Автори визначають міжкультурну компетентність як інтегральну якість мовної особистості, що розвивається під час навчання іноземної мови, наголошуючи на нерозривному зв'язку іноземної мови та культури іншої країни. Окремої уваги надано сутнісним характеристикам багатомовної освіти як педагогічного феномену, а також визначено головні завдання моделі багатомовної освіти та практична мета її втілення.

Ключові слова: *міжкультурне спілкування, міжкультурна компетентність, діалог культур, модель багатомовної освіти, багатомовна особистість.*

Вступ. В умовах зближення систем освіти європейських країн розширення кола мов, які використовує суспільство й особистість для

ефективної взаємодії з метою забезпечення особистих та колективних потреб, є об'єктивним процесом, зупиняти чи уповільнювати який у межах однієї держави неможливо. Мета багатомовної освіти пов'язана зі стратегічною метою трансформації сучасної української освіти, яка передбачає формування багатомовної особистості, й забезпечує розвиток специфічних особистісних рис, які додають до характеристики того, хто навчається, нову якість.

Формування багатомовної особистості, яка б розвивалася інтелектуально, соціально і культурно, є компонентом сучасної парадигми вищої освіти. Орієнтування на культурологічні цілі обумовлює осмислення досвіду вітчизняної та зарубіжної педагогіки та аналіз актуальних проблем освіти в контексті формування культури майбутнього спеціаліста. Зміни в системі освіти, що роблять значний вплив на соціокультурний розвиток, є досить актуальними. Сьогодні якісна підготовка випускників закладів вищої освіти визначається не тільки рівнем професійної підготовки, але й їх культурологічною підготовкою, що охоплює соціальну активність, здібність до набуття власного соціокультурного досвіду, готовність до спілкування у полікультурному соціумі.

Знання мов є важливим складником ціннісної системи багатомовної особистості, саме тому її характеризує висока мотивація до вивчення мов і готовність користуватися ними в навчанні та спілкуванні, що зумовлює розвиток пізнавальних здібностей, готовність у подальшому самостійно вивчати мови, необхідні для успішної реалізації у багатомовному й полікультурному соціумі. Основним засобом здійснення цього багатогранного процесу є мова як необхідна умова всіх складових культурно-комунікативного спілкування. Актуальність моделі багатомовної освіти і відповідно формування бі- чи полілінгвальної особистості визначається перш за все всесвітньою тенденцією до

інтеграції в різних сферах життя. Важливу роль відіграє кроскультурне навчання, тобто навчання державної мови та культури у взаємодії і взаємовпливі з іншими мовами та культурами, а також формування міжкультурної компетентності багатомовної особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема багатомовної освіти як світова тенденція модернізації освітнього простору є предметом наукових досліджень багатьох науковців різних країн світу (Н.Басай, В. Гаманюк, О. Матвієнко, О. Фідкевич, В. Снегірьова, Н. Бакуліна З. Подоляк, О. Першукова, О. Тімченко, Р. Allen, С. Baker, J.-C. Beacco, В. Busch, J. Cenoz, Ph. Herdina, J. Rubin, В. Hufeisen, A. Wenden та інші).

Термін «Multilingual education» вперше були застосовані в тексті доповіді експертів ЮНЕСКО «Застосування місцевих мов у освіті» ('The Use of Vernacular Languages in Education', 1953 р.). В документі йдеться, що в навчальному процесі можуть і повинні застосовуватися дві й більше мов, їх слід вивчати системно та застосовувати для навчання предметного змісту немовних предметів [1].

В 1999 р. термін «багатомовна освіта» було уточнено в документі під назвою Резолюція 12 Генеральної Конференції ЮНЕСКО. Відтоді багатомовна освіта отримала таке визначення: «...застосування в освітньому процесі трьох і більше мов, а саме рідної (L1), регіональної чи національної (L2), міжнародної мови (L3)». А також було підкреслено необхідність застосування адитивного підходу в двомовному навчанні й формуванні багатомовності [2].

Я. Сеноз зазначає, що багатомовна освіта має значно більшу кількість варіантів, ніж просто двомовна освіта, і пропонує до використання термін «The Continua of Multilingual education», де Continua – сукупність різноманітних варіантів і впливових чинників, неперервність їх розвитку і взаємодії. З метою створити типологію багатомовної освіти

Я. Сеноз пропонує умовно виділити лінгвістичний, освітній і соціолінгвістичний виміри. Де лінгвістичний вимір стосується спорідненості використовуваних у навчальному процесі мов, зокрема рідної або вже відомої та нової виучуваної. Близькість лінгвістичної дистанції (Linguistic distance) між мовами є основною ідеєю рецептивної багатомовності. Освітній вимір дослідника окреслює так: у плануванні освітнього процесу завжди відображене ставлення суспільства до багатомовності громадян, усвідомлення потреб формування здатності володіти мовами в молодого покоління – від цього залежить реалізація освітніх потреб. Соціолінгвістичний вимір демонструє: як суспільство визначає освітні потреби, так і освіта впливає на зміни в соціумі, і зокрема, як саме освіта впливає на функціонування мов у суспільстві, чи впливає на зростання здатності населення послуговуватися кількома мовами [3, с.23].

Відповідно до поставленої мети головними завданнями моделі багатомовної освіти є:

- формування світогляду учнів/учениць на принципах визнання рівності прав і свобод особистості, незалежно від її національної, соціальної, расової, гендерної приналежності;
- прилучення через виучувані мови до духовного надбання народів, які є носіями цих мов; до культурних цінностей людства;
- розвиток стійкої мотивації та свідомого прагнення до навчання мов, до самостійного розширення мовного репертуару в подальшому житті;
- формування в учнів/учениць здатності доцільно використовувати засоби виучуваних мов відповідно до мети й умов спілкування; користуватися виучуваними мовами як засобами навчання й отримання інформації для реалізації особистісно та соціально важливих цілей;

- розвиток толерантності у спілкуванні на міжособистісному та міжнаціональному рівнях; готовності протидіяти національній, расовій, гендерній та іншим формам дискримінації [4, с. 25].

Отже, практичною метою втілення моделі багатомовної освіти є формування багатомовної комунікативної компетентності студента, яка визначає здатність компетентно послуговуватися державною, рідною та іноземною мовами з урахуванням їхнього культурного аспекту, толерантно спілкуватися в полікультурному середовищі, ставлення до мовного і культурного розмаїття як до цінності.

Мета статті – визначити та схарактеризувати зміст міжкультурної компетентності як метакомпетентності, що формується у процесі реалізації моделі багатомовної освіти і є важливою для багатомовної особистості; представити її структуру та основні функції.

Виклад основного матеріалу. Найбільш прийнятною для нашої країни моделлю багатомовної освіти як варіанту навчання міжкультурного спілкування і засобу полілінгвального розвитку тих, хто навчається, засобами рідної та іноземної мов на різних етапах є імерсійна модель, що припускає рівний ступінь використання рідної та іноземної мов як засобу навчання та професійного розвитку. У контексті сучасних вимог і цілей освіти в цілому, і мовної освіти зокрема, можемо припустити, що багатомовна освіта є однією з форм міжкультурної освіти, що ставить за мету виховання полікультурної особистості. Багатомовна освіта передбачає не тільки функціональне оволодіння іноземними мовами, але й наявність культурного компонента. Установка на підготовку висококваліфікованих кадрів, здатних мислити і діяти в глобальній системі діалогу культур в сучасному суспільстві, визначає концептуальну систему освітньої програми, яка полягає в формуванні у майбутніх спеціалістів мовної предметної компетенції відповідно до

обраної спеціалізації, орієнтованої на формування спеціальної предметної компетенції іноземною мовою.

Рівень сформованості комунікативної компетентності в кожній мові впливає на рівень сформованості багатомовної комунікативної компетентності в цілому. Уміння та ставлення, базові знання є підґрунтям і для формування багатомовної комунікативної компетентності: вони взаємодіють і актуалізуються на основі процесів порівняння й переносу. Ядро багатомовної комунікативної компетентності формується на основі комунікативних компетентностей усіх виучуваних мов у процесі взаємодії, яка здійснюється за допомогою металінгвістичної, міжкультурної та компенсаторної компетентностей. Ці специфічні складники багатомовної комунікативної компетентності забезпечують здатність студентів доцільно переключатися з однієї мови на іншу, виконувати посередницьку роль між мовами і культурами.

Міжкультурна компетентність є предметом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних учених: О. Березовська, Н. Бідюк, О. Бирюк, Н. Бориско, І. Голуб, О. Гончарова, Л. Гончаренко, Г. Гриневич, Б. Жанкіна, А. Зубко, В. Кузьменко, А. Маслова, І. М'язова, А. Чирва, Л. Шкутіна, M. Byram, M. Hyde, L. Sercu, E. Bandura, E. M. Rogers, L. A. Samovar та інші.

Міжкультурна компетентність – це здатність особистості осмислювати, аналізувати й інтерпретувати факти різних культур, адекватно сприймати та розуміти представників своєї й іншої культури та толерантно взаємодіяти з ними. Вона передбачає усвідомлення приналежності до рідної культури, розуміння її унікальності, визнання цінності інших культур, яке формується на основі міжкультурного зіставлення. Розвиток міжкультурної компетентності у процесі реалізації моделі багатомовної освіти ґрунтується на засвоєнні комплексного знання про мови як про системи мовних, культурних, соціальних норм і

духовних цінностей, що обумовлені національною своєрідністю, ментальними установками різних народів і характеризуються як наявністю унікальних, специфічних особливостей, так і загальнолюдських універсальних ознак, притаманних усім національним спільнотам [4, с.28].

Формування міжкультурної компетентності можливе шляхом пояснення особливостей світосприйняття та відчування світу іншими націями. Міжкультурна компетентність сприяє виробленню практичних навичок спілкування із представниками інших культур та завжди виявляється в діяльності, а в контексті загальної інтеграції та інформатизації суспільства міжкультурна компетентність може тлумачитись як здатність студента до ефективного вирішення завдань під час міжкультурного спілкування, яке передбачає діалог взаєморозуміння, а не зіткнення різних культур.

Аналізуючи характеристики міжкультурної компетентності, дослідники К. Кнапп і А. Кнапп-Поттхофф серед них виділяють:

- розуміння залежності людського мислення, діяльності та поведінки, а також комунікативної діяльності і поведінки від культурнообумовлених когнітивних схем;
- розуміння культурної залежності і власного мислення, діяльності й поведінки, а також комунікативної діяльності і поведінки;
- здатність і готовність до прийняття міжкультурної перспективи;
- знання галузей рідної і цільової культури, в рамках яких зазначені культури можуть відрізнятися;
- знання різноманітних комунікативних стилів поведінки і уміння ідентифікувати їх у ситуаціях міжкультурної взаємодії;
- уміння інтерпретувати феномени комунікативної діяльності і поведінки з точки зору культурних детермінант;
- розуміння основних принципів міжособистісної комунікації;

- володіння комунікативними компенсаторними стратегіями;
- володіння стратегіями ідентифікації і аналізу нерозуміння під час спілкування на базі знань культурних відмінностей та їх впливу на комунікативну діяльність та поведінку;
- володіння стратегіями уникати і з'ясовувати нерозуміння у спілкуванні [5, с.84-85].

Для формування міжкультурної компетентності недостатньо одного лише позитивного ставлення до вивчаємої культури. Для цього необхідний контакт з культурою і представниками цієї культури. Міжкультурна компетентність ґрунтується на знаннях та вміннях, здатності здійснювати шляхом створення спільного для комунікантів значення того, що відбувається і досягати в результаті позитивного для обох сторін спілкування. Метою формування міжкультурної компетентності є досягнення такої якості мовної особистості, яке дозволить їй вийти за межі власної культури та набути якості медіатора культур, не втрачаючи власної культурної ідентичності. Формування міжкультурної компетентності варто пов'язувати з розвитком особистості студентів, їх готовності брати участь в діалозі культур на основі принципів кооперації, взаємоповаги, терплячості до різниці в культурних традиціях та подоланню культурних бар'єрів. Формування міжкультурної компетентності підвищує професійну компетентність. Саме тому вивчення іноземної мови набуває культурологічного сенсу, оскільки майбутні фахівці нового типу, які володіють іноземною мовою, мають здійснювати професійну діяльність на міжнародному рівні, пристосовуватись до нового засобу спілкування, пізнавати іншу культуру та осмислювати власні етнокультурні першоджерела, швидко адаптуючись у полікультурному просторі та виявляючи толерантне ставлення до чужої мови та культури [6, с. 35].

Висновки. Отже, цілком очевидно, що набуття міжкультурної комунікативної компетентності можливе за умови професійного оволодіння мовою з метою подальшого її вдосконалення в практиці спілкування або навчання. Незаперечним є також те, що формування і розвиток міжкультурної компетентності сучасного фахівця у процесі його професійної підготовки є одним із визначальних та пріоритетних векторів його успішної професійної і життєвої самореалізації.

Міжкультурна компетентність за своєю сутністю є результатом розвитку особистості в процесі навчання і являє собою сукупність спеціальних знань національно-культурних особливостей та реалій країни, мова якої вивчається, та низки міжкультурних умінь, що сприятимуть адаптації особистості в професійному полікультурному просторі. Формування міжкультурної компетентності найбільш успішно здійснюється на матеріалі іноземної мови. Використання іноземної мови як способу отримання спеціальних знань, приєднання до культури різних народів, діалог різних культур, що сприяє усвідомленню людьми приналежності не тільки до своєї країни, певної цивілізації, а й до глобальної культурної спільноти – всі ці ідеї багатомовної, міжкультурної освіти мають важливе значення для підготовки висококваліфікованих спеціалістів.

Література:

1. UNESCO (1953). *The use of the vernacular languages in education*. Monographs on Foundations of Education. No. 8. Paris: UNESCO.
2. Ball, J. (2011). *Enhancing Learning of Children from Diverse Language Backgrounds: Mother Tongue–Based Bilingual or Multilingual Education in Early Years*. Paris: UNESCO.

3. Cenoz, J. (2009). *Towards Multilingual Education: Basque Educational Research from an International Perspective*. Clevedon, England: Multilingual Matters.
4. Фідкевич, О.Л., Снегірьова, В.В., Бакуліна, Н.В. (2023). *Концепція моделі багатомовної освіти в закладах загальної середньої освіти з навчанням мов корінних народів і національних меншин з урахуванням завдань європейської інтеграції України*. Київ: Педагогічна думка.
5. Knapp, K., Knapp-Potthoff, A. (1990). Interkulturelle Kommunikation. *Zeitschrift für Fremdsprachenforschung*, № 1, 83.
6. Юдіна, О.В. (2009). Система вправ для навчання майбутніх менеджерів міжкультурного спілкування німецькою мовою. *Іноземні мови*, 2, 35-39.

References:

1. UNESCO (1953). *The use of the vernacular languages in education*. Monographs on Foundations of Education. No. 8. Paris: UNESCO. [in English].
2. Ball, J. (2011). *Enhancing Learning of Children from Diverse Language Backgrounds: Mother Tongue-Based Bilingual or Multilingual Education in Early Years*. Paris: UNESCO. [in English].
3. Cenoz, J. (2009). *Towards Multilingual Education: Basque Educational Research from an International Perspective*. Clevedon, England: Multilingual Matters. [in English].
4. Fidkevych, O.L., Sniehirova, V.V., Bakulina N.V. (2023). *The concept of a model of multilingual education in institutions of general secondary education with the teaching of the languages of indigenous peoples and national minorities, taking into account the tasks of the European integration of Ukraine*. Kyiv: Pedahohichna dumka. [in Ukrainian].
5. Knapp, K., Knapp-Potthoff, A. (1990). Interkulturelle Kommunikation. *Zeitschrift für Fremdsprachenforschung*, № 1, 83. [in English].

6. Yudina, O.V. (2009). The system of exercises for training future managers of intercultural communication in German. *Inozemni movy*, no. 2, 35-39. [in Ukrainian].

Citation: Olha Demianenko, Tetiana Moroz (2024). FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE IN THE PROCESS OF IMPLEMENTING THE MULTILINGUAL EDUCATION MODEL. Frankfurt. TK Meganom LLC. Paradigm of knowledge. 1(59). doi: 10.26886/2520-7474.1(59)2024.4

Copyright Olha Demianenko, Tetiana Moroz ©. 2024. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

DOI 10.26886/2520-7474.1(59)2024.5

UDC: 37.036.637:78

**SPECIFICS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS
OF MUSIC ART WITH THE APPLICATION OF INFORMATION AND
COMMUNICATION TECHNOLOGIES**

Pavlo Kaurov

<https://orcid.org/0000-0001-6208-4535>

e-mail: p.kaurov@gmail.com

Mykhailo Drahomanov National Pedagogical University, Kyiv, Ukraine

The article is devoted to the current problem of art education, which highlights the analytical and constructive stage of formation of the experience of violin performance with the use of information and communication technologies, which consists in the ability to freely master information and communication means, as well as the corresponding software and hardware. The criterion (the degree of formation of performance stability in future music teachers) and indicators of the reflexive-transformative component are determined. Since the formation of performance stability in students of art faculties of universities, which is one of the most significant factors in the

formation of violin performance experience, is determined not only by reflection on the results of one's own public performances, but also by the ability to evaluate and adjust in practice (the first indicator), the second indicator of the formation of the reflexive-transformative component was the manifestation of the ability to self-evaluate and self-correct during the process of violin performance. The essence of information and communication technologies in art education is revealed, examples of their effective provision and practical implementation are given.

Keywords: *future music teachers, university, information and communication technologies, analytical and constructive stage, formative experiment.*

Павло Кауров, аспірант, Специфіка аналітико-конструктивного етапу формування досвіду скрипкового виконавства студентів факультетів мистецтв із використання інформаційно-комунікативних технологій / Факультет мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені М.П. Драгоманова, Київ, Україна.

Стаття присвячена актуальній проблемі мистецької освіти, яка висвітлює аналітико-конструктивний етап формування досвіду скрипкового виконавства з використанням інформаційно-комунікативних технологій, який полягає в уміннях вільного володіння інформаційно-комунікаційними засобами, а також відповідним програмно-апаратним забезпеченням. Визначено критерій (ступінь сформованості виконавської стабільності в майбутніх учителів музичного мистецтва) і показники рефлексивно-перетворюючого компоненту. Оскільки сформованість виконавської стабільності в студентів факультетів мистецтв університетів, яка є одним з найвизначніших факторів сформованості досвіду скрипкового виконавства, визначається не тільки відрефлексованістю щодо

результатів власних прилюдних виступів, але й спроможністю оцінити й скорегувати на практиці (перший показник), то другим показником сформованості рефлексивно-перетворюючого компоненту було визначено вияв здатності до самооцінювання і самокорекції під час процесу скрипкового виконавства. Розкрита сутність інформаційно-комунікаційних технологій у мистецькій освіті, наведені приклади їх ефективного забезпечення та практичної реалізації.

Ключові слова: *майбутні вчителі музичного мистецтва, університет, інформаційно-комунікаційні технології, аналітико-конструктивний етап, формувальний експеримент.*

Вступ. Ефективність формування досвіду скрипкового виконавства із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій залежить від визначення педагогічних орієнтирів, які здійснюють свій вплив на організацію ефективної методичної стратегії. Визначення педагогічних умов формування досвіду скрипкового виконавства із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій обумовлено специфікою проблеми дослідження. яка полягає в залученні, з одного боку, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що постійно розвиваються і удосконалюються, з іншого боку, у перманентному використанні класичних педагогічних форм, методів і засобів мистецького навчання, на яких традиційно базується навчально-виховний процес в музично-педагогічних ЗВО України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До висвітлення у наукових дослідженнях проблеми цілеспрямованого розроблення та організації належних ефективних умов, сприятливих для формування певних особистісно-фахових характеристик, умінь, інтелектуально-творчих здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва, долучились такі провідні сучасні вітчизняні науковці у галузі музичної педагогіки та

виховання, як А.Болгарський, Д.Болгарський, Н.Гуральник, О.Єременко, А.Зайцева, А.Козир, О.Комаровська, Л.Куненко, Л.Масол, Г.Падалка, Є.Проворова, О.Рудницька, В.Федоришин, О.Хоружа, О.Щолокова та ін. Досліджуючи найбільш динамічні тенденції сучасної педагогіки мистецтва, вчені цілеспрямовано фокусують увагу на створенні для студентства таких умов мистецького навчання, які б забезпечили формування в межах навчального процесу сприятливого творчодіяльнісного навчального середовища.

Водночас, сучасні дослідники, які працюють у галузі інформатизації сучасної освіти, серед яких: В.Биков, М.Головань, С.Гончаренко, М.Жалдак, Т.Коваль, І.Підласий, В.Сергієнко, О.Спірін, Н.Тализіна та ін. [1, 2; 4; 5; 6; 7; 8; 10; 15], також мислили розроблення умов навчання студентів у контексті опорних стрижнів навчального середовища, зміст якого забезпечує ефективність процесу управління якістю освіти майбутніх фахівців. Таким чином, результативність формування досвіду скрипкового виконавства із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій залежить від теоретичного обґрунтування, розроблення та упровадження таких педагогічних умов, за допомогою яких зміст створеного для формування досліджуваного феномену навчального середовища враховуватиме специфіку щодо активного залучення сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в сукупності із формами, методами, засобами і прийомами скрипкової підготовки.

Метою статті є висвітлення аналітико-конструктивного етапу формування досвіду скрипкового виконавства в майбутніх учителів музичного мистецтва із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Сучасні реалії, притаманні інформаційним суспільствам, до яких належить і українське суспільство,

здійснюють свій потужний вплив на освітні процеси. Не виключенням став і процес мистецького навчання, важливою складовою якого є музично-інструментальне навчання, зокрема скрипкова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

Процес мистецького навчання студентів музично-педагогічних ЗВО набуває зараз вельми динамічного розвитку, обумовленого значним зміцненням інформаційно-комунікаційної парадигми суспільства. Ця парадигма набула для процесу мистецького навчання ще більшого значення в умовах світової епідеміологічної ситуації, коли роль інформаційно-комунікаційних технологій відіграє все більшу й більшу роль завдяки переходу навчального процесу на новий рівень – рівень дистанційного навчання, яке поступово стає новим освітнім трендом. Адже саме дистанційне мистецьке навчання, яке провадиться на базі інформаційно-комунікаційних технологій, з одного боку, дозволяє забезпечити студентам та професорсько-викладацькому складу епідеміологічну безпеку, а з іншого боку, уможливлює безперервність інструментальної підготовки із скрипковою підготовкою включно.

Дослідження проблеми застосування інформаційно-комунікаційних технологій в мистецькій освіті вимагає детального розгляду поняття «інформаційно-комунікаційні технології», визначення відповідних методологічних підходів тощо. Розгляд проблеми застосування інформаційно-комунікаційних технологій доцільно, на нашу думку, починати з визначення поняття «технологія в навчанні».

Проблематика застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті цікавила багатьох вчених, які працюють у галузі психолого-педагогічних, соціальних, економічних досліджень. До таких належать: В.Биков, Я.Болюбаш, Я.Булахова, С.Гончаренко, О.Готько, В.Заболотний, Т.Коваль, О.Міщенко, О.Пінчук, О.Спірін, О.Шестопап та ін. Проблематика застосування інформаційно-комунікаційних технологій

в мистецькій освіті була розглянута Л.Гавриловою, Я.Гайдою, М.Сисло, В.Степановим, В.Стриковським, Н.Філіппенко, А.Хасса та ін.

Формування рефлексивно-перетворюючого компоненту досліджуваного феномена (критерій - ступінь сформованості виконавської стабільності в майбутніх учителів музичного мистецтва) було здійснено під час аналітично-конструктивного етапу розробленої методики. Оскільки сформованість виконавської стабільності в студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів, яку ми вважаємо одним з найвизначніших факторів сформованості досвіду скрипкового виконавства, визначається не тільки відрефлексованістю щодо результатів власних прилюдних виступів, але й спроможністю оцінити й скорегувати на практиці процес музично-виконавської діяльності, то другим показником сформованості рефлексивно-перетворюючого компоненту було визначено вияв здатності до самооцінювання і самокорекції під час процесу скрипкового виконавства.

Як було зазначено вище, специфіка аналітично-конструктивного етапу нашої методики вимагала створення майбутніми вчителями музичного мистецтва персональної електронної бібліотеки власних прилюдних виступів, яка забезпечувала не тільки їх рефлексивний аналіз, але й створювала належні умови для самооцінювальної й самокорекційної діяльності в царині скрипкового виконавства.

Опрацьовуючи наукову проблематику концертної педагогіки загалом і стабільності музичного виконання зокрема, Д.Юник, Т.Юник, а також китайська дослідниця Сюй Вейвей вказують на наявність в інтерпретаторів сформованих умінь самооцінювання як на дієвий інструмент профілактики щодо негативного впливу стресорів під час скрипкового виконавства [13; 14].

Комплекс умінь рефлексивного аналізу концертних виступів (І показник) із уміннями самооцінювання та самокорекції процесу музично-

виконавської діяльності (II показник) створює підґрунтя як для ґарантованого неповторення проявів нестабільної поведінки під час концертних виступів, так і для емоційно-психологічного закріплення стереотипу стабільної сценічної поведінки молодих інтерпретаторів [13].

Під час формування в студентів здатності до самооцінювання і самокорекції під час процесу скрипкового виконавства до педагогічного інструментарію в межах наукової роботи із студентами НСТ було включено таку форму роботи, як проблемна група у віртуальному просторі. Темою роботи цієї проблемної групи було визначено «Самооцінювання і самокорекція як фактори виконавської стабільності майбутнього вчителя музичного мистецтва».

Було складено графік інтернет-засідань проблемної групи, які планувались і проводились два рази на місяць. До кожного із засідань учасниками проблемної групи у віртуальному просторі готувались доповіді, які підсумовували науково-дослідну роботу у відповідності до тематичного плану роботи. Водночас, специфіка графіка інтернет-засідань полягала в тому, щоб дати певних засідань цієї групи обов'язково співпадали із заходами поточної та підсумкової атестації студентів з курсів «Основний інструмент» (скрипка, альт) та «Додатковий інструмент» (скрипка, альт). Тобто декілька заключних інтернет-засідань проблемної групи проводились безпосередньо після складання модульного контролю, заліків та семестрових іспитів з цих навчальних дисциплін, коли всі емоції й переживання студентів, пов'язані із складанням означених іспитів, є ще свіжими у пам'яті і можуть бути відтворені й проаналізовані у процесі колективного обговорення під час заключних інтернет-засідань проблемної групи.

Для систематичного проведення означених інтернет-засідань у WhatsApp для її учасників була спеціально сформована однойменна група, в якій під час окреслених вище заключних інтернет-засідань

здійснювались обговорення проведених іспитів з курсів «Спеціальний інструмент» (скрипка, альт) та «Додатковий інструмент» (скрипка, альт). Модерацію проведення засідань щодо послідовності виступів, дотримання регламенту виступів, дотримання плану самооцінювання та самокорекцій тощо перший раз виконував викладач, а наступні засідання модерувались вже по черзі усіма учасниками.

Перебіг обговорення заключних інтернет-засідань результатів модульного контролю, заліків, іспитів із скрипкового виконавства здійснювався наступним чином.

1. Вербальне самооцінювання кожним із учасників групи власного виконання творів з екзаменаційної програми: самооцінювання цілісності художньої музичної форми, яскравості динамічного розвитку і підготовленості кульмінацій; самооцінювання технічної досконалості виконання; самооцінювання рівня стабільності власного скрипкового виконавства під час модульного контролю або іспиту.

2. Вербальне та письмове обговорення кожним із учасників групи проведеного виступаючим самооцінювання власного виконання творів з екзаменаційної програми (для членів групи, які були присутні й слухали виконання програми іспиту, заліку або модулю).

3. Вербальна пропозиція кожним із учасників групи методів, засобів та прийомів скрипкового виконавства, за допомогою яких, на думку виступаючого, доцільно скорегувати недоліки власного виконання творів з екзаменаційної програми:

- методи, засоби і прийоми самокорекції, які забезпечують цілісність художньої музичної форми, яскравість динамічного розвитку і підготовленість кульмінацій;

- методи, засоби і прийоми самокорекції технічної досконалості виконання;

- методи, засоби і прийоми самокорекції виконавської стабільності

власного скрипкового виконавства під час модульного контролю або іспиту, самокорекції сценічної поведінки, а також виконавського іміджу.

4. Підсумковий виступ викладача.

З метою формування в студентів здатності до самооцінювання і самокорекції під час курсу «Виробнича педагогічна практика з музичного мистецтва» за таким самим принципом було створено групу у віртуальному просторі, що включала студентів-практикантів, яким з 2021 по 2023 рік доводилось проводити уроки музичного мистецтва в загальноосвітніх школах, як правило, online (на підґрунті складної епідеміологічної ситуації, військових дій тощо). Засідання віртуальної групи відбувалось завжди по середах усього 10 разів (у відповідності до перебігу практики) безпосередньо після online уроків музичного мистецтва, де за наведеним вище планом здійснювалось самооцінювання й самокорекція особисто виконаних студентами-практикантами музичних творів для слухання й художньо-педагогічного аналізу.

Діагностика в контрольній та експериментальній групах щодо II показника сформованості рефлексивно-перетворюючого компоненту – вияву здатності до самооцінювання і самокорекції у під час процесу скрипкового виконавства, була забезпечена за допомогою методу експертного оцінювання перебігу скрипкової виконавської діяльності під час заходів поточної та підсумкової атестації, модифікованої методики «Дослідження здатності до самооцінювання під час процесу скрипкового виконавства» (модифікація за зразком відповідної методики Г.Казанцевої [3, 166-167], а також модифікованої методики «Дослідження здатності до самокорекції під час процесу скрипкового виконавства» (модифікація за зразком відповідної методики В.Волошиної, Л.Долинської, О.Ставицької та О.Темрук) [3].

Порівняльна діагностика II показника сформованості рефлексивно-перетворюючого компоненту показала, що студенти з експериментальної групи виявили стійку тенденцію підвищення здатності до самооцінювання і самокорекції під час процесу скрипкового виконавства, якщо співставити їх результати із результатами студентів з контрольної групи, а також із результатами учасників констатувального експерименту.

Диференціація за рівнями сформованості рефлексивно-перетворюючого компоненту досвіду скрипкового виконавства майбутніх учителів музичного мистецтва під час формувального та констатувального експериментів подано у таблицях 1.1. та 1.2.

Таблиця 1.1

Диференціація за рівнями сформованості рефлексивно-перетворюючого компоненту досвіду скрипкового виконавства майбутніх учителів музичного мистецтва під час формувального експерименту (критерій – ступінь сформованості виконавської стабільності в майбутніх учителів музичного мистецтва)

Рівні	Контрольні групи						Експериментальні групи					
	1 показник		2 показник		Для критерія		1 показник		2 показник		Для критерія	
Низький		6,67		6,67		6,67		3,53		3,53		3,53
Середній		0,00		6,67		3,33		7,06		7,06		7,06
Високий		3,33		6,67		0,00		9,41		9,41		9,41

Отже, аналіз і порівняння результатів контрольних зрізів, поданих у таблиці 1.1, виявив наступну порівняльну динаміку в контрольній та експериментальній групах. Низький рівень: нисхідна динаміка з 46,67 % до 23,53 %, отже на 23,14%. Середній рівень: висхідна динаміка з 33,33

% до 47,06 %, отже на 13,73%. Високий рівень: висхідна динаміка з 20,00 % до 29,41 %, отже на 9,41%.

Таблиця 1.2

Диференціація за рівнями сформованості рефлексивно-перетворюючого компоненту досвіду скрипкового виконавства майбутніх учителів музичного мистецтва під час констатувального експерименту (критерій – ступінь сформованості виконавської стабільності в майбутніх учителів музичного мистецтва)

Показники	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%	абсолют. значення	%
I	12	20	22	36,67	26	43,33
II	10	16,67	20	33,33	30	50,00
У цілому для критерію	11	18,33	21	35,00	28	46,67

Якщо ж проаналізувати й порівняти дані, наведені в таблицях 1.1 (ЕГ) та 1.2, то порівняльна динаміка результатів формувального і констатувального експериментів виглядає наступним чином. Низький рівень: нисхідна динаміка з 46,67 % під час констатувального експерименту до 23,53 % під час формувального (ЕГ), отже на 23, 14%. Середній рівень: висхідна динаміка з 35 % до 47,06 %, отже на 12, 06%. Високий рівень: висхідна динаміка з 18,33 % до 29,41 %, отже на 11,08%.

З огляду на вищезазначене, наявна висхідна динаміка на середньому та високому рівнях, а також впевнена нисхідна динаміка на низькому рівні в експериментальній групі дозволяє стверджувати про те, що розроблений педагогічний інструментарій, яким оперує наша методика на її аналітично-конструктивному етапі для формування

досвіду скрипкового виконавства із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, є ефективним.

У **ВИСНОВКАХ** доцільно зазначити, що проведений аналіз інформаційно-комунікаційних технологій, доцільних для застосування у процесі мистецького навчання у цілому й для формування досвіду скрипкового виконавства студентів музично-педагогічних ЗВО дозволив стверджувати наступне:

- використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі інструментальної підготовки студентів музично-педагогічних ЗВО сприяє здатності студентів до самонавчання й активізує їх пошуково-виконавську діяльність;

- використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі інструментальної підготовки студентів музично-педагогічних ЗВО комплексно розвиває особистісні якості студентів, які включають здатність до творчої мистецтвознавчої або методичної дискусії, уміння й навички наукового спілкування;

- використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі інструментальної підготовки студентів музично-педагогічних ЗВО створює передумови для розвитку творчого мислення, для якого характерним є оригінальність, гнучкість та рефлексивність, оскільки дозволяє необхідну кількість разів прослуховувати, аналізувати, оцінювати різноманітні форми занять із подальшим корегуванням результатів;

- використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі інструментальної підготовки студентів музично-педагогічних ЗВО збагачує персональний досвід студентів у галузі скрипкового виконавства за рахунок повторного прослуховування, аналізу й подальшої самокорекції власних прилюдних виступів.

Література:

1. Биков В.Ю. (2008), Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ: Атіка. 684 с.
2. Биков В.Ю. (2010), Сучасні завдання інформатизації освіти // Інформаційні технології і засоби навчання. №1 (15). 16 с. Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>
3. Волошина В.В., Долинська Л.В., Ставицька С.О. Темрук О.В. (2010), Загальна психологія: практикум. Київ: Каравела. 279 с.
4. Гончаренко С.У. (2011), Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене. Рівне: Волинські обереги. 552 с.
5. Дацун Н.М. (2000), Колаборативні моделі в дистанційній університетській освіті. Нові технології навчання: наук. метод. зб. Вип. 27. Київ: Наук.-метод. центр вищ. освіти Міністерства освіти і науки України. С. 85-94.
6. Державна програма (2005), "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" на 2006-2010 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2005 р. № 1153.
7. Закон України (2007), «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 12, ст.102).
8. Коваль Т.І. (2007), Професійна підготовка з інформаційних технологій майбутніх менеджерів-економістів: Монографія. Київ: Ленвіт. 264 с.
9. Мойсеюк Н.Є. (2001), Педагогіка. Навч. посіб. 3-є вид., допов. Київ: ВАТ «КДНК». 608 с.
10. Спірін О.М. (2010), Критерії зовнішнього оцінювання якості інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2 : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. 2010. - №. 9. - С. 80-85. - Режим доступу: http://www.ii.npu.edu.ua/files/Zbirnik_KOSN/16/8.pdf

11. Федоришин В.І. (2013), Акмеологічний розвиток майбутнього вчителя музики в творчому навчальному колективі: теорія і практика: монографія. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. 410 с.
12. Хоружа О.В. (2010), Методичні засади формування етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики. Дисертація кандидата педагогічних наук за спец. 13.00.02. Теорія та методика музичного навчання. Київ. НПУ імені М.П. Драгоманова. 254 с.
13. Юник Д.Г. (2011), Виконавська надійність митців музичного мистецтва: концептуальний аспект. Наукова школа Г.М. Падалки. Колективна монографія, під наук. ред. А.В. Козир. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова. 402 с. С. 121-151.
14. Юник Д.Г. (2011), Теорія та методика формування виконавської надійності музикантів-інструменталістів: автореферат дис. докт. пед. наук: спец. 13. 00. 02. «Теорія та методика музичного навчання». Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова. 39 с.
15. Kozyr A., Labunets V., Pankiv L., Liming W., Geyang Zh.: (2020), Methodological Aspects of Modernization of Professional Training of Future Music Teachers. Utopia y Praxis Latinoamericana. Revista Internacional de Filosofia y Teoria Social. Universidad del Zulia-Venezuela. Vol. 25. 2020. pp. 370-377.
16. ITIL Service Strategy 2011 edition, Published by TSO (The Stationery Office), Crown Copyright 2011., ISBN 9780113313044, 469 P.

References:

1. Bykov V.Yu. (2008), Models of organizational systems of open education: a monograph. Kyiv: Attica. 684 p.
2. Bykov V.Yu. (2010), Modern tasks of informatization of education // Information technologies and training tools. No. 1 (15). 16 с. Mode of access to the journal: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>

3. Voloshina V.V., Dolynska L.V., Stavytska S.O. Temruk O.V. (2010), General Psychology: A Workshop. Kyiv: Caravel. 279 p.
4. Honcharenko S.U. (2011), Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary. The second edition, supplemented. Rivne: Volyn amulets. 552 p.
5. Datsun N.M. (2000), Collaborative Models in University Distance Education. New learning technologies: Science. method. coll. Vol. 27. Kyiv: Scientific method. center of universities of Education of the Ministry of Education and Science of Ukraine. P. 85-94.
6. State program (2005), "Information and communication technologies in education and science" for 2006-2010, approved by the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 7, 2005 No. 1153.
7. Law of Ukraine (2007), "On the basic principles of the development of the information society in Ukraine for 2007-2015" (Vidomosti Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 2007, No. 12, Article 102).
8. Koval T.I. (2007), Professional training in information technologies of future managers-economists: Monograph. Kyiv: Lenvit. 264 p.
9. Moiseyuk N.E. (2001), Pedagogy. Education manual 3rd ed., supplement. Kyiv: OJSC "KDNK". 608 p.
10. Spirin O.M. (2010), Criteria for external evaluation of the quality of information and communication technologies of education. Scientific journal of the M. P. Drahomanov NPU. Series 2: Computer-oriented learning systems. 2010. - no. 9. - P. 80-85. - Access mode: http://www.ii.npu.edu.ua/files/Zbirnik_KOSN/16/8.pdf
11. Fedoryshyn V.I. (2013), Acmeological development of the future music teacher in a creative educational team: theory and practice: monograph. K.: NPU named after M.P. Drahomanova. 410 p.
12. Horuzha O.V. (2010), Methodological principles of the formation of ethnopedagogical thinking of the future music teacher. Dissertation of the

Candidate of Pedagogical Sciences for special. 13.00.02. Theory and method of music education. Kyiv. NPU named after M.P. Drahomanova. 254 p.

13. Yunyk D.G. (2011), Performance Reliability of Music Artists: A Conceptual Aspect. Scientific school of H.M. Carcasses Collective monograph, under science. ed. A.V. Trump. Kyiv: NPU named after M.P. Drahomanova. 402 p. P. 121-151.

14. Yunyk D.G. (2011), Theory and methodology of formation of performance reliability of instrumental musicians: abstract of the dissertation. dr. ped. Sciences: specialist 13. 00. 02. "Theory and method of music education". Kyiv: NPU named after M.P. Drahomanova. 39 p.

15. Kozyr A., Labunets V., Pankiv L., Liming W., Geyang Zh.: (2020), Methodological Aspects of Modernization of Professional Training of Future Music Teachers. Utopia y Praxis Latinoamericana. Revista Internacional de Filosofia y Teoria Social. Universidad del Zulia-Venezuela. Vol. 25. 2020. pp. 370-377.

16. ITIL Service Strategy (2011) edition, Published by TSO (The Stationery Office), Crown Copyright 2011., ISBN 9780113313044, 469 P.

Citation: Pavlo Kaurov (2024). SPECIFICS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC ART WITH THE APPLICATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES. Frankfurt. TK Meganom LLC. Paradigm of knowledge. 1(59). doi: 10.26886/2520-7474.1(59)2024.5

Copyright Pavlo Kaurov ©. 2024. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

DOI 10.26886/2520-7474.1(59)2024.6

UDC: 17.036.1:[378.011.3]

**PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMING THE READINESS OF
MASTERS OF MUSICAL ARTS FOR PERFORMING ACTIVITIES BASED
ON UKRAINIAN SINGING TRADITIONS**

Guany Ue, Postgraduate student

<https://orcid.org/0009-0002-4124-2906>

e-mail: guanyue6161@gmail.com

M.P. Drahomanov State Pedagogical University, Anatoly Avdievsky Faculty of Arts, Kyiv, Ukraine

The article considers the criterion apparatus and methods of diagnostics of musical-rhythmic competence of future teachers of music and choreography. The structure of this phenomenon defines: information-oriented, musical-developmental and productive-creative components, each of which includes elements that characterize and reveal their essence. The information-oriented component is characterized by the content of educational material, which contributes to th. Ukrainian vocal pedagogy is a component of music pedagogy, it has certain specific features in the content, forms and methods of teaching, which is based on the development of special pedagogical conditions, principles, approaches that reflect the essential characteristics of the singing education of master's students-vocalists, provide special conditions for the formation of readiness for performing activities , in particular in the tradition of the Ukrainian vocal school.

The methodological basis of the process of forming the readiness of masters of musical arts for performing activities on the basis of Ukrainian singing traditions was based on well-founded scientific approaches and methodological principles corresponding to them, namely: the principle of national orientation; the principle of systematicity and continuity; the principle

of stimulating master vocalists to widely use Ukrainian singing traditions; principle of individualization; the principle of projectivity, which is supported in research by scientific approaches, namely: system-holistic, axiological, person-oriented, competence-based, creative approaches.

In accordance with the objectives of the research, it was established the need to introduce pedagogical conditions: effective organization of educational and creative interaction between the teacher-vocalist and master's students of musical art in the vocal class using Ukrainian singing traditions for the effective development of vocalists-performers; creation of the image of a successful performer-vocalist in the musical and performance activities of master's students of musical art based on the use of Ukrainian singing traditions; expansion of the artistic thesaurus, development of vocal and creative independence, promotion of individual vocal and performance growth.

Keywords: *readiness, executive activity, masters of fine arts, pedagogical conditions, etc.*

Гуань Юе, аспірантка, Педагогічні умови формування готовності магістрів музичного мистецтва до виконавської діяльності на основі українських співацьких традицій / Факультет мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Київ, Україна.

Українська вокальна педагогіка є складовою музичної педагогіки, має певні специфічні особливості в змісті, формах і методах навчання, що опирається на розробку спеціальних педагогічних умов, принципів, підходів, які відображають сутнісні характеристики співацької освіти магістрантів-вокалістів, передбачають особливі умови формування готовності до виконавської діяльності, зокрема й у традиції української вокальної школи.

Методологічним ґрунтом процесу формування готовності магістрів музичного мистецтва до виконавської діяльності на основі українських співацьких традицій виступили обґрунтовані наукові підходи та відповідні до них методичні принципи, а саме: принцип національної спрямованості; принцип системності та наступності; принцип стимулювання магістрів-вокалістів до широкого використання українських співацьких традицій; принцип індивідуалізації; принцип проєктивності, що підтримані у дослідженні науковими підходами, а саме: системно-цілісним, аксіологічним, особистісно-орієнтованим, компетентнісним, креативним підходами.

Відповідно до завдань дослідження встановлено необхідності введення педагогічних умов: ефективна організація навчально-творчої взаємодії педагога-вокаліста та магістрантів музичного мистецтва у вокальному класі з використанням українських співацьких традицій для ефективного розвитку вокалістів-виконавців; створення іміджу успішного виконавця-вокаліста в музично-виконавській діяльності магістрантів музичного мистецтва на основі використання українських співацьких традицій; розширення мистецького тезаурусу, розвиток вокально-творчої самостійності, сприяння індивідуальному вокально-виконавському зростанню.

Ключові слова: *готовність, виконавська діяльність, магістри музичного мистецтва, педагогічні умови та ін.*

Вступ. Процес формування готовності магістрів музичного мистецтва факультетів мистецтв українських університетів до вокально-виконавської діяльності на сьогодні є актуальним та потребує активної наукової уваги. Виявлення педагогічних умов дослідження посприє проведенню експериментального дослідження на основі розробленої та

впровадженій у практику методик підготовки магістрів-вокалістів до виконавської діяльності.

Опираючись у дослідженні на традиції вокально-виконавського виховання співаків в Україні, зазначаємо, що активне їх провадження в навчально-виховний процес забезпечить ефективний професійно-виконавський розвиток здобувачів, сприятиме підготовці фахівців виконавських спеціальностей в набутті українського концертно-виконавського репертуару, розширенню знаннєвого тезаурусу, позитивно вплине, як на особистісно-професійне зростання здобувачів, так і на подальшу професійну самореалізацію.

Аналіз останніх джерел із проблеми. Сучасні наукові розвідки та ґрунтовні дослідження українських та китайських науковців, у результаті яких історія та методика вокальної педагогіки наповнюється новими фактами, що доповнюють інформаційне поле українських співацьких традицій – джерельної бази професійної вокальної підготовки молодого покоління, яке обрало для себе шлях вокально-виконавського становлення (В. Антонюк, О. Єременко, Ван Цзяньшу, Ван Лей, Вей Лімін, Лю Мянї, Чжао Веньфан, та ін.), проте, залишаються відкритими питання змісту і форм використання українських співацьких традицій у музично-виконавській діяльності, поступова адаптація до процесу вокального розвитку на основі українських співацьких традицій з подальшим розповсюдженням їх у процесі здійснення вокального виконавства в різних країнах.

Основні чинники сучасної вокально-виконавської підготовки здобувачів з урахуванням національного менталітету, традицій вокального виховання співаків в контексті українських співацьких традицій розглядаються у працях Е. Абдулліна, В. Антонюк, Л. Василенко, Н. Гузій, Л. Дмитрієва, Д. Євтушенко, О. Єременко, А. Козир, Н. Овчаренко, В. Орлова, О. Отич, Г. Падалки, О. Ростовського, Т.

Ткаченко, О. Хижної, О. Щолокової, В. Шульгіної, Д. Юника, Ю. Юцевича та ін; а також дослідження духовної спадщини культурних паралелей «Схід-Захід» і діалогу двох стародавніх культур України і Китаю (Л. Гусейнова, Е. Кучменко, О. Шевнюк, О. Щолокова та ін.); методологічні й методичні аспекти різних напрямків вокальної підготовки китайських студентів в університетах України (Ван Цзяньшу, Ван Лей, Вей Лімін, Лі Чуньпен, Ма Цзюнь, Чен Дін, Цзінь Нань, Чжао Веньфана ін.).

Мета статті полягає в розкритті педагогічних умов у процесі формування готовності магістрів музичного мистецтва на основі українських співацьких традицій.

Виклад основного матеріалу. Процес формування готовності магістрів музичного мистецтва до виконавської діяльності на основі українських співацьких традицій передбачає створення відповідних педагогічних умов для здійснення ефективної підготовки вокалістів-виконавців. Слушні педагогічні умови зазвичай слугують покращенню підготовки здобувачів та сприяють у досягненні бажаного результату.

Поняття «умова» трактується, як пропозиція висунута однією стороною у відношенні до іншої для певної узгодженості дій [2, с.1295].

Педагогічний контекст створення певних сприятливих умов відбивається у завданні ефективного формування готовності до діяльності, яка пов'язана з мистецькою сферою. Професійна підготовка майбутнього митця-виконавця передбачає забезпечення спеціальних умов, в яких формування готовності до здійснення виконавської діяльності проходитиме ефективно.

До ефективних, на нашу думку педагогічних умов формування означеного феномена ми відносимо наступні: ефективна організація навчально-творчої взаємодії педагога-вокаліста та магістрантів музичного мистецтва у вокальному класі з використанням українських співацьких традицій для якісного розвитку вокалістів-виконавців;

створення іміджу успішного виконавця-вокаліста в музично-виконавській діяльності магістрантів музичного мистецтва на основі використання українських співацьких традицій; розширення мистецького тезаурусу, розвиток вокально-творчої самостійності, сприяння індивідуальному вокально-виконавському зростанню.

Розкриємо їх послідовно, отже, перша педагогічна умова: ефективна організація навчально-творчої взаємодії педагога-вокаліста та магістрантів музичного мистецтва у вокальному класі з використанням українських співацьких традицій для якісного розвитку вокалістів-виконавців.

Навчально-творча взаємодія педагога-вокаліста та магістрантів музичного мистецтва неодмінна умова досягнення секретів вокального виконавства у безпосередній взаємодії «майстра та учня». Всі без виключення творчі спеціальності передбачають передачу досвіду від носія традицій до наступника, який набуваючи статусу підготовленості до здійснення публічно-виконавської діяльності вмотивований до здійснення вокально-виконавської діяльності, прагне досягти високого рівня комунікативної взаємодії з викладачем-наставником, чітко спрямований на співтворчість.

Навчально-творча взаємодія, яка відбувається за умови доброзичливих творчих партнерських стосунків забезпечує безперервний фаховий розвиток особистості через збалансований комплекс необхідних властивостей, зорієнтований на оптимальне досягнення значущого результату й високий рівень підготовки до професійної діяльності співака-соліста.

Навчально-творча взаємодія педагога та здобувача у вокальному класі проходить на засадах творчих партнерських стосунків, в умовах активного стимулювання творчих проявів здобувачів за допомогою спеціально орієнтованих прийомів і методів навчання, стимулювання

потреб у творчому самовираженні при активній внутрішній позиції до збереження співацьких традицій вокального виховання згідно концепцій української вокальної школи, в лоні якої й відбувається професійне становлення виконавця, який свідомо обирає ефективну методику та слідує національним традиціям вокального розвитку згідно ефективної методики вивіреної часом. Цілком вірогідним, видається нам і стала тенденція перенесення культурних цінностей країни в якій отримано освіту, відповідно кваліфікаційному рівню та диплому магістра (за кваліфікацією: викладач вокалу, артист-вокаліст) в культурне середовище професійної самореалізації, як вокаліста-виконавця. Що цілком відповідає концепції культуро-творчого становлення професійної особистості, яка опирається у творчості на гуманні цінності, передбачає власне збагачення культурними цінностями в аспекті оволодіння вокальними творами різних культурних традицій, зокрема, органічним надбанням для здобувачів вокальної магістратури є володіння відповідним українській національній традиції вокального виховання професійних співаків на матеріалі українських вокальних творів.

Завдяки набутому фаховому комплексу співацьких умінь та навичок у межах співацького розвитку магістрантів в ЗВО України на основі українських співацьких традицій здобувачі вокальної магістратури володіють знанням ресурсом щодо побудови голосового апарату, опираються у практиці на знання з теорії та методики постановки голосу, вокальної педагогіки та виконавства, що сприяє усвідомленому використанню голосового апарату, осмисленому процесу як власних вокально-виконавських дій, так і вимог викладачів – носіїв українських співацьких традицій, що є цілком органічним для української вокальної школи. Розуміння особливостей вокальної фонації, рефлексивне осмислення власних співацьких здобутків і похибок, свідчить про залучення психологічних інтелектуальних процесів, зокрема таких, як

когнітивні й рефлексивні процеси, на які зосереджують увагу здобувачів педагоги-вокалісти.

Творча взаємодія викладача-вокаліста та магістра-вокаліста у вокальному класі в перебігу надбання комплексу професійного співака-виконавця передбачає психологічний аспект взаємної довіри та внутрішньої симпатії, які є надзвичайно важливими у творчо-навчальному діалозі «вчителя та учня», адже всі хто набуває професійні уміння, зокрема засвоює специфічні вокальні уміння, засвоює як вокально-технічний так і художньо-виконавський аспекти вокально-виконавського комплексу, переймає від викладача секрети його виконавських здобутків.

Майбутня перспектива здійснення сольо-виконавської діяльності підтримується педагогом-вокалістом, якому відомі ключові аспекти якими повинен володіти професійний вокаліст-виконавець. У процесі творчої взаємодії навчально-виховного спрямування відбувається унікальний процес передачі виконавського досвіду від «майстра до новачка».

Дослідники О. Снопко, В. Марченко, зауважують на важливості усвідомлення здобувачами майбутніми виконавцями цілісного спектру підготовленості вокалістів-виконавців до здійснення публічно-виконавської діяльності, що полягає в єдності технічних, художніх, етичних, психологічних і соціальних завдань які стоять перед майбутнім митцем-професіоналом [10].

Квінтесенцією вокальної підготовки здобувачів вокальної магістратури в творчій взаємодії педагога та здобувача виступає розвиток здатності студентів до яскравого розкриття художнього образу й ідейного змісту вокального твору, що потребує спеціального цілеспрямованого педагогічного спонукання майбутніх виконавців до активізації їх пізнавальної та аналітичної діяльності, зокрема у

визначенні стилю, форми, засобів музичної виразності, жанрово-стильових особливостей, на прикладі конкретного вокального твору.

Що підтверджено й науковою думкою, що аналітична діяльність студентів має провадитись спочатку під керівництвом викладача, а вже поступово набувати рис самостійності та переходити в корисну звичку, адже творчий задум повинен бути чітко усвідомленим а не спонтанним. Чітке визначення конкретних засобів виразності згідно концепції композитора, їх дотримання сприятиме адекватній та яскравій інтерпретації, тощо [11, с. 62].

Отже. навчально-творча взаємодія педагога та здобувача вокальної магістратури передбачає опору на українські співацькі традиції, які визнані педагогічною спільнотою, як ефективні. Сучасна культурна політика у світі спрямована на здійснення культурного обміну який сприяє налагодженню партнерських стосунків, отже репертуарна політика повинна відповідати сучасним тенденціям і в репертуарі майбутніх професійних виконавців неодмінно повинні бути твори світової вокальної культури та національна культурна спадщина.

Друга педагогічна умова: створення іміджу успішного виконавця-вокаліста в музично-виконавській діяльності магістрантів музичного мистецтва на основі використання українських співацьких традицій.

Кожен виконавець прагне до успіху, успіх надихає та надихає митця-виконавця до продовження постійної роботи над самовдосконаленням, досягненням рівня професійної майстерності, визнанням публіки, зокрема й за його іміджом. Термін існування поняття «імідж» достатньо молодий, він актуалізований у наукових дослідженнях у зв'язку з переходом суспільства до постіндустріальної культури та є її важливою часткою через збільшення доступу людства до інформаційного поля, яке об'єднує значні групи людей, суспільства,

країни та сприяє швидкому обміну інформацією, проте, більш широко поняття імідж використовують у сфері мистецтва.

На думку Є. Позднишева [8], значення, яку виконує імідж співпадає з потребами визначеної соціальної системи більш високого рівня організації або інтересів соціальних спільнот, які її складають, певних груп або індивідів з метою здійснення певного соціального впливу. Узагальнено імідж застосовується для здійснення певного соціального впливу на оточення.

Сучасний науковий підхід зі сфери маркетингу опирається на наступні функції іміджу – консервативна (брендова), номінативна (зберігаюча власний стиль, марку, образ у співвідношенні до певного товару). Саме номінативний імідж зазначає, виділяє, будує, диференціює певний предмет серед існуючих інших, має відмінні впізнавані якості. Окрім того, естетична складова іміджу сприяє формуванню благородного образу, а адресна складова дозволяє впливати на певну аудиторію на який здійснюється адресний вплив [7].

Головною задачею формування іміджу є справляння позитивного враження про його носія, задає визначені координати позитивного сприймання оточуючих. Позитивно-сформований імідж, сприяє підвищенню престижу, авторитету, впливу. Формування персонального іміджу сприяє зовнішнім чинникам високого рейтингу, що є важливим фактором для представників публічних різновидів професійної діяльності, що важливо для даного дослідження, на думку дослідників персональний імідж підтримується позитивними складниками [1, с.28], як терапевтичний (наприклад, успішно сформований імідж, впливає на позитивний емоційний стан, коли підвищується самооцінка); як самовираження індивідуальності (за рахунок довіри оточення); як психологічний захист (бажане підміняє/приховує «несимпатичне реальне»); як додаткова можливість для досягнення певної мети (вдало

сформований імідж допомагає в реалізації планів, досягненні цілей) та інші.

Цікавим для нашого дослідження виступає запропонований дослідниками А. Бабошко, Д. Бушля, Г. Євтушенко [5] «іміджевий поліфункціональний комплекс». Даний комплекс акумулює функції іміджу сучасного викладача, опирається на особистісно-підвищувальну функцію, яка пов'язана з формуванням навколо особистості атмосфери привабливості, що приводить до розкутості, прояву найкращих якостей та, як наслідок, до підвищення соціальної важливості викладача. Подібність публічної діяльності викладача та виконавця наводить нас на думку, що спорідненість цих професій виражається за рахунок публічності здійснення професійної діяльності.

Утворенню іміджу виконавця передують цілий ряд створених виконавцем музичних образів виконуваних вокальних творів, для виконавців камерно-концертного жанру важливими вміннями виступають вміння до перевтілення, адже образи виконуваних під час одного виступу образів повинна мати відмінності, що й приваблює слухача, який високо поціновує адекватність та різноманітність створених солістом-співачом виконавських образів.

На думку О. Єрошенко [6], створення вокально-сценічного образу досягається співаком завдяки використанню голосових засобів у поєднанні з доречним виразним жестом, приємною мімікою, оригінальною театралізацією, рухово-комбінаторним та зовнішніми засобами створеним за рахунок додаткових елементів: гриму, костюму, тощо. А вокальна та акторська вправність, піднесений емоційний стан, відчуття міри, виступають основними складовими для створення художньо-виконавського образу вокального твору у моменти здійснення публічно-виконавської діяльності.

Звичайно досвідчені педагоги-вокалісти, які мали, або продовжують активну виконавську практику володіють розумінням як саме створювати виконавський імідж та цілком підтримують ідею його формування всім молодим співакам, які тільки розпочинають власну кар'єру.

Так як імідж вокаліста-виконавця не можливо сформувати швидко, його формування потребує часу, проте саме становлення вокаліста-виконавця, яке проходить паралельно з набуттям виконавського репертуару, а значить і створенням вокально-виконавського образу кожного окремого вокального твору, від образу до образу накопичується виконавський досвід складають концерні програми, за умови успішного просування талановитого виконавця утворюється спільнота прихильників таланту та виконавської майстерності співака, тощо. Вважаємо, що імідж вокаліста-виконавця співвідноситься з виконавським стилем співака, репертуарними перевагами, психологічною характеристикою, зовнішньою привабливістю, оперативністю пристосування до умов певного середовища, вмінням встановлювати доброзичливі професійні стосунки, виявляти найкращі професійно-особистісні якості, які є проявом зовнішніх ознак іміджу.

На думку С. Садовенко, привабливий імідж захоплює увагу людей, відповідаючи їхнім стереотипам та прагненням, і, як наслідок, сприяє створенню прихильності з боку оточуючих та позитивному ставленню до власних творчих виявів та ідей [9]. Дослідниця зазначає що зчитування образу виконавця публікою відбувається досить швидко, ...приємний і привабливий для аудиторії імідж виконавця необхідна умова підтримання інтересу, уваги до виконавця, тож необхідно уводити до образу «елемент гри, загадку, яку публіці буде цікаво розгадувати, постійно потрібно додавати динаміку до іміджу».

Пропозиції відомих виконавців сповнювати образ виконавця конкретними, чітко вираженими деталями, характерними

індивідуальними особливостями – дуже важливий елемент іміджу. До того, ж С. Садовенко вважає суттєвим, так зване, «персональне посилення», наголошуючи, що «ефект персоналізації» є одним з найбільш дієвих прийомів для створення іміджу вокаліста-виконавця.

Отже, створення таких умов у вокальному класі, які допомагають молодому співаку створити ключові елементи власного виконавського іміджу потребують пильної педагогічної уваги викладача-вокаліста та магістра до виконання різножанрових вокальних творів для збільшення градації, або контрасту. Наприклад, яскраві елементи створення інтерпретації двох і більше контрастних вокальних творів українських композиторів класиків допомагає проявити студенту власні можливості щодо створення відповідних образів, які різняться. При цьому, слід відбирати та встановити ті чинні персональні творчі послання до публіки за рахунок вироблення власної унікальної художньо-інтерпретаційної моделі/моделей, які при акцентуації уваги педагога-вокаліста, який першим оцінює творчі вияви студента, виділяє най-ліпші та яскраві посили, які необхідно маркувати, закріплюючи їх, як ознаки індивідуальної виконавської манери, стилю, виконавського іміджу.

Відпрацювання іміджевих виконавських ознак на національному репертуарі, виступає чинною ознакою традицій української вокальної школи. Яскравими вокалістами-виконавцями, які закарбувались у сприйманні слухачів як особистості з неповторним вокально-виконавським іміджем виступають Д. Петриненко, М. Стеф'юк, В. Курін, М. Кондратюк, А. Солов'яненко та багато інших вокалістів-виконавців, які у концертно-виконавській діяльності активно використовували саме український вокальний репертуар.

Отже, педагогічна умова: створення іміджу успішного виконавця-вокаліста в музично-виконавській діяльності магістрантів музичного мистецтва на основі використання українських співацьких традицій,

цілком сприятлива для формування готовності магістрів музичного мистецтва до виконавської діяльності підтримується українською вокальною школою та сприяє успішному просуванню творчої особистості вокаліста-виконавця, що активно використовує традиційний український репертуар та форматує власні виконавські потенції, розмірковує про виконавське амплуа та творить власну іміджеву траєкторію особистісно-професійного розвитку.

Третя педагогічна умова розширення мистецького тезаурусу, розвиток вокально-творчої самостійності, сприяння індивідуальному вокально-виконавському зростанню. Самостійність виконавця характеризує його зрілість та засвідчує готовність до здійснення самостійної творчості, як особистісно-професійна риса вокально-творча самостійність значно розширює політ творчої фантазії митця-виконавця і сприяє до виникнення оригінальних та самобутніх ідей у здійсненні професійної творчої вокально-виконавської діяльності. Розпочинаючи формувати навчальну самостійність вокалісти цілеспрямовано проходять етапи самостійної роботи над вокальним твором, саме в період навчання виробляється так-званий алгоритм необхідних професійних дій, для вокаліста-виконавця такими діями є постійне налаштування голосового апарату до здійснення робочого процесу – це розспівка, яка має надзвичайно важливе значення, саме на етапі розспівування визначається реальний стан голосового апарату та диференціюється наскільки комплекс вокаліста-виконавця налаштований на здійснення реальних навчальних, репетиційних, концертно-виконавських завдань.

У самостійній роботі навчального типу проходить розбір та вивчення вокального твору. Запропонований алгоритм самостійної роботи над вокальним твором, як правило задається викладачем (за ідеєю Т. Підварко) [3, с. 33]

Професійні педагоги радять в самостійному розборі вокального твору дотримуватись відповідного алгоритму дій. Працюючи самостійно над музичним твором слід дотримуватися наступних загальних рекомендацій: визначення тональності твору, назву темпу та ключові опірні нотатки композитора; уточнити ритмічну структуру мелодії (провести сольмізований розбір вокального твору); розбір тексту потрібно розпочинати в більш повільному темпі (в допомогу, завжди можна скористатись метрономом); визначити межі речень, фраз, штрихи, якими виконується вокальний твір; окремо промовити літературний текст вокального твору та визначити орфоепічні невідповідності; використання звуко-записуючої апаратури сприяє налаштуванню слухово-фонаційної координації дій (наприклад, порівнюючи в записі власне прочитання вголос поетичного тексту кожної окремої фрази зі звучанням еталонного варіанту у виконанні педагога-вокаліста, вокаліста-виконавця). Робота зі звукозаписуючою апаратурою допомагає вокалісту виявити похибки та виправити їх, чітко здійснити необхідні вокально-інтонаційні, темпові, дикційні корегування та виправити їх.

На початку роботи слід працювати над технічно-складними місцями, окремими тактами, вокальними фразами, або фонемами, поступово удосконалюючи їх та складаючи вокальні фрази у цілісно виконаний вокальний твір з послідовним його співуванням. Робота над імпровізаційною моделлю також має певний алгоритм дій, описаний нами. Самостійний пошук художньо-образної виконавської концепції підпорядковується законам камерно-класичного жанру вокального виконавства та повинен відповідати певним стандартам, стриманого зовні та емоційно-насиченого внутрішніми почуттями, які проявляються зовні легкими виявами в статурі, міміці, пластиці, виразі очей та мімічній масці тощо. Для академічного виконавця характерними рисами за якими

визначається індивідуальна імпровізаційна модель є тембрально-акустичні та мовленнєво-інтонаційні вияви у процесі здійснення виконання конкретного вокального твору. Пошук індивідуальних прийомів художньої виразності проходить в постійному наполегливому самотійному пошуку виразних деталей та представлення власної ідеї виконання на розсуд викладача-вокаліста, саме самотійна робота є джерелом креативності виконавця, його індивідуальність яскраво проявляється за рахунок представлених ідей, які можуть бути використані у повній мірі, або частково.

Створення спеціальних умов у навчальній роботі з викладачем вокалістом над імпровізаційною моделлю вокального твору закладає основи гарного смаку, стриманому зовнішньому та насиченому внутрішньо-енергетичному стилю виконання, притаманному саме класичному, академічному вокалісту-виконавцю. Імпровізаційність у роботі над вокальним твором закладають основи варіативного виконання здобувачем одного й того ж твору, для відчуття множинності варіантів за умови чіткого дотримання композиторського задуму та регламентованих задачах, що значно розширює виконавські можливості вокалістів, здатних виявляти декілька доречних для виконання варіантів імпровізаційних моделей. Завдяки кропіткій самотійній роботі, виокремлюється один, найбільш вдалий виконавський варіант і у процесі багаторазового співування він закріплюється як основний, до якого додаються елементи артистичної вправності. Сам процес фахової підготовки магістрів-вокалістів сприяє до самотійності та автономності, які є основою як у навчанні так і в творчій діяльності [4], на думку науковців, у процесі фахового навчання здобувачів зміцнюється їх професійна спрямованість, розвиваються відповідні здібності, відбувається удосконалення психічних процесів підпорядкованих здійсненню професійної діяльності.

З часом набувається досвід, почуття відповідальності, обов'язку, професійності. Самостійність та відповідальність вагомі фактори для здійснення публічних видів професійної діяльності, на шляху до самостійності здобувачі проходять певні етапи набуття вправності та компетентності, самостійність передбачає оперування основними складниками діяльності та опору на вагомі чинники та окреслені межі, стандарти, внутрішні правила тощо. Виконавська самостійність набувається як у період роботи над твором так і в періоди публічно-виконавської діяльності коли співак-виконавець демонструє свої творчі здобутки слухачам, у періоди екзаменаційної звітності, за рахунок участі в мистецьких заходах, вокальних конкурсах, тощо. Практична спроможність до мобілізації всіх внутрішніх резервів вокаліста-виконавця, гостре бажання публічного визнання спрямовує творчу особистість до постійної самостійної роботи аналітично-рефлексивного та практично-реалізаційного типу з метою самовдосконалення.

Творча самостійність вокаліста-виконавця не виникає спонтанно, а виробляється шляхом виконання, як окремих операцій у самостійній роботі вокально-виконавського характеру так і комплексне виконання завдання від початкового етапу ознайомлення з новим вокальним твором до його завершення як цілісного імпровізаційно-індивідуального художньо-образного виконання.

Пошукова діяльність творчо-спрямованих особистостей до набуття значного слухацького ресурсу, здійснюється з метою пошуку вокальних творів для уведення їх в репертуар. На сьогодні, варто відзначити потужний інтернет-ресурс в якому є значна кількість відео-матеріалів виконання українських вокальних творів провідними майстрами української сцени, є дороговказом молодим соліста-вокалістам щодо різноманітного репертуару який може стати окрасою їх власної репертуарної колекції.

Першим поради́ником здо́бувачам у ви́борі оптимального для їх виконавських можливостей репертуару, виступає безпосередньо наставник педагог-вокаліст. Активна робота над вокальним репертуаром здо́бувачів вокальної магістратури проходить у творчій атмосфері, де вплив професійного педагога має вирішальне значення, адже опирається на значний виконавський досвід та професійне передбачення. Щодо стилю виконання, або виявлення ключових елементів виконавського іміджу здо́бувача, слід зазначити, що дана робота є традиційною для української вокальної школи та характеризує саме традиційний підхід у професійному становленні вокаліста-виконавця, який розвивається у відповідній йому оптимальній траєкторії.

Дана педагогічна умова уособлює в собі всі ключові чинники підготовки магістрів музичного мистецтва до виконавської діяльності з опорою на українські співацькі традиції, спираючись на значний мистецький тезаурус, у сфері української вокальної культури, розвинені спроможності зо здійснення самостійної вокально-творчої роботи та, в цілому, й професійної вокально-виконавської діяльності. Майбутні солісти-вокалісти зорієнтовані українськими педагогами-вокалістами на постійне самовдосконалення, забезпечують собі індивідуальне вокально-виконавське зростання, досягнення рівня майстерного виконавця визнаного слухацькою аудиторією та відомого широкому загалу, в ідеалі. А шлях до визнання розпочинається за умови постійної роботи здо́бувачів над удосконаленням власних вокально-виконавських можливостей та розширенням виконавського репертуару. Зокрема й за такими етапами роботи над конкретним вокальним твором як: вибір вокального твору (програми); розбір-удосконалення, доведення до стану довершеного виконання вокального твору (концертної програми); та ключовий етап – публічне художньо-образне виконання вокального твору (програми концерту).

Висновок. Зазначені у дослідженні педагогічні умови формування готовності магістрів музичного мистецтва до виконавської діяльності на основі українських співацьких традицій запроваджувались нами поетапно. Так перша педагогічна умова запроваджувалась на першому, мотиваційно-адаптивному етапі, друга педагогічна умова на другому, емоційно-ціннісному етапі, третя педагогічна умова запроваджувалась на виконавсько-творчому етапі. Ефективність зазначених умов та їх поетапного впровадження перевірялося експериментальним шляхом, в ході якого було отримано позитивні результати.

Література:

1. Атаманська К.І. (2012), Теоретичні аспекти поняття іміджу в наукових дослідженнях. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. Вип. 37(2). С. 28-32.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (2004), / Укл. і головний ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ "Перун". 1440 с.
3. Виконавська самостійність студента: етапи, умови, прийоми та форми розвитку (2020), Методичні рекомендації для забезпечення самостійної роботи з дисципліни «Основний музичний інструмент» студентів першого рівня вищої освіти за спеціальністю 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) / Укладач Т.О.Підварко. Мелітополь: МДПУ імені Богдана Хмельницького. 46 с.
4. Дяченко М.І. (1976), Психологічні проблеми готовності до діяльності /М.І. Дяченко, Л. О. Кандибович. Мінськ: Вид-во Білорус. ун-ту, 1976. 176 с.
5. Євтушенко В.Г., Бабошко А.І., Бушля Д.І. (2016), Імідж сучасного викладача: сутність та особливості формування. Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Вип. 11. С.630-634.

6. Єрошенко О.В. (2012), Виразність вокального виконавства: художні та природні чинники. Культура України. Вип. 36.
7. Палеха Ю.І. (2005), Іміджологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Вид-во Європейського ун-ту. 324 с.
8. Позднишев Є.В. (2010), Імідж як соціально-психологічна категорія та її методологічні засади. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки. Чернігів: ЧДПУ. Т.2, Вип. 82. С. 132-137.
9. Садовенко С.М. (2018), Імідж виконавця в українському шоу-бізнесі. Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі ХХІ століття: виклики та концепції сьогодення: зб. наук. праць / наук. ред., упор. С. Садовенко. Київ: НАКККиМ. С. 44–52.
10. Снопко О.Л., Марченко, В.В. (2019), Методичні аспекти напрацювання вокально-виконавських навичок на початковому етапі навчання. *Імідж сучасного педагога*, (6 (183). С. 93–96. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2018-6\(183\)-93-96](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2018-6(183)-93-96).
11. Тянь Лін. (2018), Сутність та зміст вокально-технічних умінь майбутнього вчителя музики: сутність і характерні особливості Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія та методика мистецької освіти. Випуск 25 (30). Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 61-63.

References:

1. Atamanska K.I. (2012), Theoretical aspects of the concept of image in scientific research. Problems of modern pedagogical education. Pedagogy and psychology. 2012. Issue 37(2). P. 28-32.
2. A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language (2004), /Incl. and editor-in-chief V.T. Busel. K.; Irpin: VTF "Perun", 2004. 1440 p.

3. Executive autonomy of the student: stages, conditions, methods and forms of development (2020), Methodological recommendations for ensuring independent work in the discipline "Basic musical instrument" of students of the first level of higher education in the specialty 014.13 Secondary education (Musical art) / Compiled by T.O. Pidvarko. Melitopol: MDPU named after Bohdan Khmelnytskyi. 46 p.

4. Dyachenko M.I. (1976), Psychological problems of readiness for activity / M. I. Dyachenko, L. O. Kandybovich. Minsk: Belarus Publishing House. University. 176 p.

5. Yevtushenko V.G., Baboshko A.I., Bushlia D.I. (2016), The image of a modern teacher: the essence and peculiarities of formation. Bulletin of the Mykolaiv National University named after V.O. Sukhomlynskyi. Issue 11. P.630-634.

6. Yeroshenko O.V. (2012), Expressiveness of vocal performance: artistic and natural factors. Culture of Ukraine. Issue 36.

7. Palekha Y.I. (2005), Imageology: teaching. manual for students higher education closing Kyiv: Publishing House of the European University. 324 p.

8. Pozdnyshev E.V. (2010), Image as a socio-psychological category and its methodological foundations. Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Series: Psychological sciences. Chernihiv: ChDPU. Volume 2, Issue 82. P. 132-137.

9. Sadovenko S. M. (2018), The image of the performer in the Ukrainian show business. Activity of the producer in the cultural and artistic space of the 21st century: challenges and concepts of today: coll. of science works / sciences ed., emphasis S. Sadovenko. Kyiv: NAKKKiM. P. 44–52.

10. Snopko, O.L., Marchenko, V.V. (2019), Methodical aspects of developing vocal and performance skills at the initial stage of education. The

image of a modern teacher, (6 (183). P. 93–96.
[https://doi.org/10.33272/2522-9729-2018-6\(183\)-93-96](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2018-6(183)-93-96)

11. Tian Lin (2018), The essence and content of the vocal and technical skills of the future music teacher: essence and characteristic features Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanova. Series 14. Theory and methods of art education. Issue 25 (30). Kyiv: NPU named after M.P. Drahomanova. P. 61-63.

Citation: Guany Ue (2024). PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMING THE READINESS OF MASTERS OF MUSICAL ARTS FOR PERFORMING ACTIVITIES BASED ON UKRAINIAN SINGING TRADITIONS. Frankfurt. TK Meganom LLC. Paradigm of knowledge. 1(59). doi: 10.26886/2520-7474.1(59)2024.6

Copyright Guany Ue ©. 2024. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

DOI 10.26886/2520-7474.1(59)2024.7

UDC:378.091.3:002.1]:659.1

**MULTIDIMENSIONAL VECTORIZATION OF THE COMMUNICATIVE
CULTURE FORMATION OF FUTURE OFFICE MANAGEMENT
SPECIALISTS USING COPYWRITING**

**Tetiana Sydorenko, PhD of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Documentation and Information Activity**

<https://orcid.org/0000-0002-3143-6769>

e-mail: vtm76@ukt.net

State University of Information and Communication Technology, Ukraine,
Kyiv

The article analyzes the problems of the formation of the communicative culture of specialists in the field of document studies, carries out a historical retrospective of the etymology of the definition of "communication"; the importance of the proxemic dimension of the communicative culture of specialists in the field of document studies in the turbulent conditions of the global dimension is updated.

It was established that the phenomenon of communicative culture of a specialist in the field of document studies is a component of his information culture in the context of socio-cultural activities. It has been established that the labor market situation favors the emergence of new specialties such as UX copywriter, advertiser, SMM copywriter, LSI/SEO copywriter, PR copywriter, screenwriter. Mastering the academic discipline "Copywriting" by future specialists in the field of document studies contributes to ensuring their competitiveness as a specialist-scientist in the context of observing the canons of academic integrity.

Keywords: *communicative culture, specialists in the field of office management, copywriting, multifacetedness.*

Кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри документознавства та інформаційної діяльності Сидоренко Т.М. Поліаспектність векторизації формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери діловодства засобами копірайтингу/ Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, Україна, Київ.

У статті здійснено аналіз проблематики формування комунікативної культури майбутніх фахівців спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», проведено історичну ретроспективу етимології дефініції «комунікації»; актуалізовано значення проксемічного виміру комунікативної культури фахівців сфери документознавства в турбулентних умовах глобального виміру.

Встановлено, що феномен комунікативної культури фахівця сфери документознавства є складовою його інформаційної культури у контексті соціокультурної діяльності. Встановлено, що кон'юнктура ринку праці сприяє виникненню новітніх спеціальностей як-то UX-копірайтер, рекламщик, SMM-копірайтер, LSI/SEO-копірайтер, PR-копірайтер, сценарист. Опанування навчальною дисципліною «Копірайтинг» майбутніми фахівцями сфери документознавства сприяє забезпеченню їх конкурентоспроможності фахівця-науковця у контексті дотримання канонів академічної доброчесності.

Ключові слова: *комунікативна культура, фахівці сфери діловодства, копірайтинг, поліаспектність.*

Вступ. В умовах глобалізаційної турбулентності суспільства, що спричинено пандемійним виснаженням, воєнним станом, масштабністю міграції в Україні формування комунікативної культури особистості є актуальною і нагальною проблемою розвитку соціокультурного

середовища життєдіяльності суспільства, збереження культур-потенціалу нації, ефективності взаємодії (міжкультурної, етичної, професійної соціальної, побутової), співпраці і співпорозуміння, передбачення, уникнення та нівелювання конфліктних ситуацій. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери діловодства є важливим науковим напрямом дослідження, який не в повній мірі висвітлено у сучасному науковому полі, оскільки цифровізація документальних процесів (електронний документообіг, впровадження цифрового підпису, кібербезпека тощо), забезпечення академічної етики та доброчесності, захист інтелектуальної власності та авторського права актуалізують методологію професійної підготовки фахівця сфери інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Встановлено, що копірайтинг є динамічно змінною, культурорієнтованою сферою діяльності спонукального характеру, яка задіяна у галузях реклами, маркетингу; сприяє розвитку сучасних професійних напрямів та виникненню новітніх затребуваних спеціальностей на ринку праці (як-то UX-копірайтер, рекламщик, SMM-копірайтер, LSI/SEO-копірайтер, PR-копірайтер, сценарист), які функціонально мають дотримуватися етичних принципів, академічної етики і доброчесності під час виконання професійних завдань, а загалом мати відповідний рівень комунікативної культури. За способом побудови, переформатування і побудови тексту існує розподіл на: копірайтинг, рерайтинг, сканування, переклад, копіпаст та синонімайз. Встановлено, що за рахунок копірайтингу фахівець формує абсолютно унікальний контент, а під час рерайтингу тексту, відбувається переказ кількох інших матеріалів на задану тему.

Аналіз публікацій за темою дослідження. Підготовка фахівців галузі культура та мистецтво, спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» розкрито у напрацюваннях авторів:

В. Бездрабко [1], О. Веремчук [2], Н. Зозуля [4], О. Кухтяк [7], Н. Лесовець [8], Ю.Палеха [11] та інших.

Встановлено, що вітчизняні учені досліджували формування комунікативної культури у: бібліотечних працівників (Є. Медведєва [9]); працівників бібліотек у процесі подолання конфліктів з користувачами (О. Канюка [5]). Авторським колективом на чолі з О. Семеног здійснено аналіз формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців засобами інноваційних технологій на основі праксеологічного підходу [13]; І. Крохмаль – формування професійної готовності майбутнього фахівця з документознавства та інформаційної діяльності у закладах вищої освіти [6]; О. Попчук розроблено спецкурс щодо формування професійної культури документознавця [12]; Н. Назаренко розкрито вплив гуманітарних дисциплін на формування комунікативної компетенції майбутніх документознавців [10].

Мета статті – встановити поліаспектність проблематики формування комунікативної культури фахівців сфери документознавства, зокрема під час опанування ними навчальної дисципліни «Копірайтинг».

Виклад основного матеріалу. Історична ретроспектива етимології тлумачення поняття «комунікації» зазнала трансформації як-то: риторика як ораторське мистецтво в публічних дебатах (період Античності); релігійне сприйняття божественного послання – «спілкування з Богом» (період Середньовіччя); виникнення друкарства і масштабування інформації в друкованому форматі (період Ренесансу); формування засобів комунікації –поштове сполучення, транспорті, торгівельні, дипломатичні зв'язки (період Нового Часу) та розвиток телеграфу (азбука «Морзе»), телефонії (період промислової (індустріальної) революції); виникнення радіо, телебачення, кіно та Інтернет-мережі як

засоби масової інформації (період XX століття) та діджиталізація інформаційного суспільства (сучасний період).

Особливої уваги заслуговує поняття «проксемика», що дослівно означає близькість (з англ. – proximity) у інших контекстах наближення (з лат. – approximatio) і визначає вплив простору особистості під час комунікації та міжособистісної взаємодії для вираження соціальних відносин і комунікаційних намірів у полікультурному вимірі. Поняття «проксемика» започатковано у 1952 р. американським антропологом Е. Холлом [15], який обґрунтував у науковому полі значення особистісного простору під час комунікації, поділу його на зони. Значимість зон особистого простору має вагу при характеристиці ефективності як вербального, так і невербального комунікування. Умовний поділ зон має градацію відстаней між співрозмовниками і варіюється від інтимної зони (0 – 0,45 м), персональної (0,45 – 1,20 м), соціальної (1,20 – 3,60 м) та публічної (понад 3,60 м). Встановлено, що серед основних невербальних компонентів комунікативної культури фахівців поряд з її проксемічним виміром виокремлено – окулістику як візуалізацію спілкування; міміку як вираз обличчя; кінесику як поставу і жестикуляцію; хронеміку як темпоритм та час; гаптику як дотики [3].

Сучасна діджиталізація суспільних відносин в турбулентних умовах призводить до скорочення та/або нівелювання мінімальної дистанції (інтимної зони) в комунікаційних процесах. Комунікація в соціальних мережах, дистанційний та змішаний формат організації освітнього процесу, соціальне дистанціювання під час пандемії Ковід-19 та особливості комунікації під час воєнного стану актуалізує значення та вплив формування комунікативної культури особистості, особливо фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Стрімкий розвиток і впровадження інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери життєдіяльності людини

(соціальної, економічної, екологічної тощо), вносить корективи у абрис змістового наповнення феномену комунікативної культури майбутнього фахівця як соціокультурного досвіду складової інформаційної культури людини.

Встановлено, формування інформаційної культури (від лат. *informatio* – пояснення, виклад; *cultura* – виховання, шанування, освіта, розвиток) як компоненту загальнолюдської культури фахівців сфери документознавства, виступає у контексті соціального запиту на регулювання, розвиток і семантику сфери документовпорядження, публічного управління та адміністрування на соціальному, колективному, індивідуальному рівнях функціонування інформаційного суспільства; комплекс підходів, принципів, технологій та методів модернізації систем освіти, науки й інноватики; як вектору універсалізації інформаційної діяльності, професійної підготовки та розвитку майбутніх фахівців сфери діловодства у системі неперервної освіти.

На базі Українського державного університету імені Михайла Драгоманова апробовано вибіркиму дисципліну «Копірайтинг», яка викладається на 4 курсі у VII семестрі у здобувачів освіти освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Курс складається з двох змістових модулів, які розраховано на 90 годин, з них – 12 годин лекцій, 32 години практичних занять, 46 годин відведено на самостійну роботу, форма підсумкового контролю – залік. Мета та завдання навчальної дисципліни «Копірайтинг»: ознайомлення здобувачів освіти із методологією копірайтингу; опанування специфіки підготовки наукових текстів (їх композиція, архітектоніка тощо); вивчення нормативних вимог щодо дотримання академічної етики та доброчесності; ознайомлення з психолого-культурологічними особливостями роботи копірайтера;

опанування вербальною та невербальною складовими комунікативної культури майбутнього фахівця.

Предмет навчальної дисципліни «Копірайтинг»: вивчення теоретико-методологічні аспекти сфери копірайтингу в межах забезпечення інформаційної, бібліотечної та архівної справи, зокрема у контексті документовпорядження.

Встановлено, що під час опанування навчальної дисципліни формується спеціальні фахові компетентності як-то здатності: до систематизації, класифікації, здійснення пошуку та збереження контенту; до проєктування та побудови документно-інформаційних продуктів і послуг;

Передбачено форми поточного контролю: тематична міні-доповідь під час практичної роботи з питань, розглянутих на лекції; участь в обговоренні тематики змістових модулів; написання контрольних робіт; виконання самостійної практичної копірайтингової роботи.

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні аспекти копірайтингу. Копірайтинг як різновид професійної діяльності сучасного фахівця сфери документознавства. Специфіка та особливості копірайтингу. Академічна етика та доброчесність. Закони, правила та вимоги написання композиції тексту. Копірайтинг наукової статті. Унікальність діяльності копірайтера (UX-копірайтер, рекламщик, SMM-копірайтер, LSI/ SEO-копірайтер, PR-копірайтер, сценарист).

Змістовий модуль 2. Копірайтинг в документознавчій сфері. Наймінг (методи, приклади); Копірайтинг Інтернет- та візуальної реклами; Копірайтинг як інструментарій документообігу. Наповнення функціоналу веб-сайтів та веб-спільнот.

Висновки. Встановлено, що комунікація як поліаспектне явище, яке властиве особистості/установі/інституції є процесом у Я-просторі, навколишньому середовищі, суб'єкт-об'єктної, суб'єкт-суб'єктної, суб'єкт-

об'єкт- суб'єктної, об'єкт-суб'єкт-об'єктної, об'єктно-суб'єктної та об'єкт-об'єктної взаємодії. Формування комунікативної культури фахівців сфери документознавства є складним інтегративним явищем, складовою феномену інформаційної культури особистості у контексті її соціокультурної діяльності.

Література:

1. Бездрабко, В. (2020) Актуальні проблеми документознавства в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. № 1. 26-41.
2. Веремчук, О.В. (2016) Формування професійної культури майбутніх документознавців у вищих навчальних закладах: методичний посібник для викладачів вищих навчальних закладів. Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне: О. Зень. 102.
3. Задільська Г.М. (2020) Невербальна комунікація як одна із складових комунікативної компетенції студентів-філологів ЗВО. *Наукові записки*. Вип. 188. Серія: Педагогічні науки. 77-80.
4. Зозуля, Н.Ю. (2021) Тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. «*Феномен бібліотек в сучасному світі*»: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Маріуполь, 30 вересня 2021 р. 101-104.
5. Канюка, О. (2014) Формування комунікативної культури працівників бібліотек як важливий чинник у подоланні конфліктів з користувачами. *Бібліотечна планета*. № 3. 15-18.
6. Крохмаль, І.М. (2019) Формування професійної готовності майбутнього фахівця з документознавства та інформаційної діяльності у ВНЗ: дис. ... канд.пед.наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Старобільськ. 307.

7. Кухтяк, О. (2022) Особливості розроблення навчально-методичного забезпечення професійної підготовки бакалаврів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в контексті компетентісного підходу. *Молодь і ринок*. № 1/199. 140-143.

8. Лесовець, Н.М. (2022) Подолання комунікативних бар'єрів як умова формування професійної культури майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету: збірник статей VIII Всеукраїнської мультидисциплінарної конференції «Чорноморські наукові студії»*. Вип. 36. 203-206.

9. Медведєва, Є. (2002) Формування комунікативної культури бібліотечних працівників. *Бібліотечний вісник*. № 6. 52-55.

10. Назаренко, Н.С. (2008) Формування комунікативної компетенції майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. – Теорія і методика професійної освіти. Київ. 20.

11. Палеха, Ю.І. (2022) Особливості підготовки фахівців інформаційної сфери у воєнний період. *Інформація та соціум: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (м.Вінниця, 03 червня 2022р.)*. 84-87.

12. Попчук, О. В. (2013) Професійна культура документознавця: навчально-методичний посібник. Рівне: РДГУ. 80.

13. Семеног, О., Козлова, О., Величко, Н. (2018) Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців засобами інноваційних технологій: праксеологічний підхід. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 5 (79). 235–248.

14. Goffman, E. (1959) *The Presentation of Self in Everyday Life*: monograph № 2. University of Edinburgh. Social Sciences Research Centre.173.

15. Hall, E.T. (1974) Handbook for Proxemic Research. *Society for the Anthropology of Visual Communication*, Washington, DC.124.

References:

1. Bezdrabko, V. (2020) Aktualni problemy dokumentoznavstva v Ukraini [Actual problems of document studies in Ukraine]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*. № 1. 26-41. [in Ukraine].

2. Veremchuk, O.V. (2016) Formuvannia profesiinoi kultury maibutnikh dokumentoznavtsiv u vyshchych navchalnykh zakladakh [Formation of the professional culture of future document scholars in higher educational institutions]: metodychnyi posibnyk dlia vykladachiv vyshchych navchalnykh zakladiv. Rivnen. derzh. humanitar. un-t. Rivne: O. Zen. 102. [in Ukraine].

3. Zadilska H.M. (2020) Neverbalna komunikatsiia yak odna iz skladovykh komunikativnoi kompetentsii studentiv-filolohiv ZVO [Non-verbal communication as one of the components of the communicative competence of philology students of the ZVO]. *Naukovi zapysky*. Vyp. 188. Seriia: Pedahohichni nauky. 77-80. [in Ukraine].

4. Zozulia, N.Iu. (2021) Tendentsii profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv z informatsiinoi, bibliotechnoi ta arkhivnoi spravy [Trends in the professional training of future information, library and archival specialists]. «*Fenomen bibliotek v suchasnomu sviti*»: zbirnyk materialiv II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu, m. Mariupol, 30 veresnia 2021 r. 101-104. [in Ukraine].

5. Kaniuka, O. (2014) Formuvannia komunikativnoi kultury pratsivnykiv bibliotek yak vazhlyvyi chynnyk u podolanni konfliktiv z korystuvachamy [Formation of communicative culture of library workers as an important factor in overcoming conflicts with users]. *Bibliotechna planeta*. № 3. 15-18. [in Ukraine].

6. Krokhmal, I.M. (2019) Formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnoho fakhivtsia z dokumentoznavstva ta informatsiinoi diialnosti u VNZ [Formation

of professional readiness of the future specialist in document studies and information activities in universities]: dys. ... kand.ped.nauk: 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity. Starobilsk. 307. [in Ukraine].

7. Kukhtiak, O. (2022) Osoblyvosti rozroblennia navchalno-metodychnoho zabezpechennia profesiinoi pidhotovky bakalavriv spetsialnosti «Informatsiina, bibliotechna ta arkhivna sprava» v konteksti kompetentisnoho pidkhodu [Peculiarities of the development of educational and methodological support for the professional training of bachelors majoring in "Information, library and archival work" in the context of the competency approach]. *Molod i rynok*. № 1/199. 140-143. [in Ukraine].

8. Liesovets, N.M. (2022) Podolannia komunikatyvnykh barieriv yak umova formuvannia profesiinoi kultury maibutnikh fakhivtsiv z informatsiinoi, bibliotechnoi ta arkhivnoi spravy [Overcoming communication barriers as a condition for the formation of the professional culture of future information, library and archive specialists]. *Naukovi zapysky Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu: zbirnyk statei VIII Vseukrainskoi multydystryplinarnoi konferentsii «Chornomorski naukovi studii»*. Vyp. 36. 203-206. [in Ukraine].

9. Medvedieva, Ye. (2002) Formuvannia komunikatyvnoi kultury bibliotechnykh pratsivnykiv [Formation of communicative culture of library workers]. *Bibliotechnyi visnyk*. № 6. 52-55. [in Ukraine].

10. Nazarenko, N.S. (2008) Formuvannia komunikatyvnoi kompetentsii maibutnikh dokumentoznavtsiv u protsesi vyvchennia humanitarnykh dystsyplin [Formation of communicative competence of future document scholars in the process of studying humanitarian disciplines]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.04. – Teoriia i metodyka profesiinoi osvity. Kyiv. 20. [in Ukraine].

11. Palekha, Yu.I. (2022) Osoblyvosti pidhotovky fakhivtsiv informatsiinoi sfery u voiennyi period [Peculiarities of the training of

specialists in the information sphere during the wartime period]. *Informatsiia ta sotsium: zbirnyk materialiv VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m.Vinnytsia, 03 chervnia 2022r.). 84-87. [in Ukraine].

12. Popchuk, O.V. (2013) *Profesiina kultura dokumentoznavtsia* [Professional culture of a document scientist: educational and methodological guide]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Rivne : RDHU. 80. [in Ukraine].

13. Semenoh, O., Kozlova, O., Velychko, N. (2018) *Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh dokumentoznavtsiv zasobamy innovatsiinykh tekhnolohii: prakseolohichni pidkhid*. [Formation of communicative competence of future document scholars by means of innovative technologies: a praxeological approach]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. № 5 (79). 235–248. [in Ukraine].

14. Goffman, E. (1959) *The Presentation of Self in Everyday Life*: monograph № 2. University of Edinburgh. Social Sciences Research Centre.173. [in English].

15. Hall, E.T. (1974) *Handbook for Proxemic Research*. *Society for the Anthropology of Visual Communication*, Washington, DC.124. [in English].

Citation: Tetiana Sydorenko (2024). MULTIDIMENSIONAL VECTORIZATION OF THE COMMUNICATIVE CULTURE FORMATION OF FUTURE OFFICE MANAGEMENT SPECIALISTS USING COPYWRITING. Frankfurt. TK Meganom LLC. Paradigm of knowledge. 1(59). doi: 10.26886/2520-7474.1(59)2024.7

Copyright Tetiana Sydorenko ©. 2024. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

CONTENT

I. AGRICULTURE

FALL OF PINE PHYTOMASS AFTER LARGE-SCALE FOREST FIRES IN THE CONDITIONS NATURE PROTECTION SCIENTIFIC RESEARCH DEPARTMENTS POLISKY NATURE RESERVE

Valery Levchenko Ph.D. Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor

Igor Shulga, Ph.D. Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor

5

Yaroslav Fuchylo, Doctor of Agricultural Sciences, Professor

Roman Gurzhii, Doctor of Philosophy

Alla Romanyuk, teacher of the highest category, teacher-methodologist

Olga Belska, senior researcher at the scientific department

II. ART AND ART CRITICISM

EVOLUTION OF THE COMPOSITION CANON OF THE LAST SUPPER IN THE ART OF THE MIDDLE AGES AND RENAISSANCE

33

Semen Abramovych, Ph. D. hab. (filologia), Professor, Academician of the National Academy of Higher Education of Ukraine

III. PEDAGOGICAL SCIENCES

MODEL OF PROFESSIONAL TRAINING OF CIVIL SERVANTS IN THE CONTEXT OF ACADEMIC ETHICS AND INTEGRITY

47

Tetyana Kopyl-Filatova, Applicant

**FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE IN THE
PROCESS OF IMPLEMENTING THE MULTILINGUAL EDUCATION
MODEL 68**

Olha Demianenko, PhD in Pedagogy, Associate Professor

Tetiana Moroz, PhD in Pedagogy, Associate Professor

**SPECIFICS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE
TEACHERS OF MUSIC ART WITH THE APPLICATION OF
INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES 79**

Pavlo Kaurov

**PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMING THE READINESS OF
MASTERS OF MUSICAL ARTS FOR PERFORMING ACTIVITIES
BASED ON UKRAINIAN SINGING TRADITIONS 95**

Guany Ue, Postgraduate student

**MULTIDIMENSIONAL VECTORIZATION OF THE COMMUNICATIVE
CULTURE FORMATION OF FUTURE OFFICE MANAGEMENT
SPECIALISTS USING COPYWRITING 117**

Tetiana Sydorenko, PhD of Philological Sciences, Associate Professor,

Head of the Department of Documentation and Information Activity